

Policijsko postupanje
u slučajevima krivičnih djela
počinjenih iz mržnje nad

LGBTI
osobama

Obuka za profesionalni
policijski odgovor

autori: **Joanna Perry i Paul Franey**

Ministarstvo za ljudska prava
i izbjeglice Bosne i Hercegovine
Agencija za ravnopravnost spolova
Bosne i Hercegovine

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Impressum:

Joanna Perry and Paul Franey *“Policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama: Obuka za profesionalni policijski odgovor”*

Naslov originala: Joanna Perry and Paul Franey *“Policing Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response”* © Council of Europe, May 2017

Izdavač: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine

Urednica: Samra Filipović-Hadžiabdić

Prevod: Bojana Imamović, Obrtnička prevodilačka djelatnost Babilon, Sarajevo

Dizajn korica: Rui A. Pereira

Štampa: Aquarius d.o.o, Banja Luka, Bosna i Hercegovina

Tiraž: 500 primjeraka

Mjesto i godina izdanja: Sarajevo, 2019

Finansijski podržao: Odjel za seksualnu orijentaciju i rodni identitet Vijeća Evrope, Strazbur (Council of Europe, SOGI Unit)

Mišljenja iznesena u ovom dokumentu su mišljenja autora i ne predstavljaju nužno službeni stav Vijeća Evrope.

Svi zahtjevi za reproduciranje ili prevod cjelokupnog dokumenta ili nekog njegovog dijela upućuju se Direkciji za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex or publishing@coe.int). Svu drugu korespondenciju u vezi sa ovim dokumentom treba uputiti Generalnoj direkciji za demokratiju, Odjel za seksualnu orijentaciju i rodni identitet.

© Council of Europe, maj 2017.

Sadržaj

- 7 Predgovor
- 9 Uvod u bosanskohercegovačko izdanje
- 13 Uvod
- 15 Pregled
- 18 Modul 1: Zbog čega smo ovdje?
- 38 Modul 2: Glavni pojmovi
- 70 Modul 3: Policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama
- 94 Modul 4: Istrage krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama
- 148 Modul 5: Saradnja sa organizacijama civilnog društva
- 163 Buduće aktivnosti: Mapiranje istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje u vašem kontekstu: okvir politika
- 171 Prilog jedan: Primjeri programa jednodnevnih i dvodnevnih obuka

Predgovor

Objavljivanje ovog priručnika je proizvod saradnje Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine sa Odjeljenjem za seksualnu orijentaciju i rodni identitet (SOGI Unit) Vijeća Evrope u Strazburu. To je najnovija u nizu aktivnosti proisteklih iz dugogodišnje i plodne saradnje Agencije sa Vijećem Evrope u oblasti ravnopravnosti spolova u političkom i ekonomskom životu, unapređenju prava LGBTI osoba, kao i prevencije i zaštite od rodno zasnovanog nasilja, uključujući i prikupljanje podataka u ovoj oblasti.

Priručnik „**Policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama: Obuka za profesionalni policijski odgovor**“ objavljujemo s namjerom da ponudimo nadležnim organima praktična znanja i vještine koje im mogu koristiti u borbi protiv ovakvih krivičnih djela, kao i da skrenemo pažnju javnosti na pitanje zaštite i prevencije krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Obuhvaćeni su svi ključni aspekti postupanja – od važnosti policijskog vođstva, ranog razmatranja i šireg konteksta diskriminacije i predrasuda, opšteg znanja i temeljnih pojmova, policijskog postupanja usmjerenog na žrtvu, istrage krivičnih djela i ključnih vještina za prikupljanje dokaza o predrasudama kao motivu, saradnje sa civilnim društvom i drugi.

Namijenjen prvenstveno edukatorima, ali i policijskim službenicima, rukovodiocima i široj javnosti, ovaj priručnik će pomoći u **izgradnji kapaciteta za pravodoban, adekvatan i senzibiliziran odgovor u slučajevima**

krivičnih djela počinjenih iz mržnje i govora mržnje, kao i efikasnijoj zaštiti prava građanki i građana Bosne i Hercegovine LGBTI orijentacije.

U tom cilju, smatramo esencijalnim da ovaj kvalitetan, detaljan i veoma instruktivan priručnik bude **operacionalizovan** tako što bi bio **integrisan u sistem obuke policijskih službenika i rukovodilaca u Bosni i Hercegovini**.

Što se tiče drugih sektora uprave, kao i šire čitalačke publike, ovaj priručnik može poslužiti kao inspiracija i izvor adekvatnih znanja nužnih za bavljenje pitanjem zaštite i prevencije djela počinjenih iz mržnje i govora mržnje protiv LGBTI osoba i drugih različitosti u današnjem bosansko-hercegovačkom društvu.

Samra Filipović-Hadžiabdić

Direktorica Agencije za ravnopravnost spolova BiH
Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH

Uvod u bosanskohercegovačko izdanje

Ustav Bosne i Hercegovine uvodi princip nediskriminacije u tački 4. u kojoj seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike nisu izričito navedene kao zabranjeni osnovi diskriminacije. Međutim, podvođenjem pod „drugi status“, može se smatrati da je diskriminacija po ovim osnovama prema Ustavu takođe zabranjena.

U prilog ovome idu i zakonske odredbe **Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH** iz 2003. godine, koji je **prvi sistemski zakon** u BiH koji je izričito naveo zabranu diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije.

Pored toga, **Zakon o zabrani diskriminacije BiH**, iz 2009. godine, sa veoma značajnim izmjenama i dopunama iz 2016. godine, predstavlja **drugi sistemski zakon** koji uređuje zabranu diskriminacije na više osnova, uključujući i spol/rod, spolnu orijentaciju i spolne karakteristike.

Krivična djela počinjena iz mržnje predstavljaju jednu od najflagrantnijih manifestacija diskriminacije, uključujući i diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. U Bosni i Hercegovini su ova kva krivična djela regulisana entitetskim krivičnim zakonodavstvom od 2010. godine, na način da se motivisanost mržnjom ili predrasudama tretira kao otežavajuća okolnost počinjenja svakog krivičnog djela.

Krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini se kontinuirano unapređuje, pored ostalog, i u oblasti regulisanja krivičnih djela počinjenih iz

mržnje. Tako su 2013. godine, **izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske** izričito definisana krivična djela počinjena iz mržnje kao djela čiji je motiv izvršenja bila predrasuda, te je uveden i **rodni identitet kao zabranjena motivacija** ovih kaznenih djela. U julu 2017. usvojen je i **Krivični zakonik Republike Srpske** kojim je, između ostalog, regulisano krivično djelo **javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje**.

U Federaciji BiH, **Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona FBiH** iz 2016. godine propisana je definicija krivičnog djela iz mržnje, kao krivičnog djela učinjenog zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog podrijetla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe.

Dosljedna i puna provedba pomenutih zakona i pripadajućih podzakonskih akata, kao i njihovo dalje unapređenje i usklađivanje sa međunarodnim standardima, predstavljaju naš **kontinuirani prioritet**. Na to nas podsjećaju i opominju podaci o trenutnom stanju ljudskih prava građana i građanki LGBTI orijentacije u našoj zemlji.

Naime, prema rezultatima istraživanja Svjetske banke **“Život na margini – iskustva LGBTI osoba u jugoistočnoj Evropi”**, objavljenom septembra 2018. godine i kojim je bilo obuhvaćeno oko 500 LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, **95%** ispitanika smatra da je česta (“prilično”, ili “vrlo česta”) **diskriminacija** na osnovu seksualne orijentacije. **68%** ispitanika imalo je iskustva **uznemiravanja** kao neželjenog ponašanja kojim se želi povrijediti dostojanstvo ili stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko ili ponižavajuće okruženje, a **43%** je imalo iskustva **psihičkog ili fizičkog napada ili prijetnje** nasiljem (najviše u regionu). **71%** ispitanika je potvrdilo da se **izbjegavaju pojavljivati**, zbog straha da će biti napadnuti ili da će im biti prijećeno zbog njihove seksualne orijentacije a **90%** **izbjegava držati se za ruke**, jer se ne osjećaju bezbjedno. **70%** ispitanika izjavilo je da na radnom mjestu **kriju svoju seksualnu orijentaciju**, **43%** iskusilo je **generalno negativan stav na poslu** zbog toga što su LGBTI, a njih **21%** imalo je **iskustva neravnopravnog tretmana** što se tiče prava koje proističu iz radnog odnosa.

O broju slučajeva krivičnih djela počinjenih iz mržnje na osnovu roda ili prema LGBTI-osobama trenutno ne posjedujemo zvanične podatke, obzirom da policija i pravosuđe još uvijek ne prikupljaju sistematski informacije o takvim krivičnim djelima. S druge strane, nevladina organizacija „Sarajevski otvoreni centar“ dokumentovala je 2017. godine **83 slučaja govora mržnje i pozivanja na nasilje i mržnju, te 31 slučaj krivič-**

nih djela i incidenata motivisanih predrasudama na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je u cilju strateškog pristupa unapređenju prava LGBTI populacije u Bosni i Hercegovini formiralo radnu grupu za izradu **Akcionog plana za ravnopravnost LGBTI osoba u BiH** koju čine predstavnici/ce Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Gender Centra Republike Srpske, Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine i NVO-a “Sarajevski otvoreni centar”. Agencija za ravnopravnost spolova BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH koordinira izradom ovog važnog dokumenta, što ostaje jedan od naših prioriteta u narednom periodu.

Uprkos tome što Bosna i Hercegovina još uvijek nema državni strateški dokument u ovoj oblasti - Akcioni plan za ravnopravnost LGBTI osoba u BiH - Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine i naši partneri na entitetskom nivou, entitetski gender-centri, u okviru svojih ovlaštenja, kontinuirano ulažu napore za unapređenjem prava i podizanjem svijesti javnosti o pravima LGBTI populacije u BiH što, pored ostalog, uključuje -

- Uvođenje rodne perspektive u **program obuka policijskih akademija** s ciljem povećanja znanja o zločinu iz mržnje i nasilju nad LGBTI osobama,
- Uvrštavanje **Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije (17. maja)** u Program obilježavanja značajnih datuma iz oblasti ljudskih prava u BiH,
- Aktivno učešće u radu **Evropske mreže vladinih kontakt-osoba za pitanja LGBTI populacije**,
- **Edukacije** Koordinacionog odbora za praćenje provebe Gender akcionog plana BiH o pravima i potrebama LGBTI zajednice, edukacija gender institucionalnih mehanizama o pravima interspolnih osoba, edukacija Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine o pravima LGBTI osoba sa naglaskom na transrodne osobe, više obuka policijskih službenika i dr...

Pored toga, u Kantonu Sarajevo, u kojemu je zabilježena posebno uspješna saradnja između nadležnih organa i nevladinog sektora, **imenovana je kontakt osoba – kantonalna tužiteljica – za rad s LGBTI osobama žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje**. Ovo imenovanje znači da LGBTI osobe koje su bile izložene nasilju mogu otići direktno u Tužilaš-

tvo i prijaviti slučajeve nasilja imenovanoj tužiteljici. Ovo je doprinijelo i **konačnom pokretanju slučaja u vezi s napadom na festival „Merlinka“ 2014. godine pred Općinskim sudom u Sarajevu.**

I pored ovih pomaka, situacija u ovoj oblasti je još uvijek veoma daleko od zadovoljavajuće. **Obuke nadležnih organa** (policijskih, sudskih i sl.) **odvijaju se sporadično i neplanski** a sistem obuke za suzbijanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, kao ni za senzibilizaciju u radu s LGBTI osobama, ne postoji. U policijskim ili sudskim strukturama u Bosni i Hercegovini **ne postoje posebne jedinice ili odjeli** zaduženi za istragu zločina i incidenata povezanih sa seksualnom orijentacijom, rodnim identitetom i/ili spolnim karakteristikama a, uz izuzetak Kantona Sarajevo, ne postoje ni kontakt-osobe posvećene ovom pitanju.

Zbog različitih pravnih rješenja u BiH, istraga i procesuiranje krivičnih djela **variraju u zavisnosti o nivou vlasti**, a ministarstva unutrašnjih poslova evidenciju o ovim djelima vode u okviru svojih redovnih statistika o kriminalu, te ih razvrstavaju prema počinjenim krivičnim djelima, a ne uzimajući u obzir **razloge počinjenja** (iz mržnje i predrasude prema LGBTI populaciji), zbog čega nije moguće imati pravi uvid u razmjere ovog problema i isti adekvatno rješavati.

Poseban problem u širenju govora mržnje i podsticanja na nasilje i diskriminaciju LGBTI osoba, ali i drugih društvenih grupa, predstavljaju **internet, društvene mreže i online portali**. S obzirom na **neadekvatnu zakonsku regulaciju interneta ili spore reakcije nadležnih organa**, govor mržnje i podsticanje na nasilje i diskriminaciju ne samo da se internetom šire, nego se pretvaraju u ozbiljne prijetnje koje podstiču na činjene krivičnih djela iz mržnje, ili u njih prerastaju.

Zbog toga je neophodno je preduzeti **odlučniji i seriozniji pristup** u rješavanju pitanja krivičnih djela počinjenih iz mržnje i govora mržnje, ali i *izazivanja* ovakvih djela i praksi i, s tim u vezi, integrisati **obuke o bavljenju krivičnim djelima počinjenim iz mržnje u nastavni plan i program** policijskih akademija i agencija za edukaciju policijskih službenika i u **programe stručnog usavršavanja** policije, sudija i tužilaca i zatvorskog osoblja, te **usvojiti standardne operativne procedure** za policiju i pravosuđe u slučaju ovakvih krivičnih djela.

Uvod

Policija je prva stepenica krivičnog sistema i prva kontakt tačka za mnoge žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje.¹

Bez osnovnih vještina za otkrivanje i istragu krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, policija ne može da osigura pravdu i zaštitu za žrtve, pridobije povjerenje zajednice, niti doprinese pravедnoj i transparentnoj primjeni nacionalnih zakona za sprečavanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Vijeće Evrope već dugo vremena radi na širenju svijesti o ciljanom nasilju, uključujući krivična djela zasnovana na rasnoj, vjerskoj i rodnoj netrpeljivosti, homofobiji i transfobiji. Glavne rezolucije Vijeća Evrope i preporuke Komiteta ministara, kao i Parlamentarne skupštine prepoznaju specifičnu štetu i posljedice diskriminacije i krivičnih djela počinjenih nad LGBTI osobama, kao i važnost podrške za žrtve, saradnje sa civilnim društvom i obučavanja službenika agencija za provođenje zakona i drugih stručnih osoba u krivičnom pravnom sistemu.²

Praksa Evropskog suda za ljudska prava je jasna po pitanju važnosti „razotkrivanja“ motiviranosti mržnjom i homofobijom i upozorava o mogućim posljedicama ako se to ne učini: „krivična djela motivirana predrasudama bi se neizbježno tretirala jednako kao i obični predmeti u kojima takvog elementa nema, a posljedična indiferentnost bi bila ravna službenom prešutnom pristanku ili čak popustljivosti spram krivičnih djela počinjenih iz mržnje.“³

Ovaj priručnik je namijenjen policijskim edukatorima, istražiteljima, rukovodećem osoblju, službenicima koji rade na krivičnim djelima počinje-

¹ Vijeće Evrope uvažava činjenicu da mnogi ljudi koji su pretrpjeli krivična djela počinjena iz mržnje ne prihvataju pojam „žrtva“. Svjesni smo da u mnogim slučajevima ljudi preferiraju pojam „preživjeli“ kao prikladniji prikaz njihovog iskustva. U ovom priručniku se koristi pojam „žrtva“, jer taj pojam adekvatnije opisuje zakonski i tehnički status osobe koja je pretrpjela krivično djelo počinjeno iz mržnje i koja je u kontaktu sa policijom i drugim agencijama u krivičnom pravnom sistemu. U priručniku se stalno nagla-

nim iz mržnje i policijskim službenicima koji dolaze u direktan kontakt s ovim djelima na terenu u svim zemljama regije koju pokriva Vijeće Evrope. Svrha priručnika je da pomogne, pruži informacije i odgovarajuće alate za provođenje obuka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama. U osnovi priručnika su standardi Vijeća Evrope, naročito Evropska konvencija o ljudskim pravima i relevantna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava, kao i drugi međunarodni standardi za zaštitu ljudskih prava i postojeći materijali za obuku službenika agencija za provođenje zakona.

Priručnik je zasnovan na pristupu poštivanja ljudskih prava i doprinosu eksperata. Prevažno je usmjeren na žrtve i zajednicu, uslijed činjenice da je njihovo povjerenje u organe za provođenje zakona i saradnja ključna za uspješnost istraga ovih krivičnih djela.

Policijska obuka je samo jedan od elemenata sveobuhvatnog pristupa problemu krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Sistemi evidentiranja u policijskim organima bi trebali omogućiti da se evidentiraju svi aspekti krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, a dobre istražne prakse bi trebali pratiti službeni protokoli i smjernice. Tužilaštvo bi, kao ključni partner policije, također trebalo provesti obuku, kako bi se omogućila priprema i podizanje uspješnih i pravičnih optužnica za krivična djela počinjena iz mržnje. Konačno, neophodno je i da postoji političko vodstvo koje prepoznaje specifičnu štetu koja nastaje počinjenjem krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i koje je predano osiguranju resursa za potpuno provođenje ove obuke.

Ovaj priručnik zasnovan je na standardima Vijeća Evrope za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje i protiv diskriminacije, kao i na radu i ekspertizi Jedinice za seksualnu orijentaciju i rodni identitet, koja zemljama članicama pomaže u implementaciji djelotvornih politika, propisa i praktičnih mjera s ciljem otkrivanja, istrage i procesuiranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i zaštite žrtava takvih krivičnih djela.

šava da policija treba u svom pristupu biti usmjerena na žrtvu i pitati oštećenog kako želi da ga/je se oslovljava, te u slučajevima kada je to moguće, ispoštovati želje date osobe.

² Vidi naročito Preporuku CM/Rec(2010)5 Komiteta ministara zemljama članicama o mjerama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, kao i Rezoluciju 2048 (2015.) Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope o diskriminaciji transrodnih osoba u Evropi.

³ Vidi *Identoba protiv Gruzije*.

Pregled

Ovaj priručnik sadrži pet modula i dio pod nazivom „Buduće aktivnosti“. Moduli se sastoje od različitih praktičnih aktivnosti podijeljenih u jasne korake, uključujući i konkretne vremenske odrednice i uputstva za bilo kakve pripremne aktivnosti koje treba provesti.

Modul 1 fokusira se na važnost policijskog vodstva i predanosti uspješnoj policijskoj obuci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, osigurava rano razmatranje posljedica krivičnih djela počinjenih iz mržnje po LGBTI osobe i pruža priliku učesnicima da se upoznaju sa širim kontekstom diskriminacije i predrasuda s kojima se LGBTI osobe suočavaju u cijeloj regiji Vijeća Evrope.

Modul 2 pomaže učesnicima u usvajanju ključnih pojmova, uključujući „seksualnu orijentaciju“, „rodni identitet“ i „spolne karakteristike“, „krivično djelo počinjeno iz mržnje“, te širih koncepata „homofobije“, „transfobije“, „stereotipizacije“ i „diskriminacije“. Time se stvara osnova za fokus na stručni dio u istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje, koji je obrađen u Modulu 4.

Modul 3 obuhvata vježbe koje potiču službenike organa za provođenje zakona da se više oslanjaju na standarde i principe zaštite ljudskih prava u njihovom radu na djelotvornim istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama. Materijali uključuju sveobuhvatan pregled i praktične primjene najrelevantnijih međunarodnih standarda koji bi trebali biti u osnovi efektivnog policijskog postupanja u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama.

Modul 4 fokusira se na pristup usmjeren na žrtvu u istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i ključnim vještinama potrebnim za prikupljanje dokaza o predrasudama kao motivu za počinjenje djela, što je osnovni element koji krivična djela počinjena iz mržnje razlikuje od drugih krivičnih djela. Specifične potrebe transrodnih žrtava krivičnih djela su posebno analizirane. Konačno, učesnike se potiče da i sami preispitaju kontekst trenutnog vlastitog odnosa prema lokalnoj LGBTI zajednici.

Modul 5 pomaže učesnicima da se upoznaju sa radom OCD i kako policija može najbolje saradivati s njima s ciljem boljeg odgovora za žrtve. Modul uključuje direktno učešće organizacija civilnog društva koje će objasniti kakve usluge pružaju, koje podatke prikupljaju i šta su saznali o potrebama žrtava iz LGBTI zajednice. Učesnici će imati priliku za zajednički rad sa predstavnicima civilnog društva na utvrđivanju područja u kojima je potrebno poboljšanje i prilika za saradnju.

Buduće aktivnosti je fakultativni posljednji dio koji ima za cilj pomoći učesnicima da utvrde pitanja koja bi mogla otežati provođenje obuke na nacionalnom nivou i da tim pitanjima pristupe sa fokusom na iznalaženje rješenja. Učesnike se potiče da mapiraju vlastiti lokalni kontekst, uključujući nedostatke i prilike, na osnovu glavnih elemenata neophodnih za sveobuhvatan pristup krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, što obuhvata zakonodavni okvir, sisteme evidentiranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje, dostupnost ili manjak smjernica, obuku i specijalizirane servise za podršku žrtvama.

NAPOMENA O ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA (OCD)

Organizacije civilnog društva (OCD) su važan partner policije u njenim nastojanjima da shvati i efektivno odgovori na krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama. Imajući u vidu njihovu centralnu ulogu u praćenju krivičnih djela počinjenih iz mržnje i pružanju podrške žrtvama, Vijeće Evrope je uključilo glavne OCD u osmišljavanje i izradu ovog priručnika i zahvalni smo im na njihovoj podršci.

OCD su važan resurs za policiju u sljedećim specifičnim oblastima: servis za podršku žrtvama, partner za policijsku obuku, ključan izvor podataka i informacija o rasprostranjenosti i posljedicama krivičnih djela počinjenih iz mržnje. U tom smislu, svaki modul uključuje i smjernice o tome kako policija može koristiti ekspertizu i podršku specijaliziranih organizacija civilnog društva. Peti modul je posvećen temi najboljih načina saradnje sa OCD s ciljem efektivnog otkrivanja i istrage krivičnih djela počinjenih iz mržnje i podrške žrtvama.

OCD su također važna ciljna publika ovog priručnika, koji se može koristiti kao resurs za zagovaranje, radi poticanja nacionalnih i lokalnih policijskih snaga da provedu obuke o odgovoru na krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama i istragama takvih djela.

KAKO KORISTITI PRIRUČNIK: PRILAGOĐENI PRISTUP

Priručnik je osmišljen tako da edukatorima pruži maksimalnu fleksibilnost. Aktivnosti i moduli trebaju biti odabrani u skladu sa sastavom učesnika, potrebama organizacije koja provodi obuku i drugim specifičnim pitanjima, kao što je dostupno vrijeme. Preporučuje se da edukator pažljivo pročita pregled priručnika u prethodnom tekstu, kao i konkretne module, aktivnosti i napomene za edukatore, kako bi procijenio koji moduli i aktivnosti su najprikladnije.

Radi lakšeg korištenja u dodatku 1 nalaze se modeli dnevnog reda za jednodnevnu i dvodnevnu obuku. Kako bi se osiguralo dovoljno vrijeme i učešće potrebno za ostvarivanje glavnih ishoda učenja, preporučuje se dvodnevna obuka prema datom dnevnom redu. Također se preporučuje da edukatori pročitaju cijeli priručnik prije nego što finaliziraju svoj plan, kako bi se uvjerali da su odabrali najadekvatnije module i aktivnosti za njihov lokalni kontekst.

Modul 1:

Zbog čega smo ovdje?

HISTORIJAT I OBRAZLOŽENJE

U ovom modulu dat je pregled obuke, objašnjenje zbog čega je ona važna i šta će učesnici iz policijskih agencija naučiti. Modul je organizovan oko prezentacije policijskog rukovodioca koji će istaknuti razloge zbog kojih je razumijevanje i rješavanje problema krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama ključno, te izraziti očekivanja da će polaznici predano učestvovati u obuci i učenju. Za dugoročnu primjenu naučenih lekcija iz ove obuke je od ključne važnosti da osobe na rukovodećim funkcijama u policijskim strukturama budu u potpunosti spremne da pomognu u aktivnostima potrebnim za efektivne istrage krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama. Također je potrebno da učesnici jasno čuju takvu poruku od svojih nadređenih. Velika je razlika kada o važnosti nekog problema čujete od svog šefa, nego kada o tome čujete od edukatora!

Drugi glavni dio modula fokusira se na doprinos organizacije civilnog društva, kako bi se uvela i perspektiva žrtve i prikazao neizbrisiv trag koji krivično djelo počinjeno iz mržnje može ostaviti na pojedince i njihove zajednice. Konačno, učesnicima se daje prilika da se upoznaju sa širim kontekstom krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i steknu svijest o tome da su takva krivična djela samo jedan aspekt diskriminacije i predrasuda sa kojima se LGBTI osobe suočavaju u cijeloj regiji Vijeća Evrope.

ISHODI UČENJA

Učesnici će:

- shvatiti zbog čega je za krivična djela počinjena iz mržnje i drugo nasilje nad LGBTI osobama potreban poseban pristup;
- uvidjeti da poboljšanja u ovoj oblasti treba podržati policijsko rukovodstvo;
- uvidjeti rasprostranjenost i posljedice krivičnih djela počinjenih iz mržnje i drugog nasilja, uključujući nasilje u porodici, nad LGBTI zajednicama;
- prepoznati osnovnu dužnost policije da pruži zaštitu, istraži krivična djela i sve osobe u svom radu tretira jednako i sa poštovanjem.

PREGLED AKTIVNOSTI

- Aktivnost 1.1: Izlaganje više pozicioniranog rukovodioca da bi se definisao kontekst obuke
- Aktivnost 1.2: Narativni dio sa opisom krivičnog djela počinjenog iz mržnje nad LGBTI osobama
- Aktivnost 1.3: Pregled statističkih podataka o nasilju nad LGBTI osobama i njihovoj diskriminaciji

AKTIVNOST 1.1: UVODNO IZLAGANJE VIŠE POZICIONIRANOG RUKOVODIOCA

Prije sesije pokušajte da organizujete sastanak sa predstavnikom policije ili da s njim/njom kontaktirate telefonom ili emailom kako biste razgovarali o glavnim aspektima njegovog/njezinog izlaganja. Za očekivati je da će predstavnik imati vlastiti stav o tome o čemu bi trebao govoriti. Vi možete dati i sljedeće sugestije.

- Naglasiti da policija mora jednako biti u službi svih zajednica, uz uvažavanje dostojanstva i poštovanje svih žrtava bez obzira na to o kome se radi. Naglasiti da je to osnovni princip policijske službe koji treba ispoštovati.
- Priznati specifične štetne posljedice krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i potrebu da se provede temeljita istraga s ciljem prikupljanja dokaza o predrasudi, radi sa tužilaštvom na efektivnom procesuiranju ovih krivičnih djela i primjenjuju relevantni zakoni vezani za krivična djela počinjena iz mržnje.
- Razgovarati o ishodima koje bi obuka trebala imati za polaznike, odnosno o vještinama potrebnim za efektivnu istragu krivičnih djela počinjenih iz mržnje, vještine i znanje potrebno za rad sa pogođenim zajednicama (u partnerstvu, gdje je to moguće) i konačno, sposobnost boljeg evidentiranja krivičnih djela i izgradnje povjerenja žrtava za saradnju sa policijom na ovim teškim i osjetljivim pitanjima.
- Istaknuti da u slučaju da se pojave navodi o neprimjerenom postupanju policije prema LGBTI zajednicama, ti navodi će biti u potpunosti istraženi i procesuirani u skladu sa jasnim procedurama.
- Objasniti kako će policijsko rukovodstvo pratiti ishode obuke i osigurati da je ona provedena u svim dijelovima policijske strukture.

AKTIVNOST 1.2: KRIVIČNO DJELO POČINJENO IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA, PERSPEKTIVA ŽRTVE

Prije ove sesije posvetite određeno vrijeme identificiranju organizacija civilnog društva koje rade na praćenju krivičnih djela počinjenih iz mržnje, odnosno pružaju direktnu podršku žrtvama na nacionalnom ili lokalnom nivou. Važno je stupiti u kontakt sa OCD koje rade sa svim grupama iz LGBTI zajednice. Vaša kontakt osoba u policiji bi također trebala imati predstavu o OCD koje su aktivne u datoj oblasti. Možete posjetiti i stranicu hatecrime.osce.org i pretražiti dio o OCD na strani-

cama posvećenim datoj zemlji, kako biste pronašli OCD koje su aktivne u tom području⁴. Također se možete obratiti kolegama iz ILGA-Europe⁵ ili TGEU⁶, ili Jedinice SOGI Vijeća Evrope koji bi vam mogli dostaviti odgovarajući kontakt. Pokušajte organizovati sastanak sa predstavnikom OCD ili s njima kontaktirajte telefonom ili emailom kako biste razgovarali o glavnim aspektima njihovog učešća. Dajte im pregled obuke i skrenite im pažnju na činjenicu da će se o saradnji između policije i OCD detaljno govoriti u Modulu 5.

Potaknite predstavnika da ponese osnovne podatke o njegovoj/njezinoj organizaciji i na koji način policija može s njima stupiti u kontakt. Za očekivati je da će predstavnik imati vlastitu zamisao o čemu će govoriti. Vi možete dati i sljedeće sugestije.

- Učesnicima predočiti perspektivu žrtve kroz konkretnu priču o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje nad LGBTI osobom ili im dati pregled posljedica krivičnih djela počinjenih iz mržnje iz vaše prakse.
- Naglasiti potrebe žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje i zbog čega im je teško prijaviti događaje policiji.
- Pozdraviti obuku i učešće OCD i istaknuti činjenicu da je učešće OCD obuhvaćeno cijelom obukom, a naročito Modulom 5.
- Dati neke konkretne i realne prijedloge (čak i ako se radi samo o malim koracima!) o tome kako policija može poboljšati svoj odnos sa OCD i pogođenim zajednicama.

Ako učešće organizacije civilnog društva (OCD) u sesiji nije moguće, na početku objasnite da su ove organizacije imale značajnog udjela u izradi priručnika/obuke. Važno je poslati sljedeću poruku: „mi smo saradivali sa civilnim društvom na izradi ovog modula, a vi s njima trebate saradivati u implementaciji“.

AKTIVNOST 1.3: KONTEKST KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA

Postoje razni načini na koje možete prezentirati statistike o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i drugim oblicima nasilja i diskriminacije

⁴ Na primjer, OCD koje aktivno prate krivična djela počinjena iz mržnje u Španiji moguće je pregledati tako što ćete skrolati prema dole do rubrike „Informacije o civilnom društvu“ na stranici <http://hatecrime.osce.org/spain?year=2015>

⁵ www.ilga-europe.org/who-we-are/contact-us.

⁶ <http://tgeu.org/about/>: skrolajte prema dole da biste došli do liste organizacija članica po zemljama, uključujući i kontakt podatke.

koju trpe LGBTI osobe. Možete koristiti podatke u ovom dijelu za izradu PowerPoint prezentacije ili koristiti materijale 1.3 i 1.4 kao osnovu za grupnu diskusiju.

Ova sesija bi trebala trajati 10 minuta. Može se kombinovati sa aktivnosti 1.2.

1. Prije sesije, izdvojite vrijeme za čitanje materijala 1.3 i 1.4 u kojima se nalaze statistički podaci i informacije iz glavnih međunarodnih izvještaja. Možete li dodati još vama dostupnih informacija o nacionalnom ili lokalnom kontekstu? Koristite publikacije navedene na kraju ovog modula za dodatne izvore informacija i konkretne studije slučaja. Da li postoje statistike o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama na nacionalnom nivou? Koji su njihovi izvori? Službeni izvori, kao što su policijski izvještaji? Nacionalne i lokalne organizacije civilnog društva (OCD)? Međunarodni izvještaji? Važno je da se pojasne izvori informacija koje ste pronašli, kako biste se mogli pripremiti za bilo kakva osporavanja njihove vjerodostojnosti. Na primjer, podaci OCD se mogu koristiti, ali vodite računa da policija možda neće prihvatiti takve podatke kao službene podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama u njihovom profesionalnom kontekstu. Ukoliko se to pitanje pokrene tokom obuke, ne biste trebali direktno osporavati stav policijskih službenika o tom pitanju, već objasniti sljedeće:

- podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje mogu dolaziti iz niza izvora;
- premda takvi podaci od OCD možda nisu došli do policije, ipak daju dobar kontekst za početna sagledavanja iskustava LGBTI osoba;
- obuka će biti korištena za utvrđivanje drugih izvora informacija o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama i za utvrđivanje načina za unapređenje službenih izvora informacija o toj temi.

Prilikom istraživanja informacija i statističkih podataka relevantnih za nacionalni kontekst, koristite izvore navedene u materijalu 1.5.

2. Sesiju započnite objašnjenjem da u pogledu statističkih podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama treba zapamtiti dvije stvari: kao prvo, LGBTI osobe su pod većim rizikom od nasilja i diskriminacije od opšte populacije, a kao drugo, ove osobe će rjeđe prijaviti policiji da su žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje. Zatim istaknite da zbog toga policijski službenici imaju složen zadatak

da uvjere LGBTI osobe da bi trebale da prijavljuju krivična djela počinjena iz mržnje i da potaknu LGBTI osobe da pruže što više informacija o nekom događaju, na najsigurniji mogući način. Policijski službenici zatim moraju osigurati da se provedu odgovarajuće radnje.

3. Objasnite grupi da pored brojki i statistika koje ćete izložiti, u osnovi svakog slučaja su ljudi, kao što je bio slučaj u prethodnoj sesiji. Važno je da se stekne slika o brojkama vezanim za krivična djela počinjena iz mržnje, ali je jednako važno ne zaboraviti njihove posljedice.

4. Sada pređite na ključne napomene o rasprostranjenosti i uticaju krivičnih djela počinjenih iz mržnje i širem kontekstu diskriminacije, koristeći materijale 1.3 i 1.4 kao osnovu za diskusiju. Alternativno, možete koristiti ove materijale za pripremu PowerPoint prezentacije.

5. Konačno, podijelite materijal 1.5. Objasnite da ga učesnici mogu koristiti u pripremi svojih obuka za njihove kolege.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 1.3: KONTEKST KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA

U regiji koju pokriva Vijeće Evrope postoje vrlo ograničene informacije i statistički podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, ali postoje značajni dokazi o tome da LGBTI osobe čine visok procenat žrtava takvih krivičnih djela. Sljedeći izvodi iz glavnih međunarodnih izvještaja sadrže relevantne informacije o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i diskriminaciji kojoj su izložene LGBTI osobe, koje se mogu koristiti kako bi se stekla slika o rasprostranjenosti i uticaju ovih događaja u vašem okruženju. Treba napomenuti da postoje značajne razlike između različitih zemalja, pa ove informacije treba pažljivo razmotriti u vašem kontekstu.

Mnoge organizacije civilnog društva (OCD) prikupljaju podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama širom regije koju pokriva Vijeće Evrope. S druge strane, broj službenih izvještaja je relativno mali. Slika u nastavku pokazuje da su Uredu za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) OSCE-a u Godišnjem izvještaju o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje za 2015. godinu događaje motivirane mržnjom prijavile OCD iz 24 države, dok je službene podatke ODIHR-u dostavilo samo 12 država.

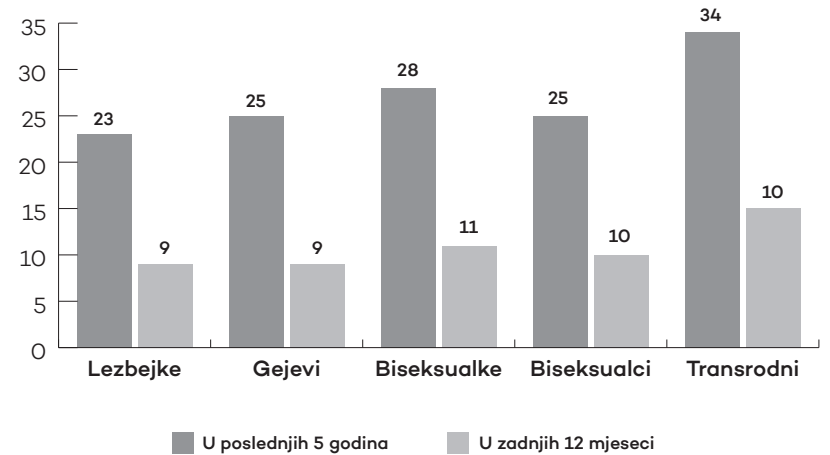
Ako imate pristup internetu putem ove web stranice <http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime/bias-against-lgbt-persons> pogledajte više stotina izvještaja o pojedinačnim napadima na LGBTI osobe i njihove zajednice. Također ćete pronaći službene i podatke OCD podijeljene prema zemljama.

Zemlje učesnice:

Na sljedećih nekoliko slika prikazani su dijelovi izvještaja Agencije Evropske unije za osnovna prava (FRA) o dosad najvećem istraživanju LGBT osoba i njihovih iskustava vezanih za diskriminaciju, nasilje, krivična djela počinjena iz mržnje i druga pitanja, pod nazivom *EU LGBT survey – European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey – Main results (Istraživanje LGBT u EU – istraživanje lezbejske, gej, biseksualne i transrodne populacije u EU – glavni rezultati)*. Premda izvještajem nisu obuhvaćene zemlje koje nisu članice EU, on sadrži vrlo detaljan opis trenutnog stanja kroz individualna iskustva i moguće je vršiti komparaciju sa zemljama izvan EU. U nastavku vam skrećemo pažnju na neke od ključnih tačaka za svaki grafikon. Razmislite koji se još zaključci mogu izvući iz ovih podataka.

Slika 32: Rasprostranjenost nasilja u prethodnih pet godina i zadnjih 12 mjeseci, po LGBT grupama (%)

Pitanja: F1_A. Ovo pitanje odnosi se na bilo koji nasilni incident koji ste iskusili u proteklih 5 godina, iz bilo kojeg razloga i u bilo kojoj zemlji članici EU ili Hrvatskoj.

U prethodnih 5 godina da li ste: fizički/seksualno napadnuti ili vam je priječeno nasiljem u vašem domu ili na drugom mjestu (na ulici, u sredstvima javnog prevoza, na radnom mjestu, itd.) iz bilo kojeg razloga? Da.

FA1_2. Kada se desio POSLJEDNJI fizički/seksualni napad ili prijetnja nasiljem? U zadnjih 12 mjeseci.

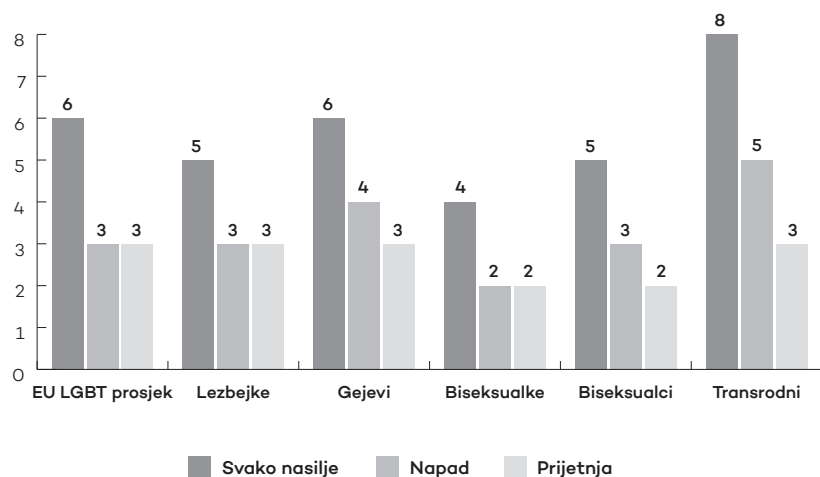
Baza: Svi ispitanici istraživanja EU LGBT

Izvor: FRA, Istraživanje EU LGBT, 2012

FRA, str. 57, Istraživanje LGBT EU – istraživanje lezbejske, gej, biseksualne i transrodne populacije u EU – glavni rezultati

Iz ove tabele se može zaključiti da su transrodne osobe najčešće žrtve nasilja.

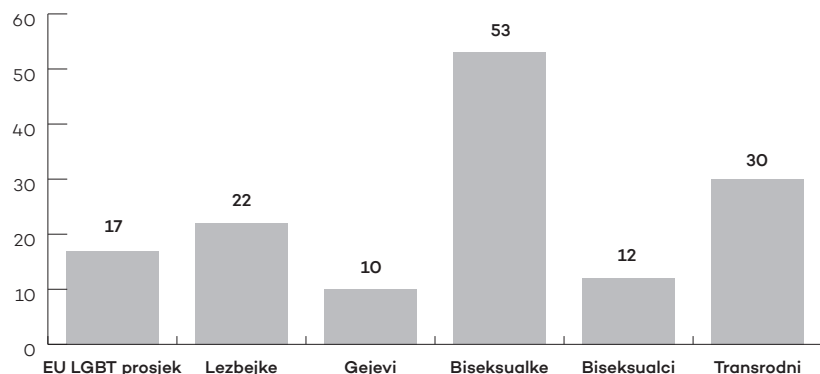
Slika 33: Prevalencija nasilja motiviranog mržnjom u zadnjih 12 mjeseci, po vrsti nasilja i LGBT grupi (%)

FRA, str. 57, Istraživanje LGBT EU – istraživanje lezbejske, gej, biseksualne i transrodne populacije u EU – glavni rezultati

Obratite pažnju na to da će transrodne osobe prije biti žrtve nasilnog napada od drugih grupa.

Slika 40: Slučajevi napada seksualne prirode motiviranog mržnjom, kao procenat ukupnog broja slučajeva nasilja motiviranog mržnjom, po LGBT grupi (%)

Pitanja: FA1_5. Da li smatrate da je razlog za POSLJEDNJI slučaj fizičkog/seksualnog napada ili prijetnje nasiljem u proteklih 12 mjeseci bio djelimično ili isključivo to što su vas smatrali [kategorija na osnovu A3 ili A4]? Da.

FA1_4. Šta vam se desilo u tom POSLJEDNJEM fizičkom/seksualnom napadu ili prijetnji nasiljem? 2. Seksualni napad; 3. Fizički i seksualni napad. Izračunata varijabla.

Napomena: Kategorije za smoidentifikaciju u A3 i A4 uključuju transrodne, transseksualne, žene sa transseksualnom prošlošću, muškarce sa transseksualnom prošlošću, rodno varijantne, kros dresere, queer osobe, lezbejke, gejeve, biseksualne osobe ili drugo.

Baza: Ispitanici u LGBT EU istraživanju koji su fizički/seksualno napadnuti ili im je prijećeno nasiljem u zadnjih 12 mjeseci, djelomično ili isključivo zbog toga što su percipirani kao LGBT.

Izvor: FRA, Istraživanje EU LGBT, 2012.

FRA, str. 62, Istraživanje LGBT EU – istraživanje lezbejske, gej, biseksualne i transrodne populacije u EU – glavni rezultati

Obratite pažnju na to da je seksualno nasilje značajna kategorija nasilja koje su iskusile LGBT osobe. Obratite pažnju na to da su biseksualke pod naročitim rizikom.

	Posljednji	Najteži
Da li je počinitelj bio sam?		
Sam	36	36
Više počinitelja	64	64
Kojeg roda je počinitelj(oci)?		
Muškog	84	86
Ženskog	4	4
I muškog i ženskog	12	10
Ne znam	0	0
Da li je prema vašem mišljenju počinitelj(oci) ... ?		
Gej	3	3
Lezbejka	0	1
Biseksualan	1	2
Heteroseksualan/strejt	72	69

Miješane seksualne orijentacije	4	4
Ne znam	20	21
Ko je počinitelj(oci)?		
Član porodice/domaćinstva	7	7
Komšija	6	5
Radni kolega	5	4
Neko iz škole, koledža, fakulteta	12	14
Kupac, klijent ili pacijent	4	3
Neki drugi poznanik	12	11
Član ekstremističke/rasističke grupe	15	14
Tinejdžer ili grupa tinejdžera	36	33
Policajac	4	3
Radnik osiguranja/izbacivač	4	3
Drugi javni dužnosnik (npr. granični policajac, državni službenik)	3	2
Neko drugi vama nepoznat	45	42
Druga osoba(e)	3	3

FRA, str. 64, Istraživanje LGBT EU – istraživanje lezbejske, gej, biseksualne i transrodne populacije u EU – glavni rezultati

Obratite pažnju na to da je u najvećem procentu napada počinitelj bio tinejdžer ili grupa tinejdžera (osim napada gdje je napadač bio nepoznat).

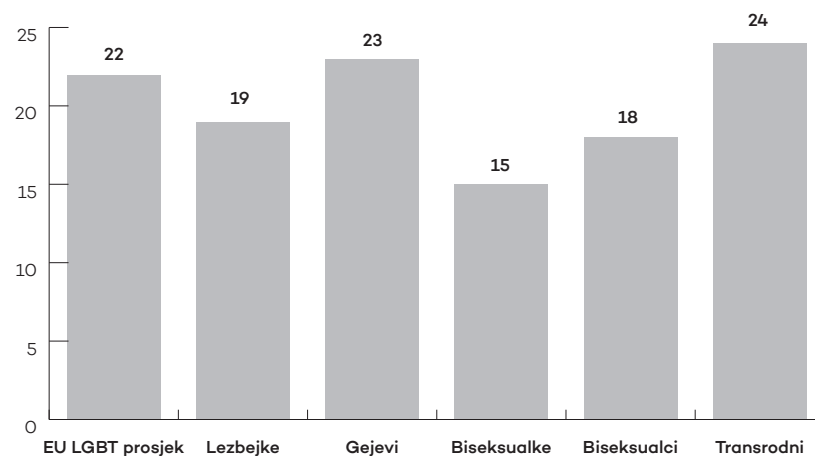
	Posljednji	Najteži
Kod kuće	8	8
U nekom drugom stambenom objektu, stanu	2	2
U školi, na fakultetu	5	7
Na radnom mjestu	4	3
U kafiću, restoranu, pabu, klubu	11	9
U automobilu	1	1

U sredstvima javnog prevoza	8	7
U sportskom klubu	1	0
Na drugom zatvorenom mjestu	3	2
Na ulici, trgu, parkiralištu ili drugom javnom prostoru	44	43
U parku, šumi	4	6
Na tematskom LGBT mjestu (npr. klub, bar) ili događaju (npr. povorka ponosa)	3	4
Na drugom mjestu na otvorenom	5	6
Drugo	2	2

FRA, str. 65, Istraživanje LGBT EU – istraživanje lezbejske, gej, biseksualne i transrodne populacije u EU – glavni rezultati

Obratite pažnju na to da su najčešće lokacije napada ulica, trg, parkiralište ili javno mjesto.

Slika 42: Najteži slučajevi nasilja motiviranog mržnjom prijavljeni policiji, po LGBT grupi

FRA, str. 66, Istraživanje LGBT EU – istraživanje lezbejske, gej, biseksualne i transrodne populacije u EU – glavni rezultati

Pitanja: FA2_5. Da li se po vašem mišljenju ovaj fizički/seksualni napad ili prijetnja desila dijelom ili isključivo zbog toga što ste percipirani kao [kategorija na osnovu A3 ili A4]? Da.

FA2_11. Da li ste vi ili neko drugi prijavili ovaj slučaj policiji?

Napomena: Kategorije za smoidentifikaciju u A3 i A4 uključuju transrodne, transseksualne, žene sa transseksualnom prošlošću, muškarce sa transseksualnom prošlošću, rodno varijantne, kros dresere, queer osobe, lezbejke, gejeve, biseksualne osobe ili drugo.

Baza: Ispitanici u EU LGBT istraživanju koji su fizički/seksualno napadnuti ili im je priječeno nasiljem u prethodnih pet godina djelomično ili isključivo zbog toga što su percipirani kao LGBT.

Izvor: FRA, EU LGBT survey, 2012

Obratite pažnju na to da je samo mali procenat slučajeva prijavljen policiji.

Krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama dešavaju se u kontekstu nasilja u porodici, diskriminacije i predrasuda.

Na primjer, značajan procenat LGBTI osoba suočavaju se sa diskriminacijom na radnom mjestu i nabavci roba i usluga. Istraživanje FRA je utvrdilo da 19% LGBT osoba smatra da su diskriminirani na poslu. Najviše stope diskriminacije iskusile su transrodne osobe (30%). Istraživanje je također utvrdilo da 32% LGBT osoba smatra da su diskriminirani u restoranima i kafićima, prilikom rješavanja stambenog pitanja, u zdravstvenoj zaštiti, prilikom traženja bankarskih ili usluga osiguranja i u sportskim klubovima i teretanama.

DOKAZI O INTERSEKCIONALNIM RAZLIKAMA U ISKUSTVIMA LGBTI OSOBA SA KRIVIČNIM DJELIMA POČINJENIM IZ MRŽNJE I DRUGIM OBLICIMA DISKRIMINACIJE

Podrazumijeva se da LGBTI osobe imaju druge identitete kao što je rod, starosna dob, etnička i vjerska pripadnost koji se mogu ukrštati i rezultirati specifičnim iskustvima i potrebama s kojima se policija i druge službe trebaju pobliže upoznati i uzeti ih u obzir.

Rod: Istraživanje FRA je utvrdilo da se 55% lezbejki i 45% gejeva osjeća

lično diskriminiranim ili uznemiravanim zbog njihove seksualne orijentacije. Kako je već spomenuto u gornjim tabelama, transrodne osobe će prije biti žrtve nasilnog krivičnog djela počinjenog iz mržnje i diskriminacije.

Dob: Istraživanje FRA je utvrdilo da će mlađe LGBT osobe prije smatrati da su diskriminirane ili uznemiravane zbog svoje seksualne orijentacije, nego starije LGBT osobe. Naime, diskriminiranima se smatra 57% ispitanika u starosnoj grupi 18-24, naspram 45% ispitanika u starosnoj grupi 25-39.

Etnička pripadnost: Izvještaj londonske Metropolitan Police "Women's experience of homophobia and transphobia" (Iskustva žena sa homofobijom i transfobijom) utvrdio je da će žene afro-karipskog porijekla prije promijeniti svoje ponašanje ili izgled od drugih žena, nakon homofobnog ili transfobnog napada (MPS, 2008).

Druge studije:

- "For the record: Violence against trans people, experiences from the ProTrans 'Protecting Transgender Persons from Violence' Project" Ovaj izvještaj objedinjuje nalaze iz projekta koji je pružao podršku organizacijama koje prate diskriminaciju i krivična djela počinjena iz mržnje nad transrodnim osobama u nekoliko zemalja članica Vijeća Evrope. Projekt je utvrdio da su transrodne osobe izložene vrlo visokom riziku od nasilnih napada i rasprostranjene diskriminacije. Ovaj izvještaj je dobar izvor kratkih studija slučaja iz raznih zemalja.
- "For the Record: Documenting violence against transgender persons, experiences from Armenia, Georgia, Germany, Moldova, Russia and Ukraine" (u izradi)
- Ovaj izvještaj proširuje prethodno opisano praćenje na dodatne zemlje (navedene u naslovu). Također dokumentuje strukturno nasilje, uključujući diskriminaciju, vrlo ozbiljno međuljudsko nasilje i policijsko nasilje.
- "Step up reporting on homophobic and transphobic violence" je izvještaj Evropske regije Međunarodne lezbejske, gej, biseksualne, trans i interspolne asocijacije (ILGA-Europe) (u izradi).
- Ovaj izvještaj objedinjava nalaze projekta koji je pružao podršku organizacijama civilnog društva koje prate krivična djela počinjena iz mržnje i slične slučajeve u 12 zemalja, uključujući i one koje nisu članice EU (Bosna i Hercegovina, Moldavija, Turska i Ukrajina). Izvještaj preuzima značajne nalaze izvještaja FRA, uključujući činjenicu da veliki broj krivičnih djela počinjenih iz mržnje bude počinjen

u javnim prostorima, da su trans osobe pod većim rizikom od teškog fizičkog nasilja i da se vrlo mali broj krivičnih djela počinjenih iz mržnje prijavljuje policiji.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 1.4: LIČNA ISKUSTVA

U ovom materijalu navode se neke lične priče iza statistike.

“Preko godinu dana kasnije ja i dalje strahujem... Nakon napada nisam mogla hodati ulicom bez da se stalno okrećem da vidim da li mi neko prilazi s leđa da me napadne... Još uvijek sam traumatizirana, ponekad imam noćne more.”

Michelle, napadnuta u Cataniji, Italija

Iz “Because of who I am: Homophobia, Transphobia and hate crime in Europe”, str 7.

Bosna i Hercegovina: Slučaj fizičkog napada

Tokom tri godine jedan mladić je trpio stalno zlostavljanje od strane grupe mladića iz njegovog naselja. Bacali su kamenje i predmete na njegovu kuću, vrijeđali ga i zastrašivali i prijetili mu jer je gej. Premda su mnogi od ovih događaja prijavljeni policiji, žrtva je zbog straha odbila da identifikuje napadače na fotografijama koje mu je predočila policija. Događaji su eskalirali sve dok jednog dana isti počinioči nisu opkolili žrtvu kada je krenuo u grad i u sred bijela dana ga maltretirali i fizički napali, nanijevši mu tešku ozljedu kuka, zbog koje je bio potreban hitni hirurški zahvat. Policajci koji su radili na slučaju su odmah pozvani i nakon još jednog razgovora sa žrtvom i detaljne istrage, identifikovali su i lišili slobode počinioce. Nažalost, pošto nacionalni zakoni koji propisuju krivična djela počinjena iz mržnje ne obuhvataju i seksualnu orijentaciju, ovaj događaj se nikad neće okvalifikovati niti procesuirati kao krivično djelo počinjeno iz mržnje.

Iz ILGA-Europe, “Step up reporting on homophobic and transphobic violence” (u izradi).

Ukrajina: Organizovane grupe prate članove LGBTI zajednice da bi ih napali

Jedan LGBTI aktivist u Lvivu koji prati ultradesničarske grupe saznao je da su militanti iz jedne takve grupe saznali za gej parti koji je planiran za par dana. U naredna dva dana je onlajn resurs evidentirao pripreme članova grupe, kao i planove navijača lokalnog fudbalskog kluba da izvrše napad na ovom LGBTI događaju, uključujući detaljna uputstva

o tome koga da se napadne, kako i čime. Na primjer, organizatori su angažovali prijateljice militanata u sklopu „kampanje zastrašivanja“ da tuku lezbejke, jer muškarci nisu htjeli da tuku žene. Na dan partija, LGBTI aktivisti su došli na dogovoreno mjesto okupljanja desničarske grupe i vidjeli više grupa mladih muškaraca i žena u crnoj odjeći, ukupno oko 60 ljudi. Mnogi su nosili ruksake iz kojih su virile bejzbol palice. U grupama su se uputili na mjesto održavanja LGBTI partija. Aktivisti su ih pratili i obavještavali organizatore partija o kretanju militanata. Militanti su na kraju prepoznali LGBTI aktiviste i pokušali da ih napadnu, ali su se oni uspjeli sakriti u McDonalds, a militanti su nastavili kretanje ka mjestu održavanja partija. Organizatori LGBTI partija su prethodno angažovali privatno osiguranje i zatražili zaštitu policije. Policija je čekala na partiju, ali nisu nikoga lišili slobode.

Iz ILGA-Europe, “Step up reporting on homophobic and transphobic violence” (u izradi)

Moldavija: Aktivno ciljanje gej muškaraca kroz dogovaranje sastanaka online

Zabrinjavajući trend koji je potekao iz Rusije uključuje napadače koji dogovaraju lične sastanke sa žrtvama kroz web stranice za onlajn upoznavanje. U jednom takvom primjeru, gej u Moldaviji je dogovorio sastanak sa drugim muškarcem. Trebali su se naći predveče u jednom kafiću. Kada su odlučili da prošetaju zabačenim parkom, žrtva je opljačkana i žestoko napadnuta, što je dovelo do loma vilične kosti. Prema izjavi žrtve, da nije pobjegao kada je pobjegao, situacija je mogla biti mnogo gora, a motivi napadača su bili lako prepoznatljivi, jer je tokom napada izgovarao homofobne uvrede. Slični incidenti prijavljeni su i u Bosni i Hercegovini gdje su žrtve također premlaćivane i pljačkane na sastancima dogovorenim putem stranica za upoznavanje.

ILGA-Europe, “Step up reporting on homophobic and transphobic violence” (u izradi).

Turska: Psihološke posljedice

Izveštaj je utvrdio da većina žrtava trpi teške psihičke posljedice neposredno nakon događaja, koje imaju dugotrajan uticaj na mnoge aspekte njihovih života. Samo nekolicina je zatražila stručnu pomoć da prevaziđu ozbiljne posljedice posttraumatskog stresnog poremećaja, depresije, anksioznosti, ljutnje ili paranoje. Preko pola žrtava koje su dobile psihološki tretman izjavilo je da on nije bio adekvatan.

ILGA-Europe, “Step up reporting on homophobic and transphobic violence” (u izradi).

MATERIJAL ZA UČESNIKE 1.5: REFERENCE, DODATNA LITERATURA I SAVJETI ZA ISTRAŽIVANJE

Resursi Vijeća Evrope

Tematske studije o homofobiji, transfobiji i diskriminaciji na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta po zemljama, Vijeće Evrope (2011.)

Ova web stranica sadrži reference na sveobuhvatne izvještaje koje je naručilo Vijeće Evrope o pravnoj i društvenoj situaciji u pogledu homofobije, transfobije i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta za svaku od zemalja članica Vijeća Evrope.⁸

Pretražite dio o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje u istraživanju pravne situacije za uvid u postojeće zakone koji propisuju krivična djela počinjena iz mržnje i smjernice na nacionalnom nivou.

Pretražite izvještaje o društvenoj situaciji za podatke o slučajevima krivičnih djela počinjenim iz mržnje, uključujući i slučajeve kada su počinioci bili policajci.

Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u Evropi, Vijeće Evrope (2011.)

Ovaj izvještaj objedinjuje podatke prikupljene u gore navedenom istraživanju kako bi se dao sveobuhvatan pregled zakona koji propisuju krivična djela počinjena iz mržnje i odgovora na takve slučajeve u svih 47 zemalja članica Vijeća Evrope.⁹ Pogledati naročito dio 3.2 – „Nasilje nad LGBT osobama“.

Tematska istraživanja homofobije, transfobije i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta po zemljama – 2010., Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA) (2010.)¹⁰

Ovaj izvještaj objedinjuje podatke i informacije o slučajevima krivičnih

djela počinjenih iz mržnje, zakonima i odgovorima u zemljama članicama Evropske unije, koje su prikupljene za potrebe gore navedenog tematskog istraživanja Vijeća Evrope.

LGBT EU istraživanje – istraživanje lezbejske, gej, biseksualne i transrodne populacije u EU – glavni rezultati, Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA) (2014.)¹¹

Ova publikacija govori o nalazima najvećeg istraživanja o LGBT osobama u Evropi, koje je pouzdano utvrdilo njihova iskustva u pogledu diskriminacije, nasilja i uznemiravanja. Ovaj priručnik se oslanja na nalaze iz ovog izvještaja u modulima 1 i 3. U pripremi za obuku možete koristiti izvještaj za izradu studija slučaja prilagođenih datoj zemlji i za istraživanje konteksta u zemlji. Pogledati naročito dio 2.5 – *Nasilje i uznemiravanje*.

Izvještaji Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) po zemljama¹²

Redovni raspored posjeta zemljama članicama Vijeća Evrope koje za ECRI provode eksperti iz cijele regije obuhvata detaljne analize pitanja koja se odnose na LGBT osobe, naročito krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Izvještaji obuhvataju detaljan pregled službenih i podataka civilnog društva o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, kritički osvrt na zakone i politike vezane za krivična djela počinjena iz mržnje i konkretne preporuke za poboljšanja. Svaki izvještaj također uključuje službeni odgovor date zemlje na zapažanja i preporuke ECRI-ja. Ovi izvještaji mogu biti vrlo korisna literatura za planiranje obuka, jer pružaju uvid u situaciju u zemljama, uključujući i pitanja vezana za LGBT osobe i koliki prioritet država daje krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBT osobama.

Ljudska prava i interspolne osobe. Tematski dokument povjerenika Vijeća Evrope za ljudska prava¹³

Ovaj dokument je rijedak primjer analize pitanja koja se odnose na interspolne osobe u cijeloj regiji Vijeća Evrope i izvan nje te daje primjere najčešćih oblika diskriminacije kojoj su izložene.

⁸ www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/lgbti-country-studies.

⁹ www.europewatchdog.info/wp-content/uploads/2016/11/LGBTStudy2011_en.pdf.

¹⁰ <http://fra.europa.eu/en/national-contribution/2012/country-thematic-studies-homophobia-transphobia-and-discrimination>.

¹¹ <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>, posjeđeno dana 7.10.2016.

¹² http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/countrybycountry_en.asp.

¹³ <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2933521&SecMode=1&DocId=2367288&Usage=2>

Tematski rad i rad po zemljama i izvještaji povjerenika Vijeća Evrope za ljudska prava

Povjerenik je proveo širok spektar aktivnosti ili sa tematskim ili sa fokusom na određene zemlje, u nastojanju da se sagledaju i tretiraju pitanja koja se odnose na LGBTI osobe. Tematski rad obuhvata izvještaj o diskriminaciji po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, kao i inovativni izvještaj o aktuelnim pitanjima koja se odnose na interpolne osobe, objavljen 2015. godine.¹⁴

Povjerenik također obavlja redovne posjete zemljama, s ciljem ispitivanja situacije ljudskih prava ranjivih grupa na nacionalnom nivou. LGBTI pitanja nisu uključena u sve takve posjete, ali vrijedi se poslužiti funkcijom pretraživanja na web stranicama o posjetama zemljama, da biste vidjeli da li je jedna takva posjeta obavljena u zemlji ili zemljama u kojima planirate održati obuku.¹⁵

Ostali resursi

Because of who I am: Homophobia, Transphobia and hate crime in Europe, Amnesty International (2013)¹⁶

Ovaj izvještaj nadopunjuje istraživanje LGBT EU koje je prethodno sumirano sa studijama slučaja o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBT osobama u zemljama članicama Evropske unije. Pored toga, kritički procjenjuje važeće pravne okvire i politike, te daje preporuke za poboljšanja na nacionalnom i evropskom nivou. Ovaj izvještaj je koristan resurs za nacionalne studije slučaja i pruža sliku o pravnom kontekstu i politikama u nekim evropskim zemljama.

Godišnji izvještaj o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje OSCE-a

Ured za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi prati i izvještava o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i sličnim incidentima u regiji koju pokriva OSCE od 2008. godine. Njihova web stranica sa izvještajima o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje navodi i službene i podatke civilnog društva, informacije o va-

žećim politikama i smjernice za agencije krivičnog sistema, detalje o pozitivnom zakonodavstvu koje se bavi pitanjem krivičnih djela počinjenih iz mržnje i relevantnim presudama Evropskog suda za ljudska prava i sumira relevantne preporuke međunarodnih organizacija, uključujući i Evropsku komisiju Vijeća Evrope protiv rasizma i netolerancije i Ured povjerenika Vijeća Evrope za ljudska prava.

Sve zemlje članice Vijeća Evrope također su članice OSCE-a. Ova web stranica stoga može biti korisna ako tražite pregled situacije u zemlji u kojoj planirate provesti obuku. Ova web stranica je korištena kao resurs za Modul 1 ovog priručnika.

ILGA-Europe (u izradi), “Step up reporting on homophobic and transphobic violence” (referenca će biti dostupna na web stranici ILGA-Europe nakon objavljivanja).¹⁷

“For the record: Violence against trans people, experiences from the ProTrans, ‘Protecting Transgender Persons from Violence Project’”¹⁸

Ovaj izvještaj objedinjuje nalaze projekta koji je pružao podršku organizacijama koje prate diskriminaciju i krivična djela počinjena iz mržnje nad trans osobama u nekoliko zemalja članica Vijeća Evrope. Projekt je utvrdio da su trans osobe pod vrlo visokim rizikom nasilnih napada i rasprostranjene diskriminacije. Izvještaj je dobar izvor za kratke studije slučaja iz raznih zemalja.

“For the Record: Documenting violence against trans people, experiences from Armenia, Georgia, Germany, Moldova, Russia and Ukraine” (u izradi)

¹⁴ www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/lgbti.

¹⁵ www.coe.int/en/web/commissioner/country-report.

¹⁶ Dostupno na <https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/014/2013/en/>, posjećeno 7.10.2016.

¹⁷ Evropska regija Međunarodne lezbejske, gej, biseksualne, trans i interpolne asocijacije (ILGA-Europe)

¹⁸ http://tgeu.org/wp-content/uploads/2013/11/TGEU_protrans_publication_1_Nov.pdf

Modul 2: Glavni pojmovi

UVOD I HISTORIJAT

Kako je navedeno u Modulu 1 i kao što će se pokazati u nastavku našeg rada prema ovom programu, LGBTI osobe su neproporcionalno češće na meti počinitelaca kao žrtve krivičnog djela. LGBTI osobe se teško odlučuju da prijave policiji krivična djela počinjena iz mržnje, a kada to i učine policija često takva krivična djela evidentira neadekvatno, ili čak nikako.

Kako bi policijski službenici profesionalno odgovorili na potrebe LGBTI žrtava krivičnih djela počinjenih iz mržnje, oni trebaju ovladati vještinama da identificiraju LGBTI osobe, karakteristike diskriminatornog ponašanja i elemente krivičnog djela počinjenog iz mržnje.

U dijelu (a) ovog modula učesnici će se upoznati s tim šta je LGBTI zajednica i sa osnovnim pojmovima seksualne orijentacije (LGB), rodnog identiteta (T) i spolnih karakteristika (I).

Učesnici će se zatim upoznati sa pojmovima povezanim sa negativnim ili diskriminatornim razmišljanjem i ponašanjem prema LGBTI osobama. Homofobija, transfobija, stereotipizacija i diskriminacija LGBTI osoba predstavljaju osnov za većinu krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama.

U dijelu (b) ovog modula definirana su krivična djela počinjena iz mržnje i krivična djela protiv LGBTI osoba. Navedene su neke od glavnih karakteristika krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Ovi koncepti će biti temelj za Modul 4 u kojem se razmatra krivično djelo počinjeno iz mržnje iz konkretne perspektive policijskog postupanja.

Dijelovi (a) i (b) zajedno učesnicima pružaju osnovu za sagledavanje konkretnih pitanja kojima se ovaj program obuke bavi.

Modul 2(a): Glavni pojmovi i definicije – LGBTI zajednica – homofobija, transfobija, stereotipizacija i diskriminacija

ISHODI UČENJA

Učesnici će:

- usvojiti glavne pojmove seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodne ekspresije i sastavnica L, G, B, T i I;
- usvojiti pojmove homofobije, transfobije, stereotipizacije i diskriminacije i njihov značaj u kontekstu uloge policijskog službenika;
- moći primijeniti terminologiju kroz cijelu obuku i u svom radu.

PREGLED AKTIVNOSTI I TRAJANJE

- Aktivnost 2.1: Usvajanje glavne terminologije relevantne za LGBTI zajednicu: prezentacija facilitatora za cijelu grupu (30 minuta)
- Aktivnost 2.2: Razumijevanje stereotipa: grupni rad i nakon njega izlaganja i diskusija u plenarnom dijelu (20 minuta)
- Aktivnost 2.3: Razumijevanje stereotipa: individualni rad, nakon kojeg slijedi diskusija (25 minuta)

AKTIVNOST 2.1: USVAJANJE GLAVNE TERMINOLOGIJE RELEVANTNE ZA LGBTI ZAJEDNICU. PREZENTACIJA FACILITATORA ZA CIJELU GRUPU (30 MINUTA)

Glavni pojmovi i definicije – prezentacija

Potrebni materijali:

Flipchart, flomasteri

Materijali za učesnike 2.1a i 2.1b

U ovom modulu facilitator će izložiti sljedeće glavne koncepte grupi u plenarnom dijelu:

- seksualna orijentacija (LGB), rodni identitet (T) i interseksualnost (I)
- homofobija, transfobija, stereotipizacija i diskriminacija

Grupi treba dati uputstvo da zapišu ono što su razumjeli iz prezentacije i o glavnim pojmovima. Za tu svrhu se može koristiti radni list u materijalu za učesnike 2.1 kako bi se grupi pomoglo da vodi bilješke u toku predavanja. Materijal za učesnike 2.1b se može dalje koristiti za lakše razumijevanje ove oblasti.

Znanje je moguće provjeriti u kasnijoj fazi modula, u aktivnosti 2.6, korištenjem materijala 2.6.

Napomena za edukatore:

Na narednim stranicama nalaze se informacije koje se mogu prilagoditi lokalnim obukama. Prilagođavanje treba izvršiti na osnovu postojećeg poznavanja ciljne publike i detaljnosti sadržaja, u skladu sa vremenskim ograničenjima i dubinom obuke. Pregledajte materijal i odaberite one dijelove koji su najrelevantniji za bolje razumijevanje od strane datih policijskih službenika.

Molimo vodite računa da ovaj dio nije prikladan za razgovor o interspolnim osobama, jer slika ne odražava raznolikost spolnih karakteristika koje potpadaju pod definiciju interseksualnosti. U razgovoru o pitanjima interseksualnosti molimo koristite termine iz aktivnosti 2.1 i materijala za učesnike 2.1a.

Seksualna orijentacija: komponenta “LGB”

Seksualna orijentacija odnosi se na sposobnost svake osobe za duboku emotivnu, afektivnu i seksualnu privlačnost i intimne i spolne odnose sa osobama suprotnog spola (heteroseksualne osobe) ili istog spola (homoseksualne osobe, lezbejke, gejevi) ili osobama različitih spolova (biseksualne osobe).¹⁹

¹⁹ www.coe.int/en/web/sogidatabase/glossary.

Sljedeće definicije vezane za seksualnu orijentaciju su relevantne za ovu obuku:

Lezbejka: žena koju romantično, emotivno, fizički i seksualno privlače primarno druge žene.

Gej: muškarac kojeg romantično, emotivno, fizički i seksualno primarno privlače drugi muškarci. Ovaj pojam može se odnositi i na lezbejke, biseksualne osobe i u nekim slučajevima može se koristiti kao zbirni pojam za sve LGBT osobe.

Biseksualna osoba: osoba koju romantično, emotivno, fizički i seksualno u značajnoj mjeri privlače osobe oba spola. Učestalost, intenzitet, ili kvalitet privlačnosti ne mora biti jednako vezan za oba spola.

Heteroseksualna osoba: osoba koju emotivno, romantično ili seksualno privlače, ili koje stupaju u veze sa osobama suprotnog spola.²⁰

Svako od nas ima seksualnu orijentaciju. Tačan udio populacije koja je lezbejske, gej ili biseksualne orijentacije nije poznat. Procenti se razlikuju od istraživanja do istraživanja, a ljudi prijavljuju istospolne seksualne kontakte u većem procentu nego što se samodefinišu kao lezbejke, gejevi ili biseksualne osobe. Prijavljene cifre se razlikuju u zavisnosti od kulturoloških normi, vjerskih uvjerenja i opšteg nivoa društvene prihvaćenosti. Britanska dobrotvorna organizacija za prava gej osoba, Stonewall, procjenjuje da je od 5 do 7% stanovništva u Velikoj Britaniji gej, lezbejske ili biseksualne orijentacije.²¹ Institut Williams procjenjuje da je 3,5% punoljetnog stanovništva u SAD gej, lezbejske ili biseksualne orijentacije, a da 8,2% stanovništva navodi da je praktikovalo istospolno seksualno ponašanje.²²

Premda precizne brojke ne postoje, poznato nam je da udio lezbejki, gejeva ili biseksualnih osoba u populaciji nije zanemariv. Čak i niski procenti, kao što je 3%, znače da se radi o preko 220.000.000 ljudi.²³

Na svim kontinentima, osobe lezbejske, gej i biseksualne orijentacije čine vrlo značajnu manjinsku grupu.

²⁰ <http://rainbowcenter.uconn.edu/terms/>.

²¹ https://www.staffs.ac.uk/assets/Stonewall%20-%20Employment%20regulations%20-%20guide-lines%20for%20employers_tcm44-21515.pdf.

²² <http://williamsinstitute.law.ucla.edu/research/census-lgbt-demographics-studies/how-many-people-are-lesbian-gay-bisexual-and-transgender/>.

²³ www.census.gov/popclock/ 29.9.2016.

Rodni identitet: komponenta „T“

Pojam **transrodne** osobe uključuje osobe čiji rodni identitet je različit od spola koji im je pripisan na rođenju i osobe koje svoj rodni identitet žele prikazati drugačijim od spola koji im je pripisan na rođenju. To obuhvata osobe koje smatraju da moraju, ili preferiraju, ili biraju da se predstave drugačije od očekivane rodne uloge koja im je pripisana na rođenju, bilo oblačenjem, modnim dodacima, manirima, govorom, kozmetičkim intervencijama ili modifikacijom tijela. Ovaj pojam uključuje, između mnogih drugih, osobe koje se ne identificiraju kao „muško“ ili „žensko“, transseksualce, transvestite i kros-dresere.

Transrodni muškarac je osoba kojoj je na rođenju pripisan „ženski“ spol, ali čiji rodni identitet je „muški“, odnosno unutar spektra muškog rodno identiteta. Transrodna žena je osoba kojoj je na rođenju pripisan „muški“ spol, ali čiji rodni identitet je ženski, odnosno unutar spektra ženskog rodno identiteta.

Neke transrodne osobe se identificiraju kao ni muškarci ni žene, ili kao i jedno i drugo pa se tako identificiraju kao **nebinarne** transrodne osobe. Analogni nazivi za seksualnu orijentaciju transrodnih osoba koriste se u skladu sa njihovim rodnom identitetom, a ne sa spolom koji im je određen na rođenju. Heteroseksualni transrodni muškarac, na primjer, je transrodni muškarac kojeg privlače ženske partnerice. Transrodnu ženu koja je lezbejka privlače ženske partnerice. Riječ transgenderizam se odnosi na činjenicu posjedovanja transrodnog identiteta ili ekspresije.

Rodni identitet odnosi se na duboko osjećanje osobe o vlastitom iskustvu roda, koje može, ali i ne mora da odgovara spolu određenom na rođenju, a obuhvata lični doživljaj tijela i druge ekspresije roda (odnosno „rodnu ekspresiju“), kao što je oblačenje, govor i maniri.

Spol osobe se obično određuje na rođenju i postaje društvena i pravna činjenica od tog trenutka. Međutim, neke osobe imaju problema u identifikiranju sa spolom koji im je određen na rođenju. Te osobe se nazivaju **„transrodnim“** odnosno **„trans“** osobama.

Rodni identitet nije isto što i seksualna orijentacija pa transrodne osobe mogu da se identificiraju kao heteroseksualne, biseksualne ili gejevi/lezbejke.²⁴

²⁴ www.coe.int/en/web/sogidatabase/glossary.

Alternativna definicija **rodnog identiteta** je: „Unutrašnje poimanje sebe kao muškarca, žene ili drugog roda (što ne mora biti vidljivo drugima)“.²⁵

U Evropi je uobičajeno korištenje termina „transrodni“ ili „trans“ kao zbirnog pojma koji obuhvata mnoštvo različitih načina na koje osobe mogu identificirati svoj rod kao različit od mejnstrima.

Kao i kod seksualne orijentacije, teško je odrediti tačan broj osoba koje se identificiraju kao osobe čiji se rodni identitet i spol određen na rođenju ne poklapaju. Prema nekim procjenama radi se o 0,3 do 3 posto populacije.²⁶ S obzirom na društvenu stigmiju i rasprostranjenu diskriminaciju transrodnih osoba, mjerenje populacije je teško provesti.

Kao što je to slučaj i sa seksualnom orijentacijom, svako od nas ima svoj rodni identitet. Kod većine stanovnika se fizički spol i vlastiti osjećaj rodnog identiteta poklapaju. Osobama kod kojih tog poklapanja nema, put ka definiranju svog rodnog identiteta može biti bolan i težak i često značajno utiče na njihove živote.

Rodna ekspresija odnosi se na izražavanje roda osobe kroz odjeću, nje-gu, govor, frizuru, govor tijela, društvene interakcije i druga ponašanja.²⁷ Rodna ekspresija, za razliku od rodnog identiteta, je ono što je vidljivo izvana.

Rodni identitet odnosi se na ono kako se osjećamo, a rodna ekspresija na mnoštvo izbora koje svakodnevno pravimo o tome šta ćemo obući i kako se ponašamo. Većina nas to uzima zdravo za gotovo, ali kada se naš rodni identitet ne poklapa sa spolom koji nam je određen na rođenju, odluka o tome kako se fizički izraziti može biti složena i često mijenja život iz temelja.

Tranzicija

Proces promjene spola često se naziva *tranzicija*. To je proces kroz koji osoba koja je predominantno viđena kao osoba jednog spola postaje osoba koju vide predominantno kao osobu drugog spola, i vremenski period potreban za taj proces. Tranzicija osobe može imati društvene, pravne i/ili medicinske aspekte.

Tranzicija može biti društvena promjena koja obuhvata promjene fizičkog izgleda, odijevanja i društvenih odnosa, između ostalog. Također može podrazumijevati značajne fizičke tranzicije korištenjem hormonalne terapije i, za neke ljude, hirurški zahvat promjene spola.

Osobe koje su prošle tranziciju više ne potpadaju pod pojam trans osoba.

Oznaka spola

Policijski službenici svakodnevno nailaze na oznake spola. To su oznake za spol koje se često nalaze na dokumentima, kao što su lične karte, vozačke dozvole i pasoši. Najočiglednije oznake spola su riječi muški/ženski ili titule gospodin/gospođa. Također se može raditi o profesionalnim titulama, ličnim zamjenicama ili šiframa, kao što je jedinstveni matični broj ili porezni broj, u kojima određene kombinacije brojeva označavaju muškarce odnosno žene.²⁸

U mnogim zemljama je ponekad teško ili čak nemoguće promijeniti oznaku spola na identifikacionim dokumentima. To stvara probleme za transrodne osobe u situacijama kada je za kontakt sa javnim organima, kao što je policija, potreban identifikacioni dokument. O tome ćemo više govoriti u modulu 4.

Zamjenice

Zamjenice su riječi koje se koriste kao zamjena za ime neke osobe. Zamjenice koje su često u upotrebi su on/ona, njega/nju, njegov/njen. Neke transrodne osobe koriste rodno neutralne zamjenice ili koriste „oni/njihov“ umjesto rodno definiranih zamjenica. O tome ćemo više govoriti u Modulu 4.

Još neke definicije koje potpadaju pod zbirni pojam trans

Osobe koje potpadaju pod zbirni pojam transrodnih osoba mogu definirati svoju vlastitu rodnu ekspresiju i rodni identitet na mnogo različitih načina. Neki od njih su navedeni u nastavku. Međutim, ako niste sigurni koji pojam koristiti, sjetite se da je pojam „**trans**“ općenito prihvaćen kao inkluzivan i pristojan. Kada postupate sa nekom osobom, često je najbolje da je pristojno upitate. O najboljim načinima profesionalne interakcije sa trans osobama detaljnije ćemo govoriti u Modulu 4.

Transseksualna osoba je osoba čiji rodni identitet ne odgovara spolu

²⁵ Office for Victims of Crime (2014) Responding to Transgender Victims of Sexual Assault

²⁶ Ibid.

²⁷ Scottish Transgender Alliance, Gender Identity, Introductory Guide for Supporting Transgender People.

²⁸ www.coe.int/en/web/sogidatabase/glossary.

pripisanom na rođenju, koja je stoga prilagodila taj spol kroz modifikaciju fizičkog izgleda ili fizioloških funkcija, kroz tretman promjene spola.

Transmuškarac (female to male)/FTM je osoba koja je na rođenju označena kao osoba ženskog spola, ali koja ima muški rodni identitet i kroz tranziciju trajno postaje muškarac.

Transžena (male to female)/MTF je osoba koja je na rođenju označena kao osoba muškog spola, ali koja ima ženski rodni identitet i kroz tranziciju trajno postaje žena.

Krosdreser je pojam koji označava osobe koje nose odjeću koja se inače pripisuje suprotnom spolu. Ove osobe se tako oblače, jer ih to emotivno ili seksualno ispunjava. Riječ „**transvestit**“ se više ne koristi i neki je ljudi mogu smatrati uvredljivom.²⁹

Dreg kvin (Drag Queen) je pojam kojeg koriste gejevi koji nose odjeću koja se obično povezuje sa ženama, za svrhe zabave ili ličnog ispunjenja. Postoje i dreg kingovi (drag kings), a radi se o biološkim ženama koje se oblače kao muškarci.³⁰

Cisrodne osobe opisuje osobe koje nisu transrodne, tj. osobe čiji rodni identitet ili rodna uloga odgovara onome što društvo smatra primjerenim njihovom spolu.³¹

Rodno-queer osobe (genderqueer) je pojam koji se koristi za osobe koje odbijaju binarnost roda (muški/ženski) i biraju fluidniji, netradicionalniji identitet.³²

Rodna binarnost je društveno konstruisan koncept prema kojem postoje samo dva roda – muški i ženski.

Nebinarnost opisuje rodni identitet koji nije ni ženski, ni muški, ili rodne identitete koji su izvan ili su prevazišli tradicionalne koncepte muškog i ženskog.³³

Interspolnost: komponenta „I“

Interspolne osobe su one osobe koje ne ispunjavaju medicinske i društvene norme takozvanih ženskih i muških tijela, u pogledu njihovih hromosomskih, gonadnih, endokrinih ili anatomskih spolnih karakteristika. Anatomski to postaje vidljivo na primjer kroz sekundarne spolne karakteristike, kao što je mišićna masa, distribucija dlakavosti i tjelesna građa, ili primarne spolne karakteristike kao što su unutrašnje i vanjske genitalije i/ili hromosomska i hormonalna struktura.

Može se koristiti i jednostavnija radna definicija: interspolne osobe su interspolne jer njihove urođene spolne karakteristike su ili ženske i muške istovremeno, *ili* ni potpuno ženske ni potpuno muške *ili* ni ženske ni muške.

Postoje mnogi oblici interspolnosti. Radi se o spektru, odnosno zbirnom pojmu, a ne samo jednoj kategoriji. Ovaj pojam je zamijenio raniji pojam „hermafrodit“, koji je bio u širokoj primjeni među medicinarima u 18. i 19. vijeku. Sada se ovaj pojam smatra duboko uvredljivim.

Interspolna osoba je takva rođena. Interspolne razlike mogu biti vidljive na rođenju. Neke interspolne karakteristike postaju vidljive u pubertetu, ili pri pokušaju začeća, ili sasvim slučajno. U drugim slučajevima, interspolnost se otkriva tokom obdukcije.

Značajna razlika između interspolnih i transrodnih osoba je da interspolne osobe doktori često identificiraju kao takve u ranom djetinjstvu ili u adolescentskoj dobi. Često se vrši hirurški zahvat na njihovim genitalijama, ili im se reproduktivni organi vade dok još nisu dovoljno stari da daju ili uskrate pristanak.

Najniži statistički udio kada se govori o interspolnim osobama je 1 na 200 (0,5 posto rođenja). Često se citiraju čak i manji udjeli od 1 na 2000, ali ti statistički podaci obuhvataju samo neke interspolne osobe koje su operisane u ranom djetinjstvu. Različite agencije, kao što je UN, govore o procentima do 1,7%.

Tako su interspolne razlike češće od gluhoće od rođenja i čak jednako česte kao crvena kosa.³⁴

Nema sumnje da su interspolne osobe bile i još uvijek su izložene veli-

²⁹ www.transquality.org/issues/resources/teaching-transgender-guide-leading-effective-trainings.

³⁰ www.transquality.org/issues/resources/teaching-transgender-guide-leading-effective-trainings.

³¹ <http://rainbowcenter.uconn.edu/terms/>.

³² <http://rainbowcenter.uconn.edu/terms/>.

³³ https://lgbt.wisc.edu/documents/Trans_and_queer_glossary.pdf.

³⁴ <http://www.ilga-europe.org/what-we-do/our-advocacy-work/trans-and-intersex/intersex>.

kom riziku od diskriminacije i kršenja ljudskih prava. Mali broj zemalja je eksplicitno priznao interspolne osobe kao zaštićenu kategoriju u zakonima koji reguliraju krivična djela počinjena iz mržnje (npr. Škotska i Malta od zemalja članica Vijeća Evrope). Vijeće Evrope i samo naglašava važnost uključivanja spolnih karakteristika kao zaštićenog objekta za potrebe zakona koji reguliraju krivična djela počinjena iz mržnje (ubaciti referencu).

Složene zajednice i zajednička iskustva

Gore navedene informacije pokazuju da pod pojmom LGBTI egzistiraju složene zajednice.

LGBTI zajednice spadaju izvan onoga što se smatra normama binarnosti spolova i roda. Međutim, u mnogim slučajevima osobe unutar jedne podgrupe ne smatraju da dijele zajednička iskustva sa osobama u drugim podgrupama. Mnoge LGB osobe ne vide nikakvu prirodnu povezanost između njihove zajednice i transrodnih osoba. Mnoge transrodne osobe pitanje svog rodnog identiteta smatraju različitim od seksualne orijentacije i zagovaraju odvojene pristupe u kampanji za priznanje prava. Jedna osoba može biti u više podgrupa (npr. trans osoba koja sebe smatra lezbejkom).

Postoje jasne razlike između LGB osoba (seksualna orijentacija), transrodnih osoba (rodni identitet i rodna ekspresija) i interspolnih osoba (spolne karakteristike). Premda životna iskustva tih ljudi mogu znatno da se razlikuju, ove grupe se često okupljaju pod jedan zbirni pojam, da bi se pomoglo u razumijevanju sličnih diskriminatornih ponašanja kojima su izložene sve grupe, uključujući i krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama.

Informacije o interspolnim osobama kao žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje su ograničene, a agencije za provođenje zakona i NVO tek počinju da mapiraju ta iskustva.

Intersekcionalnost se odnosi na dodatne slojeve diskriminacije kojima neko može biti izložen zbog pripadnosti više manjinskih grupa. Intersekcionalna pitanja uslođavaju izazove s kojima se u svom životu suočavaju LGBT osobe. Homoseksualna crkinja, na primjer, će se morati nositi sa rasizmom, homofobijom i seksizmom. Diskriminatorno ponašanje ne mora poteći iz mejnstrima društva. Rasizam postoji i unutar LGBT zajednica, a homofobija postoji unutar manjinskih rasnih grupa.

Trans osoba islamske vjeroispovijesti možda će biti izložena i vjerskoj diskriminaciji i transfobiji i unutar vlastite vjerske zajednice i izvan nje.

GLAVNE DEFINICIJE – HOMOFBIJA, TRANSFBIJA, STEREOTIPIZACIJA I DISKRIMINACIJA

Homofobija se definira kao iracionalni strah i averzija prema homoseksualnosti, lezbejkama, gejevima i biseksualnim osobama, zasnovana na predrasudama.

Jednostavna definicija bi glasila „*strah ili odbojnost od LGB osoba*“.

Transfobija se definira kao iracionalni strah i averzija prema rodnom nekonformitetu trans osoba, zasnovana na predrasudama.

Jednostavna definicija bi glasila „*strah ili odbojnost od transrodnih osoba*“.

Homofobija i transfobija se mogu manifestovati kao izbjegavanje, socijalna isključenost, diskriminacija, zlostavljanje, nasilje i čak i ubistvo. Homofobija i transfobija mogu nastati uslijed stavova i uvjerenja koje nam usaduju roditelji, prijatelji, škola, zajednice, vjerske vođe i društveno uticajne osobe (političari/poznate osobe). Homofobija i transfobija prisutne su u svim zemljama u različitoj mjeri.

Stereotip je stav ili uvjerenje o nekoj osobi ili osobama zasnovano na njihovim karakteristikama ili grupama kojima pripadaju.³⁵

Alternativna definicija **stereotipa** je: „Prethodno formirana ili previše pojednostavljena generalizacija o cijeloj grupi osoba, bez uvažavanja njihovih individualnih razlika“.

Primjeri stereotipa su:

- Sve lezbejke su muškobanjaste
- Svi imigranti iz Afrike su kriminalci
- Svi policijski službenici zloupotrebljavaju svoja ovlaštenja
- Svi muslimani su vjerski ekstremisti

³⁵ OSCE (2014) TAHCLE Training Manual Training on Hate Crime for Law Enforcement Curriculum for Trainers.

Stereotipi su prethodno formirane i karikirane percepcije koje dovode do pripisivanja istih generaliziranih karakteristika svim članovima određenih grupa bez uvažavanja njihovih individualnih osobina. Stereotipi mogu dovesti do predrasuda prema drugim grupama i u konačnici do diskriminatornog ponašanja i postupanja.

Premda su često negativni, stereotipi mogu biti i pozitivni. Pozitivni stereotipi, međutim, mogu imati negativan efekat, iz prostog razloga što se radi o širokim generalizacijama koje zanemaruju individualnu realnost.³⁶ Jedan primjer bi bio da žene bolje brinu o djeci od muškaraca. Ovaj stereotip zanemaruje realnost u kojoj postoji mnogo žena koje zlostavljaju djecu i ne bi im uopšte trebalo biti povjereno da o njima brinu. Pojam **predrasude** vezuje se za pojam stereotipa.

Predrasuda je unaprijed formiran sud i ideja ili stav prema drugim osobama ili grupama. Predrasude su često negativne i obično zasnovane na glasinama, pretpostavkama, osjećanjima i uvjerenjima, a ne na znanju i činjenicama. Predrasude utiču i na naše postupanje i na našu interpretaciju postupanja drugih.

Napomena za edukatore

Prije obuke je potrebno pregledati definiciju diskriminacije u lokalnom zakonodavstvu i vezane definicije, što se treba uključiti u obuku na odgovarajući način. Učesnicima treba dati i definiciju diskriminacije i zaštićenih grupa u skladu sa zakonom.

Diskriminacija: Većina zemalja ima zakonske definicije diskriminacije. Ove definicije često obuhvataju direktnu i indirektnu diskriminaciju. Sljedeća definicija diskriminacije je šira i odražava iskustva LGBTI i drugih manjinskih zajednica u mnogim zemljama:

„Diskriminacija nastaje kada se članovi moćnije društvene grupe nepravredno ili okrutno ponašaju prema članovima manje moćne društvene grupe. Diskriminacija može biti različitih oblika, uključujući i individualne činove mržnje ili nepravde i institucionalno uskraćivanje beneficija koje se redovno daju drugim grupama.“³⁷

³⁶ <https://gbtrc.usc.edu/education/terminology/>.

³⁷ <https://gbtrc.usc.edu/education/terminology/>.

Zakonska definicija diskriminacije

Diskriminacija se zakonski definiše kao neopravdan nejednak tretman:

1. Direktna diskriminacija nastaje kada se neka osoba ili grupa osoba tretira gore nego što je (bila) ili bi bila tretirana druga osoba ili grupa osoba u sličnoj situaciji, a zbog razloga koji je povezan sa jednim ili više zabranjenih osnova; ili kada iz razloga povezanih sa jednim ili više zabranjenih osnova osoba ili grupa osoba trpi neku štetu.

Jednostavnije rečeno: **Direktna diskriminacija** nastaje kada se osoba ili grupa osoba tretira nepovoljnije nego većinska populacija, zbog pripadnosti manjinskoj grupi.

Primjeri takve situacije bi bili odbijanje policijskog službenika da zaprimi krivičnu prijavu žrtve, jer je žrtva transrodna osoba, Rom ili pripadnik manjinske vjerske zajednice.

2. Indirektna diskriminacija nastaje kada neka odredba, kriterij ili praksa stavljaju osobe sa statusom ili karakteristikom koja se pripisuje jednom ili više zabranjenih osnova (uključujući seksualnu orijentaciju i rodni identitet) u posebno nepovoljan položaj u odnosu na druge osobe, osim ako ta odredba, kriterij ili praksa nije objektivno opravdana legitimnim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primjerena i neophodna.

Jednostavnije rečeno: **Indirektna diskriminacija** nastaje kada određene prakse, pravila ili politike dovode osobu ili osobe u nepovoljan položaj u odnosu na pripadnike većinske grupe. Indirektnu diskriminaciju je ponekad teže identifikovati od direktne diskriminacije.

Primjer takve situacije bi bio davanje posebnih prava na godišnji odmor policijskim službenicima koji su u braku, u slučajevima kada politike i/ili zakoni ne priznaju istospolne veze.

Drugi primjer bi bio odbijanje priznavanja stručne spreme iz strane zemlje u policijskoj strukturi neke druge zemlje, čak i ako su strane obrazovne kvalifikacije jednako dobre. Ovaj indirektni oblik diskriminacije bi osobama drugih etničkih pripadnosti onemogućio zapošljavanje u policiji.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 2.1: ZABILJEŽITE!

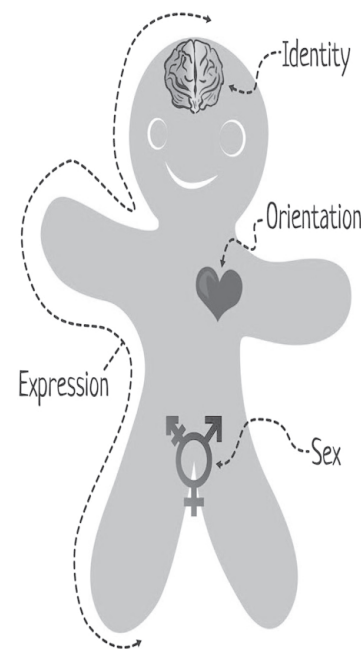
Koje su komponente LGBTI zajednice? – glavni pojmovi i definicije

Seksualna orijentacija	
LGB	L – G – B –
Rodni identitet	
Rodna ekspresija	
Transrodnost ili T	
Interspolnost	

Društveno štetno ponašanje – glavni pojmovi i definicije

Homofobija	
Transfobija	
Stereotipi	
Diskriminacija	Direktna – Indirektna –

MATERIJAL ZA UČESNIKE 2.1B: PREGLED GLAVNIH POJMOVA

Medenjak u obliku čovjeka se koristi za pomoć u identificiranju i razumijevanju glavnih LGBT pojmova koji su do sad korišteni u modulu. Vodite računa o tome da ovaj materijal nije prikladan za razgovor o interspolnim osobama, jer ova slika ne odražava raznolikost spolnih karakteristika koje potpadaju pod definiciju interspolnosti. Za razgovor o interspolnosti koristite pojmove iz aktivnosti 2.1 i materijala za učesnike 2.1a.³⁸

Seksualna orijentacija: Kako se osjećamo spram drugih, ko nas emotivno i fizički privlači, šta nam je u srcu. Izražava se kao gej, lezbejka, biseksualna ili heteroseksualna osoba.

Rodni identitet: Kako razmišljamo i poimamo svoj rod; šta je u našoj glavi (npr. Osjećam se kao žena ili muškarac ili i jedno i drugo).

Rodna ekspresija: Kako se izražavamo svojim ponašanjem i fizičkim izgledom. Naše odijevanje, frizura, nakit, maniri, itd. Uključuje između ostalih kategorije transrodnih, cisrodnih osoba ili krosdresere.

Naš spol: Biološki sastav hromosoma i organa. Ono što nas čini muškim, ženskim, i muškim i ženskim ili ni muškim ni ženskim.

Lezbejka: žena koju romantično, emotivno, fizički i seksualno primarno privlače druge žene.

Gej: muškarac kojeg romantično, emotivno, fizički i seksualno primarno privlače drugi muškarci.

Biseksualna osoba: osoba koju romantično, emotivno, fizički i seksualno u značajnoj mjeri privlače osobe oba spola.

Heteroseksualna osoba: osoba koju emotivno, romantično ili seksualno privlače, ili stupa u veze sa osobama suprotnog spola.

³⁸ <http://itspronouncedmetrosexual.com/2012/03/the-genderbread-person-v2-0/>.

Transrodne osobe: osobe čiji rodni identitet je različit od spola koji im je pripisan na rođenju i osobe koje svoj rodni identitet žele prikazati drugačijim od spola koji im je pripisan na rođenju.

AKTIVNOST 2.2: RAZUMIJEVANJE STEREOTIPA 1: GRUPNI RAD NAKON ČEGA SLIJEDI PREZENTACIJA I DISKUSIJA U PLENARNOM DIJELU (20 MINUTA)

Napomena za edukatore:

Ovu vježbu treba pažljivo moderirati, da prikupljanje negativnih stereotipa o LGBTI osobama ne bi bilo iskorišteno za izražavanje homofobije/transfobije. Vježbu ne treba koristiti u izuzetno izazovnim radnim okruženjima, ili u slučajevima kada moderator nema iskustva u moderiranju diskusija o kontroverznim temama.

Potrebni materijali:

Flipchart (prezentacijski blok), olovke

Posebne prostorije za grupni rad ili prostor u sklopu sobe za obuku

1. Učesnike podijelite u četiri grupe.
2. Svakoj grupi dajte zadatak da prikupi što više stereotipa u sljedećim oblastima:
 - prva grupa ima zadatak da prikupi negativne stereotipe o LGBTI osobama;
 - druga grupa treba prikupiti negativne stereotipe o policiji;
 - treća grupa treba prikupiti pozitivne stereotipe o LGBTI osobama;
 - četvrta grupa treba prikupiti pozitivne stereotipe o policiji.
3. Grupama dajte pet minuta za identificiranje stereotipa. Zatim ih ponovno okupite u plenarnom dijelu kada će grupe iznijeti svoje rezultate. Rezultate stavite na četiri lista flipchart bloka.
4. U toku zajedničke diskusije postavite sljedeća pitanja:
 - Da li stereotipi predstavljaju tačan opis ovih grupa?
 - Kakvu štetu stereotipi nanose pripadnicima ove dvije grupe?

Ovaj zadatak bi trebao ukazati na predrasude i pokazati da su sve grupe podložne stereotipizaciji. Paralelna analiza LGBTI osoba i policije bi trebala uspostaviti vezu između policije i LGBTI zajednice.³⁹

³⁹ Izvor: Polack, R. and LeDeroff, J. (2010) ILGA Europe Toolkit for training police officers on tackling homophobic crime, ILGA Europe.

AKTIVNOST 2.3A: RAZUMIJEVANJE STEREOTIPA 2: POJEDINAČNI RAD I DISKUSIJA (20 MINUTA)

Potrebni materijali:

Flipchart, olovke

1. Neka učesnici samostalno razmisle o situaciji kada su oni ili član njihove porodice bili stereotipizirani. Neka pribilježe kakav uticaj je imala ta stereotipizacija.
2. Nakon par minuta zatražite od nekoliko učesnika da ispričaju svoja iskustva.

AKTIVNOST 2.3B: RAZUMIJEVANJE STEREOTIPA 2: GRUPNA DISKUSIJA (15 MINUTA)

Na osnovu ove diskusije postavite grupi sljedeća pitanja i zapisujte njihove ideje na flipchart:

- Prema vašem shvatanju stereotipizacije, koje rizike ona predstavlja za pojedince, porodice i zajednice, ako joj se ne suprotstavi?
- Koji su rizici ako se policijski službenici upuste u takvu stereotipizaciju?

Modul 2 (b): Glavni pojmovi i definicije – krivična djela počinjena iz mržnje

ISHODI UČENJA

Učesnici će:

- Imati jasno shvatanje definicije krivičnog djela počinjenog iz mržnje;
- Moći razlikovati krivično djelo počinjeno iz mržnje od incidenta motiviranog mržnjom;
- Formirati sliku o nekim od glavnih karakteristika krivičnih djela počinjenih iz mržnje u kontekstu policijskog rada;
- Istražiti svoj lokalni/nacionalni kontekst policijskog rada;
- Biti u mogućnosti da primijene terminologiju kroz cijelu obuku i u svom radu; Uvidjeti da ako ne postoji zakon koji propisuje krivična djela počinjena iz mržnje, ipak postoji zločin počinjen iz mržnje kao praktičan koncept u policijskom radu i kao društveni koncept.

PREGLED AKTIVNOSTI I TRAJANJE

- Aktivnost 2.4: Šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje? Izlaganje i diskusija (20 minuta)
- Aktivnost 2.5: Kviz o definicijama (10 minuta)
- Aktivnost 2.6: Mapiranje nacionalnog konteksta pravnog okvira za krivična djela počinjena iz mržnje (10 minuta)

AKTIVNOST 2.4: ŠTA JE KRIVIČNO DJELO POČINJENO IZ MRŽNJE? IZLAGANJE I DISKUSIJA (30 MINUTA)

Napomena za edukatore

Lokalne propise i zakonske definicije krivičnog djela počinjenog iz mržnje/incidenta motiviranog mržnjom/govora mržnje treba analizirati prije obuke i u skladu s tim uključiti u obuku. Učesnicima treba dati i definiciju i zaštićeni objekt propisan zakonom.

Potrebni materijali:

Flipchart, olovke, papir

Materijal za učesnike 2.4a

Materijal za učesnike 2.4b

U ovoj aktivnosti edukator će dati definiciju krivičnog djela počinjenog iz mržnje i neke glavne koncepte u plenarnom dijelu. Materijal 2.4a se može podijeliti učesnicima (nakon prilagođavanja lokalnom kontekstu za odgovarajuću upotrebu). Materijal 2.4b učesnici mogu koristiti za provjeru znanja o glavnim pojmovima.

Glavne definicije

Definicija

Krivično djelo počinjeno iz mržnje: Krivično djelo motivirano predrasudom.

Krivična djela počinjena iz mržnje uključuju zastrašivanje, prijetnje, oštećenje imovine, napad, ubistvo ili bilo koje drugo krivično djelo u kojem je žrtva, objekat ili meta djela odabrana zbog njihove stvarne ili prividne veze, pripadnosti, povezanosti, podrške ili članstva u zaštićenoj grupi.

Dva glavna elementa krivičnog djela počinjenog iz mržnje su:

- a) da je počinjeno krivično djelo
- b) da je motiv počinioca bila **predrasuda**.

Ukoliko ne postoji bilo koji od ova dva elementa, događaj se ne može kvalifikovati kao krivično djelo počinjeno iz mržnje.

⁴⁰ www.coe.int/en/web/sogidatabase/glossary.

Krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama su krivična djela motivirana predrasudom. To su krivična djela u kojima je žrtva, objekt ili meta djela odabrana zbog njihove stvarne ili prividne veze, pripadnosti, povezanosti, podrške ili članstva u nekoj LGBTI grupi. Potrebno je postojanje razumne sumnje da je motiv počinioca seksualna orijentacija, rodni identitet, rodna ekspresija ili spolne karakteristike žrtve.⁴⁰

Incidenti motivirani mržnjom su incidenti, radnje ili manifestacije netolerantnosti koje su motivirane predrasudom i koje možda ne sadrže elemente bića krivičnog djela počinjenog iz mržnje, jer nema dovoljno dokaza koje bi sud prihvatio kao dokaze o krivičnom djelu ili motivu predrasude, ili zbog toga što sama radnja nije krivično djelo prema domaćem zakonodavstvu.

Izvikavanje transfobičnih izjava prema nekome na ulici može biti incident motiviran mržnjom, ako vikanje i prateće prijetee ponašanje ne može biti krivično okvalifikovano.

Govor mržnje odnosi se na javne izjave koje šire, potiču, promovisu ili opravdavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje prema manjinskoj grupi, na primjer, izjave političkih i vjerskih vođa ili drugih uticajnih osoba koje formiraju javno mnijenje, koje kruže u medijima ili na internetu, s ciljem poticanja mržnje. Govor mržnje može, ali ne mora biti krivično djelo, u zavisnosti od odredbi lokalnih zakona.

Genocid podrazumijeva namjerno djelovanje s ciljem uništenja, djelomično ili u cijelosti, nacionalne, etničke, rasne, vjerske ili društvene grupe. Krivična djela počinjena iz mržnje mogu predstavljati dio procesa koji dovodi do genocida. Pojedinačne radnje genocida mogu se smatrati krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.

Glavna karakteristika krivičnih djela počinjenih iz mržnje je da mogu **eskalirati** ako se na njih ne odgovori. Govor mržnje kojem se ne suprotstavi može dovesti do nanošenja krivičnopravne štete i/ili nasilja. Posljedice mogu eskalirati sa pojedinca na njegovu porodicu, članove njegove lokalne zajednice i cijelo društvo.

Stoga je važno da škole, zajednice, vlade i policija pravovremeno intervenišu tamo gdje je to potrebno kako bi se spriječila eskalacija diskriminatornog ponašanja.

Zaštićena karakteristika je glavna karakteristika grupe, kao što je rasa, vjera, etnička pripadnost, nacionalnost, spol, seksualna orijentacija, spolne karakteristike ili drugi sličan zajednički faktor koji je *u osnovi nji-*

hovog identiteta. Zaštićene karakteristike predstavljaju dio našeg individualnog bića koji *ne možemo lako promijeniti*. Obično su to karakteristike kod kojih postoji vidljiv *obrazac diskriminacije kroz vrijeme* i kulture.

Seksualna orijentacija i rodni identitet se često navode kao zaštićene karakteristike u zakonodavstvu, jer su to lične karakteristike koje se ne mogu mijenjati. Jasni obrasci diskriminacije LGBTI osoba se mogu prepoznati u raznim kulturama i stotinama godina unazad. Ovi obrasci uključuju kriminalizaciju, zlostavljanje i društvenu stigmatizaciju LGBTI osoba.

Krivično djelo počinjeno iz mržnje često se naziva **zločinom s porukom** jer je cilj počinioca često da grupi ili zajednici pošalje poruku da nisu sigurni. Institucije krivičnopravnog sistema, uključujući i policiju, imaju obavezu da pošalju **poruku** počiniocima da društvo neće tolerisati takva krivična djela.

Natpis „smrt svim pederima“ na zidu centra ili objekta koji pripada LGBT zajednici je zločin s porukom. Ovim činom se šalje poruka cijeloj lokalnoj LGBT zajednici da nisu sigurni.

Vodite računa o tome da **nije neophodno da se dokaže** da je počinitelj **mrzio** odabranu grupu. Dovoljno je pokazati da je žrtva odabrana zbog pripadnosti zaštićenoj grupi (**odabir zbog predrasude**). Počinitelj krivičnog djela počinjenog iz mržnje također može biti pripadnik iste grupe. Na primjer, kriminalci često biraju gejeve kao mete ucjena jer misle da će moći iznuditi novac od njih zbog njihovog straha od razotkrivanja. Kriminalci možda ne mrze te gejeve, već jednostavno žele doći do novca na najlakši mogući način.

Treba znati da zakoni koji propisuju krivična djela počinjena iz mržnje ne postoje u svim zemljama. U zemljama u kojima ih nema bi bilo od koristi da se ovakvi incidenti u kontaktu s policijom nazivaju **krivična djela motivirana mržnjom**.

Žrtva ne mora biti dio zaštićene grupe. Žrtva može biti neko ko je odabran zbog povezanosti sa **podržavanjem** te grupe **ili** ko je **pogrešno identifikovan** kao dio te grupe.

Na primjer, žrtva može biti heteroseksualac koji je prošao pored gej bara, zbog čega su ga kasnije premlatili skinhedi koji su mislili da je on gost lokala. Žrtva također može biti TV ličnost koja podržava prava gej populacije i zbog toga se nađe na meti desničarskih grupa.

Može se desiti da žrtva ne zna da je žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje ili da **ne shvata taj koncept**. To ne negira činjenicu da dati incident može predstavljati slučaj krivičnog djela počinjenog iz mržnje.

Oni mogu, ali ne moraju znati da su bili na meti zbog pripadnosti manjinskoj grupi. Policija treba da utvrdi da li postoji motiv predrasude i da to objasni žrtvi, prema potrebi. Percepcija žrtve je samo jedan od mnogih faktora koje ovdje treba razmotriti (vidi Modul 4 „Pokazatelji predrasuda“).

MATERIJAL ZA UČESNIKE 2.4A – ČINJENICE O KRIVIČNOM DJELU POČINJENOM IZ MRŽNJE

Definicija:

Krivično djelo počinjeno iz mržnje: krivično djelo motivirano predrasudom. Krivična djela počinjena iz mržnje uključuju zastrašivanje, prijetnje, oštećenje imovine, napad, ubistvo ili bilo koje drugo krivično djelo u kojem je žrtva, objekat ili meta djela odabrana zbog njihove stvarne ili prividne veze, pripadnosti, povezanosti, podrške ili članstva u zaštićenoj grupi.

Krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama su krivična djela motivirana predrasudom. To su krivična djela u kojima je žrtva, objekat ili meta djela odabrana zbog njihove stvarne ili prividne veze, pripadnosti, povezanosti, podrške ili članstva u nekoj LGBTI grupi. Potrebno je postojanje razumne sumnje da je motiv počinioca seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve.

Dva glavna elementa krivičnog djela počinjenog iz mržnje su:

- a) da je počinjeno **krivično djelo**
- b) **da je motiv počinioca bila predrasuda.**

Incidenti motivirani mržnjom su incidenti, radnje ili manifestacije netolerantnosti koje su motivirane predrasudom i koje možda ne sadrže elemente bića krivičnog djela počinjenog iz mržnje, jer nema dovoljno dokaza koje bi sud prihvatio kao dokaze o krivičnom djelu ili motivu predrasude, ili zbog toga što sama radnja nije krivično djelo prema domaćem zakonodavstvu.

Govor mržnje protiv LGBT osoba odnosi se na javne izjave koje šire, potiču, promovisu ili opravdavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje prema LGBT osobama, na primjer, izjave političkih i vjerskih vođa ili drugih uticajnih osoba koje formiraju javno mnijenje, koje kruže u medijima ili na internetu, s ciljem poticanja mržnje.

Genocid podrazumijeva namjerno djelovanje s ciljem uništenja, djelomično ili u cijelosti, nacionalne, etničke, rasne, vjerske ili društvene grupe. Krivična djela počinjena iz mržnje mogu predstavljati dio procesa koji dovodi do genocida. Pojedinačne radnje genocida mogu se smatrati krivičnim djelima počinjenim iz mržnje.

Glavna karakteristika krivičnih djela počinjenih iz mržnje je da mogu **eskalirati** ako se na njih ne odgovori. Govor mržnje kojem se ne suprotstavi može dovesti do nanošenja krivičnopravne štete ili nasilja. Posljedice mogu eskalirati sa pojedinca na njegovu porodicu, članove njegove lokalne zajednice i cijelo društvo.

Zaštićena karakteristika je glavna karakteristika grupe, kao što je rasa, vjera, etnička pripadnost, nacionalnost, spol, seksualna orijentacija, ili drugi sličan zajednički faktor koji je u osnovi njihovog identiteta. Zaštićene karakteristike predstavljaju dio našeg individualnog bića koji ne možemo lako promijeniti. Obično su to karakteristike kod kojih postoji vidljiv uzorak diskriminacije kroz vrijeme i kulture.

Krivično djelo počinjeno iz mržnje često se naziva **zločinom s porukom** jer je cilj počinioaca često da grupi ili zajednici pošalje poruku da nisu sigurni. Institucije krivičnopravnog sistema, uključujući i policiju, imaju obavezu da pošalju **poruku** počiniocima da društvo neće tolerisati takva krivična djela.

Vodite računa o tome da **nije neophodno da se dokaže** da je počinilac **mrzio** odabranu grupu. Dovoljno je pokazati da je žrtva odabrana zbog pripadnosti zaštićenoj grupi (**odabir zbog predrasude**). Počinilac krivičnog djela počinjenog iz mržnje također može biti pripadnik iste grupe. Treba znati da zakoni koji propisuju krivična djela počinjena iz mržnje ne postoje u svim zemljama. U zemljama u kojima ih nema bi bilo od koristi da se takvi incidenti u kontaktu s policijom nazivaju **krivična djela motivirana mržnjom**.

Žrtva ne mora biti dio zaštićene grupe. Žrtva može biti neko ko je odabran zbog povezanosti sa **podržavanjem** te grupe **ili** ko je **pogrešno identifikovan** kao dio te grupe.

Može se desiti da žrtva ne zna da je žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje ili da **ne shvata taj koncept**. To ne negira činjenicu da dati incident može predstavljati slučaj krivičnog djela počinjenog iz mržnje.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 2.4B – BLIC TEST O KRIVIČNIM DJELIMA POČINJENIM IZ MRŽNJE

1	Popunite praznine Krivična djela počinjena iz mržnje često se nazivaju _____, jer počinioци žele da pošalju _____ zajednici da njeni članovi nisu sigurni.
2	Da li žrtva treba prijaviti krivično djelo kao krivično djelo počinjeno iz mržnje da bi policija istraživala događaj kao krivično djelo počinjeno iz mržnje? Kratko objasnite odgovor.
3	Ako se na krivična djela počinjena iz mržnje ne odreaguje u ranoj fazi, kakav obrazac ponašanja bi mogao nastati?
4	Koja su dva glavna elementa svakog krivičnog djela počinjenog iz mržnje? 1) _____ 2) _____
5	Da li žrtva mora biti LGBTI osoba da bi bila žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje nad LGBTI osobama? Kratko objasnite svoj odgovor.
6	Da li je u krivičnoj istrazi krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama neophodno dokazati da je počinilac mrzio žrtvu?
7	Da li je govor mržnje krivično djelo počinjeno iz mržnje?
8	Nabrojite zaštićene karakteristike prema vašem zakonodavstvu koje propisuju krivična djela počinjena iz mržnje?
9	Nabrojite dvije zajedničke osobine zaštićene karakteristike: 1) _____ 2) _____

AKTIVNOST 2.5: KVIZ O DEFINICIJAMA (5 MINUTA)

Potrebni materijali:

Olovke

Materijal za učesnike broj 2.5a (kviz) i 2.5b (odgovori)

Svakom učesniku dajte materijal. Učesnicima objasnite da trebaju povezati glavni pojam sa odgovarajućom definicijom. Po isteku pet minuta učesnicima dajte odgovore i kažite im saberu bodove. Možete dati malu nagradu učesniku sa najvećim brojem bodova.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 2.5A – KVIZ - DEFINICIJE

Glavni pojam	Upišite slovo	Definicija
Diskriminacija	A	Riječi koje se koriste umjesto nečijeg imena, npr. on/ona, njegov/njen, oni
Homofobija	B	Sposobnost osobe za duboku emotivnu, afektivnu i seksualnu privlačnost prema i intimne i seksualne odnose sa drugima
Trans	C	Neracionalan strah od/averzija prema homoseksualnosti i LGB osobama zasnovana na predrasudama
Interspolnost	D	Osobe čiji rodni identitet ne odgovara spolu koji im je pripisan na rođenju i koje mijenjaju svoj fizički izgled ili fiziološke funkcije kroz operaciju promjene spola
Tranzicija	E	Muškarac kojeg romantično, emotivno, fizički i seksualno primarno privlače muškarci
Stereotip	F	Naši svakodnevni izbori o tome šta ćemo obući, kako se odijevamo i ponašamo, koji pokazuju naš rod
Rodni identitet	G	Proces društvene, pravne i/ili medicinske promjene koja između ostalog obuhvata fizički izgled, odijevanje i društvene odnose
Biseksualan	H	Neopravdan, nejednak tretman
Lezbejka	I	Osobe koje emotivno, romantično ili seksualno privlače ili stupaju u veze sa osobama suprotnog spola.
Zamjenice	J	Neracionalan strah od/averzija prema rodnom nekonformitetu transrodnih osoba, zasnovana na predrasudi.
Transseksualan	K	Zbirni termin za više različitih načina na koje osobe mogu identificirati svoj rod kao različit u odnosu na mejnstrim.
Seksualna orijentacija	L	Unutrašnje osjećanje osobe da je muškog, ženskog ili drugog roda

Heteroseksualan		M	Osoba koju romantično, emotivno, fizički i seksualno značajno privlače pripadnici oba spola
Transfobija		N	Prethodno formirana ili banalizirana generalizacija o cijeloj grupi osoba, koja zanemaruje njihove individualne razlike
Rodna ekspresija		O	Žena koju romantično, emotivno, fizički i seksualno primarno privlače druge žene
Gej		P	Oznake kao što su muški/ženski ili gospodin/gospođa koje se redovno nalaze na identifikacionim dokumentima
Oznaka spola		Q	Osoba rođena sa fizičkim, hormonalnim ili genetskim karakteristikama koje nisu u potpunosti ni ženske, ni muške, koje su kombinacija ženskih i muških, ili koje nisu ni muške ni ženske

MATERIJAL ZA UČESNIKE 2.5B – DEFINICIJE – KVIZ ODGOVORI

Glavni pojam	Upišite slovo		Definicija
Diskriminacija	H	A	Riječi koje se koriste umjesto nečijeg imena, npr. on/ona, njegov/njen, oni
Homofobija	C	B	Sposobnost osobe za duboku emotivnu, afektivnu i seksualnu privlačnost prema i intimne i seksualne odnose sa drugima
Trans	K	C	Neracionalan strah od/averzija prema homoseksualnosti i LGB osobama zasnovana na predrasudama
Interspolnost	Q	D	Osobe čiji rodni identitet ne odgovara spolu koji im je pripisan na rođenju i koje mijenjaju svoj fizički izgled ili fiziološke funkcije kroz operaciju promjene spola
Tranzicija	G	E	Muškarac kojeg romantično, emotivno, fizički i seksualno primarno privlače muškarci
Stereotip	N	F	Naši svakodnevni izbori o tome šta ćemo obući, kako se odijevamo i ponašamo, koji pokazuju naš rod
Rodni identitet	L	G	Proces društvene, pravne i/ili medicinske promjene koja između ostalog obuhvata fizički izgled, odijevanje i društvene odnose
Biseksualan	M	H	Neopravdan, nejednak tretman
Lezbejka	O	I	Osobe koje emotivno, romantično ili seksualno privlače ili stupaju u veze sa osobama suprotnog spola.
Zamjenice	A	J	Neracionalan strah od/averzija prema rodnom nekonformitetu transrodnih osoba, zasnovana na predrasudi.
Transseksualan	D	K	Zbirni termin za više različitih načina na koje osobe mogu identificirati svoj rod kao različit u odnosu na mejnstrim.

Seksualna orijentacija	B	L	Unutrašnje osjećanje osobe da je muškog, ženskog ili drugog roda
Heteroseksualan	I	M	Osoba koju romantično, emotivno, fizički i seksualno značajno privlače pripadnici oba spola
Transfobija	J	N	Prethodno formirana ili banalizirana generalizacija o cijeloj grupi osoba, koja zanemaruje njihove individualne razlike
Rodna ekspresija	F	O	Žena koju romantično, emotivno, fizički i seksualno primarno privlače druge žene
Gej	E	P	Oznake kao što su muški/ženski ili gospodin/gospođa koje se redovno nalaze na identifikacionim dokumentima
Oznaka spola	P	Q	Osoba rođena sa fizičkim, hormonalnim ili genetskim karakteristikama koje nisu u potpunosti ni ženske, ni muške, koje su kombinacija ženskih i muških, ili koje nisu ni muške ni ženske

AKTIVNOST 2.6: MAPIRANJE KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NA NACIONALNOM NIVOU

Potrebni materijali:

Papir i olovke

U ovoj aktivnosti grupa dobija zadatak da diskutuje o nacionalnom zakonodavstvu koje propisuje krivična djela počinjena iz mržnje i njihovom poimanju zakonskih odredbi. Učesnicima će biti postavljeno pitanje da li imaju iskustva u istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje i kako je istraga i krivično gonjenje funkcionisalo u praksi. Treba analizirati sljedeća područja:

- Koja vrsta zakona (konkretno uvećanje kazne, opšte uvećanje kazne, posebno djelo)?
- Koje su zaštićene karakteristike?
- Kakva je politika policije u istragama o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje?
- Kakva je vaša uloga kao istražitelja?
- Kako tumačite ulogu tužioca?
- Kako tumačite ulogu pravosuđa?
- Kakva su vaša dosadašnja iskustva sa propisima?
- Da li ih smatrate efikasnim?

Modul 3:

Policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama – pristup zasnovan na ljudskim pravima i borbi protiv diskriminacije

UVOD I HISTORIJAT

Iako se često čini da su ljudska prava prilično udaljena od «stvarnog policijskog postupanja», ona zapravo utiču na osnovne odgovornosti svakog policijskog službenika, od pružanja sigurnosti žrtvama do vođenja efektivnih istraga. Neispunjavanje ovih standarda može imati ozbiljne reperkusije. Žrtve mogu izgubiti povjerenje u posvećenost policije njihovoj zaštiti, počinitelji nesmetano prolaze i slobodno mogu činiti druga djela, a policijske službe riskiraju da se protiv njih podnesu tužbe zbog diskriminacije, uključujući kršenje Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama dešavaju se u kontekstu svakodnevnih pojava predrasuda i diskriminacije. Istraživanja su pokazala da su LGBTI osobe izložene neprijateljstvu i uznemiravanju

u javnosti, kao i diskriminaciji na radnom mjestu, u školi i kada pokušaju pristupiti službama stambenog zbrinjavanja i zdravstvenim uslugama. Neke LGBTI osobe doživljavaju uznemiravanje, pa čak i nasilje od ruke policije. Ova iskustva zajednički stvaraju barijere koje LGBTI osobe sprječavaju da policiji prijave krivična djela počinjena iz mržnje ili da sarađuju u istragama i mogućim sudskim postupcima. Neki od uobičajenih razloga neprijavlivanja su: žrtve ne misle da će policija ozbiljno shvatiti njihovu prijavu; odranije znaju da se takvi incidenti dešavaju prečesto da bi se prijavljivali; ili zato što se plaše reperkusija od strane počinitelja.

To znači da policijski službenici trebaju biti vrlo pažljivi kada rade na istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, kako bi izbjegli ponovnu viktimizaciju. Kako smo naučili u Modulu 2, poduzimanje jednostavnih koraka kako bismo se pobrinuli da policijske stanice i osoblje propisno postupaju sa LGBTI osobama može povećati šanse da žrtve steknu dovoljno povjerenja da sarađuju tokom istrage i u eventualnom sudskom postupku.

U ovom modulu su istaknuti standardi ljudskih prava koji su najrelevantniji za policiju u kontekstu krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, a obuhvata i vježbe koje se mogu koristiti da se službenici ohrabre u primjeni standarda i principa ljudskih prava u svojim nastojanjima da efektivno istraže krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama. U materijalu 3.3b je dat sveobuhvatan pregled najrelevantnijih međunarodnih standarda vezanih za efektivno policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama. Kada je primjereno i moguće, lokalne OCD se trebaju pozvati da održe prezentaciju i uključe se u konstruktivan dijalog sa učesnicima na temu diskriminacije LGBTI osoba u domaćem kontekstu. U ovom modulu su istaknute mogućnosti za dobivanje inputa of OCD-a.

ISHODI UČENJA

Učesnici će:

- postati svjesni šireg konteksta predrasuda, neprijateljstva i diskriminacije kojoj su izložene LGBTI osobe i zajednice (znanje); identificirati specifične prepreke u prijavljivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje na koje nailaze LGBTI zajednice, te odgovarajuće odgovornosti policije (vještina);
- razumjeti standarde Vijeća Evrope i ostale standarde ljudskih pra-

va koji su relevantni za krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama, uključujući ključne presude Evropskog suda za ljudska prava, te zbog čega su one važne za njihovu ulogu (znanje);

- prepoznati specifična kršenja ljudskih prava koja može činiti policija (vještina);
- upoznati se s ključnim standardima Vijeća Evrope i drugim međunarodnim standardima.

PREGLED AKTIVNOSTI I TRAJANJE

- Aktivnost 3.1: Razumijevanje šireg konteksta diskriminacije kojoj su izložene LGBTI osobe i zajednice (30 minuta)
- Aktivnost 3.2: Identificiranje specifičnih prepreka u prijavljivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI zajednicama; čitanje izvještaja FRA (30 minuta)
- Aktivnost 3.3: Razumijevanje ključnih Standarda Vijeća Evrope, drugih standarda ljudskih prava i nacionalnih standarda koji su relevantni za krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama; razumijevanje ključnih presuda ESLJP-a i zbog čega su one važne za ulogu policijskog službenika (znanje) (60 minuta)

AKTIVNOST 3.1: RAZUMIJEVANJE ŠIREG KONTEKSTA PREDRASUDA I DISKRIMINACIJE KOJOJ SU IZLOŽENE LGBTI OSOBE I ZAJEDNICE

Potrebni materijali:
 Flipchart, olovke
 Materijal 3.1

1. Prije sesije, pripremite dvije stranice flipchart-a:

- tabelu pod nazivom: "Iskustva LGBTI osoba sa predrasudama i diskriminacijom" na flipchart-u sa četiri kolone: javni prostori, javne usluge (stambeno zbrinjavanje, obrazovanje), privatne, radno mjesto. Možete skicirati i kategorije u vidu mentalne mape. Važno je imati jasno vidljive četiri kategorije, sa dovoljno prostora za dodavanje riječi.
- stranica sa naslovom "Iskustvo LGBTI osoba policijom". "Iskustva LGBTI osoba sa predrasudama i diskriminacijom"

Javni prostor (na ulici, u restoranima/pabovima)	Javne usluge (zdravstvo, smještaj, obrazovanje)	Privatni (porodični život)	Radno mjesto

2. Prije sesije obuke, istražite dokaze o predrasudama i neprijateljstvu koje doživljavaju LGBTI osobe u kontekstu/državi u kojoj se održava obuka. Na primjer, mogli biste potražiti podatke na internet stranicama TGEU i ILGA-Europe. Možete kontaktirati i lokalne OCD-e i zatražiti ove informacije (vidi 3.2a u nastavku).

3. 5 minuta: Predstavite aktivnost objašnjavajući kako se LGBTI osobe suočavaju s predrasudama, neprijateljstvom i diskriminacijom u mnogim područjima života. Obavijestite učesnike da će proučavati neke primjere navedenih iskustava u narednom dijelu aktivnosti. Objasnite im da biste zasad željeli da oni razmijene ideje o vrstama neprijateljstava i predrasuda prema LGBTI osobama. Kako učesnici budu iznosili primjere, upisujte ih u odgovarajuću kolonu. Ako niko ne iznese nikakve sugestije, sami ponudite jednu ili dvije, pozivajući sa na prethodne diskusije kada je to prikladno. Evo nekoliko primjera koje biste mogli dodati:

Javni prostor (na ulici, u restoranima/pabovima)	Javne usluge (zdravstvo, smještaj, obrazovanje)	Privatni (porodični život)	Radno mjesto
Nazivanje pogrdnim i menima; zurenje	Vršnjačko nasilje u školama; neprimjereno liječenje od strane zdravstvenih radnika; nepravedno izbacivanje iz iznajmljenog stana od strane vlasnika	Prijetnje izbacivanje iz porodičnog doma; fizički napad i zlostavljanje od strane članova porodice	Šale; Neprimjereni komentari; uskraćeno unapređenje

4. Podijelite učesnike u manje grupe od četiri ili pet osoba. Pokušajte razdvojiti ljude koji redovno rade zajedno, i po mogućnosti uspostavite dobru rodnu ravnotežu u grupama.

5. Svakoj grupi dajte materijal 3.1 i zamolite ih da ga pročitaju i porazgovaraju u njemu nekoliko minuta. Podsjetite ih da dođu spremni da upisuju u tabelu.

6. Grupama ostavite 10–15 minuta da pročitaju materijal i usaglase se oko tačaka koje će dodati u tabelu. Provjerite da li grupe rade ono što je potrebno.

7. Vratite se na rad u plenarnom sastavu i zamolite predstavnike grupa da izađu i dodaju svoje tačke u tabelu. Potaknite ih da nacrtaju crteže ili da tačke prikažu na druge načine. U zavisnosti od sugestija učesnika, zamolite druge da kažu šta misle o tim idejama.

8. Rezimirajte sljedeće ključne tačke: LBGTI osobe doživljavaju predrasude i diskriminaciju u svim područjima života.

9. Sada postavite drugu stranicu flipcharta: Iskustva LBGTI osoba s policijom. Ako nema odgovora, možete iznijeti sljedeće prijedloge:

- Nema popratnih informacija vezano za prijavljene incidente
- Iskustva sa uznemiravanjem od strane policije
- Iskustva sa diskriminacijom u policijskom postupanju
- Iskustva s nasiljem, uključujući fizičke napade

10. Zaključite aktivnost isticanjem ključnih tačaka i objasnite da će grupa u narednoj aktivnosti dalje razmatrati ova pitanja.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 3.1: RAZUMIJEVANJE ŠIREG KONTEKSTA DISKRIMINACIJE KOJOJ SU IZLOŽENE LBGTI OSOBE I ZAJEDNICE

LBGTI osobe se suočavaju s neprijateljstvom i diskriminacijom u mnogim područjima života. Homofobne i transfobne šale su veoma česte, a ljudi često zure u LBGTI osobe na ulici. Ovim se daje kontekst za njihova iskustva s krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i sličnim incidentima, koja će uticati na njihovo povjerenje u policiju i njenu adekvatnu reakciju u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Pogledajte ovu grafiku koju je napravila Agencija za osnovna prava u najvećoj studiji o LGBT osobama koja je obuhvatila cijelu EU.

<http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/infographics/eu-lgbt-survey>

Šta vam ovaj pregled govori o iskustvima LGBT osoba s neprijateljstvom i predrasudama? Sad pročitajte citate iz izjava ispitanika obuhvaćenim istraživanjem. Šta mislite kako ova iskustva utiču na osjećaj sigurnosti LGBT osoba u javnosti i njihovu spremnost da prijave krivična djela počinjena iz mržnje nad njima i slične incidente?

“Objavila sam da sam lezbejka kad mi je bilo 18 godina. Negativni komentari i šale su vladali komunikacijom, a svi koji su iznijeli neki komentar u korist prava LGBT osoba (ili samo o poštovanju) marginalizirani su i uznemiravani. Za mene diskriminacija nikad nije značila nasilni fizički napad, nego ogovaranje, isključivanje, šale, psihološko nasilje, osjećaj neadekvatnosti, strah za sebe i ljude oko mene: partnericu, porodicu, prijatelje.”

(Italija, lezbejka, 30)

“Teško je zadržati posao u Francuskoj kad poslodavac sazna da ste gej. Odmah vas smatraju krhkim.”

(Francuska, gej, 33)

“Radio sam u banci 24 godine i neprestano su me diskriminirali direktori koji su smatrali, pošto sam bio iskren u vezi sa svojom seksualnošću, da me ne treba unaprijediti jer ne mogu zadobiti poštovanje. Jednom je novi uposlenik zatražio da se njegov sto postavi na „razumnu udaljenost“ od mog, zato što se plašio da bih ga mogao seksualno napasti. Smatrali su da je njegov zahtjev razuman i moj sto je pomjeren. Kad sam konačno unaprijeđen, naredili su mi da tajim svoju seksualnost.”

(Grčka, gej, 53)

“Moja partnerica i ja ne idemo u noćne klubove, zato što je preopasno ako nisu uslužni i prema LGBT osobama, naročito ako smo same nas dvije. Vlasniku stana u kojem živimo nismo otvoreno rekli kakav je naš odnos, kao ni osobama koje žive u blizini.”

(Slovenija, lezbejka, 28)

Prilagodba za nacionalne okvire

Uključite podatke i studije slučaja iz bilo kog relevantnog nacionalnog izvještaja o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, ako su dostupni. Jasno navedite izvor i pojedinosti o tome kako pristupiti publikaciji.

AKTIVNOST 3.2: IDENTIFICIRANJE SPECIFIČNIH PREPREKA U PRIJAVLJIVANJU KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NA KOJE NAILAZE LGBTI ZAJEDNICE; ČITANJE IZVJEŠTAJA FRA

Ova aktivnost obuhvata čitanje, diskusiju u malim grupama, i facilitiranu plenarnu diskusiju.

Potrebni materijali:

Flipchart, olovke

Materijal 3.2

1. Pripremite dvije stranice flipchart-a. Na prvoj stranici upišite naslov: „Razlozi neprijavlivanja policiji.“ Na drugoj stranici upišite naslov: „Šta to znači za policiju? Šta se može uraditi?“
2. Podijelite učesnike u manje grupe od 4-5 osoba. Pokušajte razdvojiti ljude koji redovno rade zajedno, i po mogućnosti uspostavite dobru rodnu ravnotežu u grupama.
3. Podijelite im materijal 3.3 i zamolite ih da prate upute. Grupi ostavite 10-15 minuta da pročita tekst i da članovi razmijene mišljenja o pitanjima u materijalu.
4. Vratite se plenarnom radu sa svim učesnicima. Zamolite učesnike da iznesu svoja mišljenja o izvještaju FRA. Jesu li bili iznenađeni kada su vidjeli koliki procenat ljudi ne prijavljuje krivična djela policiji? Šta misle, koji su razlozi zbog kojih ljudi ne prijavljuju? Da li misle da je situacija slična u njihovom okruženju? Zapisujte ključne tačke na flipchartu.
5. Kada budete razgovarali s grupom o ovim pitanjima, podsjetite ih da se izvještaj FRA bazira na jasnom istraživanju koje se može primijeniti i na druge kontekste. Ako učesnici počnu osporavati nalaze, potvrdite da studija možda sadrži neke greške, ali da i dalje može otkriti važna pitanja kojima se trebamo pozabaviti da bismo razumjeli zašto LGBTI osobe ne prijavljuju krivična djela počinjena iz mržnje. Ako imate i input od lokalne OCD, nadovežite se na njega da biste istaknuli lokalne dokaze o krivičnim djelima počinjenim iz

mržnje nad LGBTI osobama, kao i njihove razloge za neprijavlivanje.

6. Sada pređite na drugu stranicu flipcharta i zamolite učesnike da kažu šta to znači za policiju i njenu praksu.
7. Zaključite aktivnost rezimiranjem ključnih tačaka na flipchartu. Na to se možete vratiti kasnije tokom obuke.

AKTIVNOST 3.2A: UKLJUČIVANJE LOKALNIH OCD U AKTIVNOSTI 3.1 I 3.2 (NIJE OBAVEZNO)

Učešće lokalnih i nacionalnih OCD-a u provedbu aktivnosti 3.1 i 3.2 značajno bi unaprijedilo iskustvo učesnika. Razmislite o uključivanju OCD-a u držanje prezentacije o širem kontekstu predrasuda i diskriminacije kojoj su izložene LGBTI osobe i zajednice i o specifičnim preprekama u prijavljivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI zajednicama. Predstavnik(-ci) OCD-a bi također mogli zajednički facilitirati grupne diskusije i unositi svoje specifične informacije i podatke u diskusiju. Pogledajte Modul pet za detaljniju diskusiju o ovim pitanjima.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 3.2: IDENTIFICIRANJE SPECIFIČNIH PREPREKA U PRIJAVLJIVANJU KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NA KOJE NAILAZE LGBTI ZAJEDNICE; ČITANJE IZVJEŠTAJA FRA

1. Odvojite nekoliko minuta da pročitate dio 2.3, "Izveštavanje o nasilju motiviranom mržnjom" izvještaja pod nazivom *EU LGBT Survey: European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey, Main results, (EU LGBTI istraživanje: Istraživanje Evropske unije o lezbejkama, gejevima, biseksualcima i transrodnim osobama, Glavni rezultati)* koji je objavila Agencija za osnovna prava EU 2013. godine.

U njemu je objašnjen udio žrtava koje policiji prijavljuju krivična djela počinjena iz mržnje i utvrđeni su razlozi zbog kojih žrtve policiji ne prijavljuju krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama.

2. Sada pročitajte:

www.ilga-europe.org/sites/default/files/womens_experience_of_homophobia_and_transphobia.pdf

Ovdje je naglašen uticaj krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama – naročito ženama – i pokazano je da su žene iz LGBT zajednice manje spremne da prijave takva krivična djela. Također je pokazano da žene iz manjinskih grupa imaju veće šanse da budu žrtva nasilnog krivičnog djela.

3. Kad završite ovu aktivnost, porazgovarajte o svojim razmišljanjima u okviru grupe.

4. U izvještaju FRA, koji je procenat žrtava koje su policiji prijavile krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama?

5. Koji su bili glavni razlozi zbog kojih žrtve nisu prijavljivale policiji?

ŠTA TO ZNAČI ZA VAŠ RAD?

U okviru grupe, rezimirajte vaša razmišljanja, kako biste ih podijeliti sa drugim učesnicima na plenarnoj sesiji.

AKTIVNOST 3.3: RAZUMIJEVANJE KLJUČNIH STANDARDNA VIJEĆA EVROPE, DRUGIH STANDARDNA LJUDSKIH PRAVA I NACIONALNIH STANDARDNA KOJI SU RELEVANTNI ZA KRIVIČNA DJELA POČINJENA IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA

U ovoj aktivnosti se ističe centralno mjesto obaveza u domenu ljudskih prava u policijskoj praksi. Počinje sa ključnim riječima, koje se potom dalje objašnjavaju u tekstu u predmetu *Identoba protiv Gruzije*.

Materijali:

Kartica/ A4 papir

Flipchart, papir i olovke

Materijal 3.3a i Materijal 3.3b

Napomena za edukatore

U okviru priprema za ovu sesiju, pažljivo pročitajte materijal 3.3b, koji sadrži detaljne informacije o relevantnim presudama Evropskog suda za ljudska prava, standardima Vijeća Evrope i drugim međunarodnim standardima. Presude ESLJP-a su naročito bitne u pripremi ove sesije.

1. Prije sesije, zapišite sljedeće pojmove i fraze na kartici ili papiru:

- *Član 3, Evropska konvencija o ljudskim pravima*
- *Član 14, Evropska konvencija o ljudskim pravima*
- *Pozitivna obaveza*
- *Proceduralna obaveza*
- *Razotkrivanje homofobnog motiva*

Potom svaki pojam zapišite na flipchart papir i postavite ih u različitim dijelovima prostorije.

2. Na početku aktivnosti, podijelite papiriće sa opisanim pojmovima. Objasnite da su ti pojmovi i fraze od centralnog značaja za praksu pristupa zasnovanog na ljudskim pravima u policijskom radu.

3. Zamolite učesnike da pročitaju pojmove i kažu svoje mišljenje o njihovom značenju. Objasnite da u ovoj fazi ne tražite savršen odgovor, nego samo ideje. Zamolite drugog učesnika da zapisuje komentare na flipchart. Kratko porazgovarajte o svakom pojmu, ali nemojte još spominjati definiciju. Objasnite da ćete se vratiti na to na kraju sesije.

4. Sada podijelite materijal 3.3, u kojem je dat pregled predmeta *Identoba protiv Gruzije*. Predstavite ovaj dio aktivnosti tako što ćete objasniti da, iako nijedan dio sažetka nije netačan, cilj nije da se ponudi iscrpan opis činjenica u predmetu, zakona Gruzije ili zakona koje je razmatrao Sud. Poenta je da se razmotri jedan primjer – slučaj koji se desio u Gruziji – i da se identificiraju zajednički principi ljudskih prava koji se odnose na sve policajce.

5. Ostavite učesnicima 5–7 minuta da pročitaju materijal 3.3. Zamolite ih da potraže pojmove o kojima ste upravo razgovarali u okviru grupe, i da ponovo pogledaju definicije.

6. Vratite se na plenarnu diskusiju i usmjeravajte je. Vratite se na definicije i pojmove koje ste predstavili na početku sesije obuke. Počnite od člana 3 Konvencije. Pitajte učesnike da li se i dalje slažu sa definicijom i da li bi nešto dodali u nju. Pitajte ih šta to znači za njihovu praksu.

7. Sada porazgovarajte o pojmu „pozitivna obaveza.“ Pitajte grupu šta to znači i da li bi nešto dodali u definiciju. Iskoristite sljedeće stručno mišljenje o značenju člana 3 u ovoj diskusiji.

Pozitivna obaveza koja se nameće članom 3 znači da države moraju poduzeti i preventivne i istražne mjere protiv zlostavljanja pojedinaca. To znači da države moraju pružiti efektivnu zaštitu pojedinca ili više njih od krivičnih djela trećeg lica, kao i poduzeti razumne korake na sprječavanju zlostavljanja za koje nadležni organi znaju ili bi trebali znati. Pored toga, države moraju provesti efektivne službene istrage o navodnom zlostavljanju, čak i ako su takvo zlostavljanje počinile fizičke osobe. Objasnite da ove obaveze već postoje po osnovu rase, etničkog porijekla i vjeroispovijesti.

8. Sad porazgovarajte o **članu 14**. Pitajte da li bi učesnici nešto dodali njihovoj definiciji. Tokom diskusije, koristite sljedeću definiciju: Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom Konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno porijeklo, veza sa nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

9. Sada pređite na pojam **“razotkrivanje motivacije za pristranost”** i šta on znači za policijsku praksu. Podsjetite učesnike da ćemo se vratiti na ovo kada budemo razmatrali indikatore pristranosti; objasnite šta to znači za policijsku praksu, protokole i obuku i da je ovo jedan od ključnih razloga zbog kojih provodimo ovu sesiju obuke. Iskoristite stručno

mišljenje u vašoj diskusiji. Tokom diskusije o temi i vezanim pitanjima, koristite ovo stručno mišljenje.

Policajska praksa: *“za relevantne domaće organe je bilo ključno da provedu istragu[...], poduzimajući sve razumne korake u cilju **razotkrivanja** uloge mogućih homofobnih motiva u predmetnim događajima. Provođenje smislene istrage o diskriminaciji koja stoji iza napada [...] je bilo nužno s obzirom na neprijateljstvo prema LGBT zajednici s jedne, i jasan homofobni govor mržnje napadača tokom incidenta s druge strane. Sud smatra da bi se bez takvog strogog pristupa policijskih organa krivična djela motivirana predrasudama neizbježno tretirala jednako kao i obični slučajevi bez takvih prizvuka, a ravnodušnost koja proizlazi iz toga bi bila ekvivalentna službenoj prešutnoj saglasnosti sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, ili čak gledanju kroz prste kada se radi o ovim djelima” (stav 77).*

10. Konačno, pređite na diskusiju o proceduralnim obavezama. Pitajte učesnike šta ovo znači u njihovoj praksi. Jasno naznačite da, kada u društvu postoje dokazi o homofobiji i neka osoba se viktimizira zbog svoje seksualne orijentacije, policija je dužna to istražiti, i to je proceduralni element njihovih obaveza u pogledu ljudskih prava. Koristite ovo stručno mišljenje dok usmjeravate diskusiju.

“Jezik Suda je izuzetno jasan i šalje snažnu i moćnu poruku svim državama ugovornicama: kada postoje negativni stavovi prema seksualnim manjinama u društvu i poznato je da može doći do homofobnog nasilja, agencije za izvršenje zakona imaju ‘snažnu pozitivnu obavezu’ (stav 80) da zaštite LGBT osobe. Osim toga, države imaju proceduralnu obavezu da istraže homofobnu mržnju „s posebnim naglaskom na razotkrivanje motiva za pristranost“ (stav 80). Kako je Sud naveo, ako države ne poduzmu takav korak, „bilo bi teško [...] provesti mjere u cilju unapređenja policijskog obezbjeđivanja [...] mirnih demonstracija u budućnosti“ (stav 80).“⁴¹

11. Konačno, podijelite materijal 3.3b i skrenite pažnju učesnika na detaljne informacije o presudama Evropskog suda za ljudska prava i drugim relevantnim međunarodnim standardima. Naglasite da su ovo važni resursi u njihovom radu.

⁴¹ <http://echrso.blogspot.co.uk/2015/05/the-judgment-in-identoba-and-others-v.htm>.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 3.3A: PREGLED PREDMETA ESLJP-a IDENTOBA PROTIV GRUZIJE

U ovom materijalu je dat pregled predmeta *Identoba protiv Gruzije* za potrebe obuke. Za sve pojedinosti o slučaju, posjetite web stranicu ESLJP-a goo.gl/ddlwPG.

Historijat

Šta se desilo?

Identoba je dobila dozvolu od nadležnih organa u Gruziji da organizira mirni marš 17. maja 2012. godine u centru Tbilisija, kako bi obilježili Međunarodni dan protiv homofobije. Nadležni organi su potvrdili da će “policijske snage biti raspoređene kako bi se osigurao miran tok procesije”. Tog dana se učesnicima LGBT marša suprotstavilo „sto ili više protu-demonstranata koji su bili naročito agresivni i verbalno uvredljivi.“ Agresija je eskalirala toliko da su počeli otimati i cijepati banere, te gurati i udarati učesnike LGBT marša, a najmanje jedna osoba je udarana nogama i pretučena. Nekoliko učesnika marša je pretrpjelo fizičke povrede. Upućene su konkretne prijetnje da učesnike marša „treba spaliti i smožditi.“

Kada su učesnici marša naišli na protu-demonstrante, policija se „iznenada udaljila sa lica mjesta.“ Drugi policajci koji su bili na licu mjesta obavijestili su učesnike LGBT marša da oni nisu dužni da interveniraju zato što nisu dio policijske patrole. Nakon primanja telefonskih poziva učesnika marša, stigli su drugi policijski službenici i intervenirali da bi zaustavili tuču, ali su se prijetnje nastavile. Policija je uhapsila nekoliko učesnika LGBT marša. Prema presudi Suda, svrha je bila da “ih spriječe da počine administrativni prekršaj – ometanje saobraćaja – i zaštite od napada protu-demonstranata.”

Nakon događaja

Aplikanti su podnijeli nekoliko detaljnih tužbi u vezi sa nasiljem počinjenim nad njima i izostankom policijske zaštite (vidi stavove 20-28).

Odluka ESLJP-a

Kontekst homofobije i neprijateljstva

Sud se u donošenju presude u korist aplikanata oslonio na dokaze o homofobiji i negativnim stavovima prema LGBT osobama u Gruziji. Ovi dokazi su bili zasnovani na posjeti Komesara za ljudska prava Vijeća Evrope Gruziji, kao i na dokazima Međunarodne lezbejske, gej, biseksualne, trans i interpolne asocijacije za evropsku regiju (ILGA-Europe). Sud je zaključio da je pozadina negativnih stavova u „nekim dijelovima gruzijskog društva“ stvorila “diskriminatorne prizvuke tokom incidenta 17. maja 2012. godine i nivo ranjivosti aplikanata, koji su se javno pozicionirali sa ciljanom grupom seksualnih predrasuda... naročito vidljivo” (stav 68). U kombinaciji s izostankom policijske podrške tokom marša, ovo je navelo Sud na zaključak „da je postupanje prema aplikantima moralo u njima izazvati osjećaje **straha, bola i nesigurnosti**, koji su bili **nespojivi** sa poštivanjem njihovog ljudskog dostojanstva i **doseglo je prag ozbiljnosti u smislu člana 3 u vezi s članom 14 Konvencije.**“

Policija nije pružila zaštitu

Drugo, Sud je utvrdio da su domaći organi znali ili trebali znati za rizike povezane sa ovim događajem, „i stoga su bili dužni pružiti **pojačanu** zaštitu države“ (stav 72). Međutim, Sud zaključuje da policija „nije uspjela adekvatno zaštititi trinaest individualnih aplikanata od napada fizičkih osoba motiviranih pristranošću tokom marša 17. maja 2012. godine“ (stav 74).

Izostanak efektivne istrage

Iako su počinitelji snimljeni kamerom, a žrtve su pretrpjele povrede, nadležni organi su „neobjašnjivo suzili obim istrage i otvorili dva zasebna i razdvojena predmeta u vezi s fizičkim povredama koje je pretrpjelo samo dvoje aplikanata“ (stav 75). Pored toga, istraga je trajala preko dvije godine, a počiniteljima su izrečene tek manje novčane kazne u vrijeme izricanja presude.

Nadležni organi nisu pokrenuli **istragu o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje**, niti su primijenili važeće zakone Gruzije o krivičnim djelima iz mržnje. Imajući na umu okolnosti slučaja i činjenicu da Gruzija ima zakone o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, Sud je utvrdio:

„Za relevantne domaće organe je bilo ključno da provedu istragu u tom specifičnom kontekstu, poduzimajući sve razumne korake u cilju **razotkrivanja uloge mogućih homofobnih motiva u predmetnim događajima**. Provođenje smislene istrage o diskriminaciji koja stoji iza napada na marš 17. maja 2012. godine je bilo nužno s obzirom na neprijateljstvo prema LGBT zajednici s jedne, i jasan homofobni govor mržnje napadača tokom incidenta s druge strane. **Sud smatra da bi se bez takvog strogog pristupa policijskih organa krivična djela motivirana predrasudama neizbježno tretirala jednako kao i obični slučajevi bez takvih prizvuka, a ravnodušnost koja proizlazi iz toga bi bila ekvivalentna službenoj prešutnoj saglasnosti sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, ili čak gledanju kroz prste kada se radi o ovim djelima.**” (stav 77)

MATERIJAL ZA UČESNIKE 3.3B: RELEVANTNI STANDARDI VIJEĆA EVROPE I DRUGE MEĐUNARODNE NORME I STANDARDI

Standardi Vijeća Evrope

Informativni listovi Evropskog suda za ljudska prava

U ovim izvorima informacija su objedinjeni predmeti i presude Evropskog suda za ljudska prava koji se dotiču svih aspekata Konvencije. U nastavku su rezimirane najrelevantnije činjenice.

„Pitanja seksualne orijentacije“⁴²

Ovaj informativni list (*factsheet*) pruža ažuriran pregled svih predmeta u kojima se razmatra krivičnopravni odgovor na incidente sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i govorom mržnje protiv LGBTI zajednica u državama članicama Vijeća Evrope. Date su dodatne informacije o predmetima Identoba protiv Gruzije i M.C. i C.A. protiv Rumunije koji se razmatraju u Modulima 3 i 5 ovog priručnika. Pored toga, istaknute su i činjenice iz dva tekuća predmeta protiv Gruzije i Hrvatske.

“Homoseksualnost: kriminalni aspekti“⁴³

U ovom informativnom listu su opisani ishodi predmeta koje su pokrenuli tužitelji zbog navodnog diskriminatornog postupanja u odnosu na način na koji države gledaju na seksualne veze između gejeva u poređenju sa heteroseksualnim osobama. Ovi predmeti ponovo pokazuju kontekst kako ga doživljavaju LGBTI osobe, koje često tretiraju kao osumnjičene i počinitelje, umjesto da ih prepoznaju kao potencijalne žrtve krivičnog djela počinjenog iz mržnje i drugih djela.

„Pitanja rodnog identiteta“⁴⁴

U ovom informativnom listu se ne govori o slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje ili policijskom postupanju sa LGBTI osobama; međutim, u presudama koje rezimira istaknute su nedaće i borbe transrodnih osoba da se zakonski i društveno prizna njihov rodni identitet. Kako

⁴² www.echr.coe.int/documents/fs_sexual_orientation_eng.pdf.

⁴³ www.echr.coe.int/Documents/FS_Homosexuality_ENG.pdf.

⁴⁴ www.echr.coe.int/Documents/FS_Gender_identity_ENG.pdf.

se i razmatra u ovom modulu, važno je razumjeti kontekst diskriminacije koju doživljavaju LGBTI osobe, zato što on može potkopati njihovo povjerenje i odluku da prijavljuju incidente policiji, kao i njihovo vjerovanje da će se incidenti protiv njih efektivno istražiti.

Preporuka Odbora ministara CM/Rec(2001)10 o Evropskom kodeksu policijske etike,⁴⁵ Sažetak ključnih izvadaka

Čak i uz raznovrsne policijske službe i institucije koje su prisutne u državama članicama Vijeća Evrope, Odbor ministara priznaje da postoji skup etičkih pravila koja trebaju biti zajednička svim službama. U Kodeksu su utvrđeni detaljni standardi koje policija treba pratiti u ispunjavanju svojih ključnih funkcija. To su:

1. Glavne svrhe policije u demokratskom društvu u kojem postoji vladavina prava su:

- održati javni mir, zakon i red u društvu;
- štiti i poštovati osnovna prava i slobode pojedinca, naročito one utvrđene u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima;
- sprečavati i suzbijati krivična djela;
- otkrivati krivična djela;
- pružati pomoć i usluge građanima.

U kontekstu policijske obuke, postoji jasna povezanost između navedenih funkcija i efektivnog, pravednog i sigurnog policijskog postupanja u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama. Policijske obaveze da „izvršavaju zadatke na pravedan način, naročito se rukovodeći principima nepristranosti i nediskriminacije“ naglašene su u različitim dijelovima Kodeksa, uključujući područja podrške i pomoći žrtvama; razvijanje kulture nediskriminacije i poštivanja individualnih prava u policijskim službama; i konkretno u odnosu na poštivanje Evropske konvencije o ljudskim pravima i opću zabranu diskriminacije u odnosu na prava utvrđena u Konvenciji.

Preporuka CM/Rec(2010)5 Odbora ministara državama članicama o mjerama za borbu protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta⁴⁶

⁴⁵ www.refworld.org/docid/43f5c7944.html.

⁴⁶ www.coe.int/en/web/sogi/rec-2010-5.

U ovoj preporuci se ističu najvažniji članovi Konvencije i ključni nalazi Evropskog suda za ljudska prava koji se odnose na pitanja koja utiču na LGBTI osobe. Oni uključuju važnost učinkovitih istraga o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama; relevantne i efektivne zakone koji sudu omogućavaju da uzme u obzir anti-LGBTI pristranost i motivaciju; i zaštitu prava na slobodu izražavanja i okupljanja, a naročito prava na zaštitu pri ostvarivanju prava na slobodu okupljanja.

U nastavku su navedeni relevantni članovi.

„1. Države članice trebaju osigurati učinkovite, brze i nepristrane istrage navodnih slučajeva krivičnih djela i drugih incidenata u kojima se seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve opravdano smatra motivom koji je potaknuo počinitelja ili počiniteljicu na to djelo; osim toga, države članice trebaju osigurati da se posebna pažnja obrati na istraživanje krivičnih djela i incidenata što su ih, navodno, počinile osobe koje predstavljaju tijela provođenja zakona ili druge osobe koje postupaju prema službenoj dužnosti, te da se oni koji su odgovorni za takva djela učinkovito privedu pravdi i, gdje je to potrebno, kazne, kako bi se izbjeglo nekažnjavanje takvih djela.

2. Države članice trebaju osigurati da se kod određivanja kazni pristrani motiv vezan uz seksualnu orijentaciju i rodni identitet može uzeti kao otežavajuća okolnost.

13. Države članice trebaju poduzeti odgovarajuće mjere kako bi u skladu s članom 10 Konvencije osigurale učinkovito uživanje prava na slobodno izražavanje, bez diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, te u odnosu na slobodu primanja i širenja informacija o temama koje se bave seksualnom orijentacijom ili rodnim identitetom.

14. Države članice trebaju poduzeti odgovarajuće mjere na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou kako bi se osiguralo da se pravo na slobodno mirno okupljanje, sadržano u članu 11 Konvencije, može učinkovito uživati, bez diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

15. Države članice trebaju osigurati da tijela za provođenje zakona poduzmu odgovarajuće mjere za zaštitu učesnika u mirnim demonstracijama za ljudska prava lezbejki, gejeva, biseksualnih i transrodnih osoba od svih pokušaja da im se nezakonito prekine ili spriječi učinkovito uživanje prava na slobodno izražavanje i mirno okupljanje.

17. Potrebno je poticati tijela javne vlasti na svim nivoima da javno osuđuju, naročito u medijima, svako nezakonito ometanje prava pojedinaca ili grupa pojedinaca da koriste svoje pravo na slobodno izražavanje i mirno okupljanje, posebno kada se radi o ljudskim pravima lezbejki, gejeva, biseksualnih i transrodnih osoba.

Rezolucija 1728 (2010) Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta⁴⁷

U ovoj rezoluciji se opisuje i priznaje raspon diskriminacije koju doživljavaju LGBT osobe, uključujući krivično djelo počinjeno iz mržnje i govor mržnje. Ona je važna dopuna opisane *Preporuke CM/Rec(2010)5 Odbora ministara državama članicama o mjerama za borbu protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta*. Rezolucija poziva države članice Vijeća Evrope da „osiguraju poštovanje osnovnih prava LGBT osoba, uključujući slobodu izražavanja i slobodu okupljanja i udruživanja, u skladu s međunarodnim standardima ljudskih prava“ i da „pruže pravne lijekove žrtvama i okončaju nekažnjivost onih koji krše osnovna prava LGBT osoba, a naročito prava na život i sigurnost.“

Rezolucija također poziva države članice Vijeća Evrope da „osude govor mržnje i diskriminatorne izjave i učinkovito zaštite LGBT osobe od takvih izjava, poštujući pravo na slobodu izražavanja, u skladu s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava“ i da „donesu i provedu anti-diskriminacijsko zakonodavstvo, uključujući seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zaštićene osnove diskriminacije, kao i sankcije za kršenja.“

Konvencija Vijeća Evrope o nasilju nad ženama i nasilju u porodici⁴⁸

Poznat i kao Istanbulska konvencija, ovaj instrument uvodi zakonski obavezujuće obaveze vezano za sprječavanje, zaštitu, istragu i kažnjavanje. Iako nasilje nad ženama i nasilje u porodici nisu teme ovog priručnika, važno je imati na umu da LGBTI osobe također mogu biti žrtve ove vrste nasilja.

Osim toga, neki slučajevi nasilja usmjerenog na LGBTI osobe u okviru doma mogu se smatrati i doživjeti kao krivično djelo počinjeno iz mržnje

i nasilje u porodici. Za edukatora je korisno da analizira ovu tačku tokom plenarnih diskusija i da pita učesnike o pitanjima koja se pokreću dok razmišljaju o tome kako su nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje povezani s krivičnim djelom počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama. Konvencija uključuje odredbu o zabrani diskriminacije kojom se zabranjuje diskriminacija žrtava po osnovu rodnog identiteta ili seksualne orijentacije. Za dodatne informacije, vidi napomene s objašnjenjima⁴⁹ i korisnu analizu koju je proveo Transgender Europe.⁵⁰

Drugi međunarodni standardi ljudskih prava

Rezolucija koju je usvojilo Vijeće za ljudska prava 30. juna 2016 32/2: Zaštita od nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta⁵¹

Ova rezolucija “izražava snažno žaljenje zbog djela nasilja i diskriminacije u svim regijama svijeta, koja se vrši protiv osoba zbog njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.“ Ovom rezolucijom, države članice UN-a i potpisnice rezolucije imenovale su i neovisnog eksperta za zaštitu od nasilja i diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta na period od tri godine. Taj ekspert ima nekoliko uloga, uključujući procjenu provedbe relevantnih standarda ljudskih prava, nuđenje tehničke pomoći državama članicama, uključivanje u dijalog s javnim organima i izvještavanje Vijeća za ljudska prava o njihovom napretku.

Za više informacija o standardima UN-a koji se odnose na seksualnu orijentaciju i rodni identitet, istražite SOGI UN Bazu podataka.⁵²

Direktiva Evropske unije 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela⁵³

Ova Direktiva je usvojena 25. oktobra 2012. godine, a stupila je na snagu 15. novembra 2012. godine. Države članice Evropske unije su do 16. novembra 2015. godine morale ugraditi odredbe u svoje domaće zakone. Direktiva se primjenjuje na sve žrtve krivičnog djela, a konkretno navodi

⁴⁹ www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210.

⁵⁰ <http://tgeu.org/protection-of-trans-people-under-the-istanbul-convention/>.

⁵¹ www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/HRC/RES/32/2.

⁵² www.icj.org/sogi-un-database.

⁵³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1421925131614&uri=CELEX:32012L0029>.

žrtve krivičnog djela počinjenog iz mržnje, uključujući žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama. Uvode se specifične obaveze država članica Evropske unije da žrtve krivičnog djela počinjenog iz mržnje tretiraju kao kategoriju koja zahtijeva konkretnu zaštitu; da im osiguraju pristup konkretnim službama podrške na osnovu procjene njihovih potreba; i da osiguraju da članovi krivičnog sistema koji će vjerovatno doći u kontakt sa žrtvama, uključujući policiju, tužioce i sudije, budu adekvatno obučeni da osiguraju da se žrtve tretiraju s poštovanjem i bez diskriminacije.

Dijelovi najrelevantnijih članova su dati u nastavku.

Član 3: Pravo razumjeti i biti razumljiv

1. Države članice poduzimaju odgovarajuće mjere za pomoć žrtvama da razumiju i da se njih razumije od prvog kontakta i tokom svake daljnje potrebne interakcije koju imaju s nadležnim tijelom u okviru kaznenog postupka, uključujući u slučaju kada informacije pruža to tijelo.

2. Države članice osiguravaju da se komunikacija sa žrtvama odvija jednostavnim i dostupnim jezikom, u usmenom ili pisanom obliku. Takvom se komunikacijom uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, uključujući svaku invalidnost koja može utjecati na sposobnost žrtve da razumije ili da se nju razumije.

3. Ako to nije u suprotnosti s interesima žrtve ili ako time ne bi bio ugrožen tok postupka, države članice dopuštaju žrtvama da ih pri prvom kontaktu s nadležnim tijelom prati osoba koju odaberu ako zbog utjecaja kaznenog djela žrtva treba pomoć da razumije ili da se nju razumije.

Član 8: Pravo na pristup službama za podršku žrtvama

1. Države članice osiguravaju žrtvama prije, za vrijeme i tijekom određenog razdoblja nakon kaznenog postupka, u skladu s potrebama žrtava, besplatni pristup službama za potporu žrtvama koje djeluju u interesu žrtava i koje poštuju načelo povjerljivosti. Članovi obitelji imaju pristup službama za potporu žrtvama u skladu sa svojim potrebama i stupnjem štete koju su pretrpjeli kao posljedicu kaznenog djela počinjenog protiv žrtve.

2. Države članice olakšavaju upućivanje žrtava od strane nadležnog tijela koje je zaprimilo prijavu i drugih odgovarajućih tijela službama za potporu žrtvama.

3. Države članice poduzimaju mjere za uspostavu, uz opće službe za podršku žrtvama ili kao njihov sastavni dio, besplatnih specijalističkih službi za podršku koje poštuju načelo povjerljivosti ili za omogućavanje organizacijama za potporu žrtvama obraćanje postojećim specijaliziranim tijelima koja pružaju takvu specijalističku podršku. Žrtve, u skladu s njihovim posebnim potrebama, imaju pristup takvim službama, a članovi obitelji imaju pristup u skladu sa svojim posebnim potrebama i stepenom štete koju su pretrpjeli kao posljedicu kaznenog djela počinjenog protiv žrtve.

4. Službe za podršku žrtvama i bilo koje specijalističke službe za podršku mogu se uspostaviti kao javne ili nevladine organizacije i mogu se organizirati na profesionalnoj ili dobrovoljnoj osnovi.

5. Države članice osiguravaju da pristup službama za podršku žrtvama nije uvjetovan time je li žrtva nadležnom tijelu podnijela formalnu prijavu za kazneno djelo.

Član 20: Pravo na zaštitu žrtava tokom istraga u kaznenom postupku

1. Ne dovodeći u pitanje prava na obranu i u skladu s pravilima o sudskoj diskreciji, države članice tijekom istraga u kaznenom postupku osiguravaju:

- a) da se saslušanja žrtava provode bez neopravdane odgode nakon prijavljivanja kaznenog djela nadležnom tijelu;
- b) da se broj saslušanja žrtava zadrži na najmanjoj mjeri, a da se saslušanja provode samo ako su krajnje neophodna za potrebe istrage u kaznenom postupku;
- c) da žrtve prate njihovi zakonski zastupnici i osoba koju odaberu, osim ako je donesena drukčija obrazložena odluka;
- d) da se medicinske pretrage zadrže na najmanjoj mjeri i provode samo ako su krajnje neophodne u svrhu kaznenog postupka.

Član 22: Pojedinačna procjena žrtava radi utvrđivanja posebnih potreba zaštite

1. Države članice osiguravaju da žrtve dobiju pravovremenu i pojedinačnu procjenu, u skladu s nacionalnim postupcima, radi utvrđivanja posebnih potreba zaštite i utvrđivanja bi li i u kojem opsegu one imale koristi od posebnih mjera u okviru kaznenog postupka, kako je predviđeno u članovima 23 i 24, zbog njihove osobite ranjivosti na sekundarnu i ponovljenu viktimizaciju, zastrašivanje i odmazdu.

2. Pojedinačna procjena naročito uzima u obzir:

- a) osobne značajke žrtve;
- b) vrstu ili prirodu kaznenog djela; i
- c) okolnosti kaznenog djela.

3. U kontekstu pojedinačne procjene, posebna pažnja posvećuje se žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela; žrtvama koje su pretrpjele kazneno djelo počinjeno zbog neke osobine osobe ili diskriminatornog motiva koji bi mogli biti naročito povezani s njihovim osobnim značajkama; žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem i ovisnost o njemu čine naročito ranjivima. U tom se smislu, na odgovarajući način uzimaju u obzir žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovine ljudima, rodno zasnovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja, iskorištavanja ili zločina iz mržnje i žrtve-osobe s invaliditetom.

4. Za potrebe ove Direktive, za djecu kao žrtve podrazumijeva se da imaju posebne potrebe zaštite zbog njihove ranjivosti na sekundarnu i ponovljenu viktimizaciju, zastrašivanje i odmazdu. Radi utvrđivanja da li bi i u kojoj mjeri djeca imala koristi od posebnih mjera kako su predviđene u članovima 23 i 24, djeca kao žrtve podliježu pojedinačnoj procjeni kako je predviđena u stavu 1 ovog člana.

5. Obim pojedinačne procjene može se prilagoditi ovisno o težini kaznenog djela i stepenu očigledne štete koju je pretrpjela žrtva.

6. Pojedinačna procjena provodi se uz usku uključenost žrtava i njome se uzimaju u obzir njihove želje, uključujući ako se i ne žele koristiti posebnim mjerama predviđenim u članovima 23 i 24.

7. Ako su se elementi koji čine temelj pojedinačne procjene znatno promijenili, države članice osiguravaju njihovo ažuriranje tokom cijelog kaznenog postupka.

Član 25: Osposobljavanje djelatnika

1. Države članice službenicima koji će vjerojatno doći u kontakt sa žrtvama, kao što su policijski službenici i sudsko osoblje, osiguravaju opće i specijalističko osposobljavanje do nivoa prikladnog za njihov kontakt sa žrtvama radi podizanja njihove svijesti o potrebama žrtava, te kako bi im se omogućilo postupanje sa žrtvama na nepristran, obziran i stručan način.

2. Ne dovodeći u pitanje sudsku neovisnost i razlike u organizaciji pravosuđa u Uniji, države članice zahtijevaju od onih koji su odgovorni za osposobljavanje sudija i tužilaca uključenih u kazneni postupak omogućivanje kako općeg, tako i specijalističkog osposobljavanja radi podizanja svijesti sudaca i tužilaca o potrebama žrtava.

3. Poštujući neovisnost pravne struke, države članice onima koji su odgovorni za osposobljavanje advokata preporučuju omogućivanje kako općeg, tako i specijalističkog osposobljavanja radi podizanja svijesti advokata o potrebama žrtava.

4. Kroz svoje javne službe ili financirajući organizacije za podršku žrtvama, države članice potiču inicijative koje onima koji pružaju podršku žrtvama i službama za popravljavanje štete omogućuju dobivanje odgovarajućeg osposobljavanja do nivoa prikladnog za njihov kontakt sa žrtvama i poštovanje stručnih standarda radi osiguravanja da se takve usluge pružaju na nepristran, obziran i stručan način.

5. U skladu s pripadajućim dužnostima te prirodom i razinom kontakta djelatnika sa žrtvama, osposobljavanje ima cilj omogućiti djelatniku prepoznavanje žrtava i postupanje prema njima na obziran, stručan i nediskriminirajući način.

Modul 4:

Istrage krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama

UVOD I HISTORIJA

Primarna odgovornost policijskih službenika je da sprečavaju krivična djela te da, ukoliko se krivično djelo dogodi, provedu istragu i otkriju kriminalno ponašanje. Ovo je naročito važno u kontekstu krivičnih djela počinjenih iz mržnje, imajući u vidu psihološki uticaj na žrtvu⁵⁴, sklonost da krivična djela počinjena iz mržnje eskaliraju i mogući uticaj na širu LGBTI zajednicu. Sprečavanje ponovljene viktimizacije također predstavlja važan faktor. Ukoliko se ne rješavaju, krivična djela počinjena iz mržnje mogu voditi dodatnom i težem kriminalnom ponašanju. Ako policija propusti učinkovito djelovati, time se ozbiljno može dovesti u pitanje sposobnost policije i narušiti odnosi u zajednici.

Kako je razmatrano u prethodnim poglavljima, policija ima pozitivnu odgovornost da svoj posao obavlja na profesionalan i temeljit način. Ovaj modul je osmišljen da se policijskim službenicima prenese znanje i vještine potrebne za profesionalno istraživanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

⁵⁴ Vijeće Evrope uvažava činjenicu da mnogi ljudi koji su pretrpjeli krivična djela počinjena iz mržnje ne prihvataju pojam „žrtva“. Svjesni smo da u mnogim slučajevima ljudi preferiraju pojam „preživjeli“ kao prikladniji opis onoga što su preživjeli. U ovom priručniku se koristi pojam „žrtva“, jer taj pojam adekvatnije opisuje zakonski i tehnički status osobe koja je pretrpjela krivično djelo počinjeno iz mržnje i koja je u kontaktu sa policijom i drugim agencijama u krivičnopravnom sistemu. U priručniku se stalno naglašava da policija treba u svom pristupu biti usmjerena na žrtvu i pitati oštećenog kako želi da ga se oslovljava, te u slučajevima kada je to moguće, ispoštovati želje date osobe.

Istrage krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama su zahtjevne jer se od policije traži da prikupe dokaze od ranjivih žrtava koje se često nalaze u veoma stresnim ličnim situacijama. Zahtijeva se da žrtve otkriju informacije o stvarima o kojima im možda nije ugodno razgovarati.

Zajednice i žrtve će očekivati brzu i profesionalnu reakciju od policije. Propust u ovom smislu može narušiti povjerenje i šalje poruku zajednici da policija ne uzima zaozbiljno krivična djela počinjena iz mržnje ili, što je još gore, da odobrava takva krivična djela.

Modul počinje vježbom kojom se policijskim službenicima na prvoj liniji predstavljaju koraci koje je potrebno poduzeti pri inicijalnom reagiranju na incident krivičnog djela počinjenog iz mržnje. Oni uključuju ispitivanje žrtve o detaljima, prikupljanje fizičkih dokaza i pravljenje zvaničnog zapisnika o počinjenom djelu.

Nakon toga, modul se bavi istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje iz perspektive koja je usmjerena na žrtvu. To uključuje pružanje podrške žrtvi na mjestu gdje je krivično djelo počinjeno, u telefonskom razgovoru ili u policijskoj stanici. Istražuje se idealan način za uzimanje izjave te se dalje razmatraju mogućnosti pružanja podrške žrtvi nakon sačinjavanja sveobuhvatnog zapisnika.

Slijedi detaljnije razmatranje specifičnih potreba transrodnih žrtava. Ovo je važno imajući u vidu da policijski službenici često imaju ograničena saznanja o transrodnim osobama, kao i da su visoke stope viktimizacije koju proživljava ova grupa.

Nakon toga, u modulu se razmatraju indikatori predrasude, elementi kojima se dokazuje da se krivično djelo počinjeno iz mržnje dogodilo. Dati su praktični primjeri da bi se usmjerila pažnja učesnika na ono što se zahtijeva za utvrđivanje i dokazivanje krivičnog djela počinjenog iz mržnje iz perspektive policije koja djeluje na prvoj liniji.

Konačno, učesnici će biti pozvani da ispitaju odnos koji postoji između policijske službe i lokalne LGBTI zajednice. Posljednji modul se bavi značajem povjerenja, ključnog faktora u poticanju prijavljivanja i u pomaганju da se pribave dokazi neophodni za krivično gonjenje.

ISHODI UČENJA

Učesnici će:

- utvrditi dobre prakse u istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama. Ovo će se uraditi i iz tehničke perspektive policijske istrage i iz ugla koji je usmjeren na žrtvu;
- proširiti saznanja o specifičnim izazovima sa kojima se susreće transrodna zajednica te o najboljem načinu da se, iz policijske perspektive, pruži podrška transrodnim osobama kada su žrtve krivičnog djela;
- shvatiti i biti u stanju prepoznati indikatore predrasude, ključne elemente koji se koriste za dokazivanje motiviranosti predrasudom što je neophodno za uspješnu istragu i gonjenje u predmetima krivičnih djela počinjenih iz mržnje;
- biti u stanju prepoznati krivična djela počinjena iz mržnje;
- shvatiti ulogu proaktivnog policijskog postupanja u izgradnji povjerenja, koje je ključna komponenta kojom se osigurava učinkovitost policijskog postupanja.

PREGLED AKTIVNOSTI I TRAJANJE

- Aktivnost 4.1: Prikupljanje dokaza: krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama – radnje na mjestu počinjenja krivičnog djela i naknadna krivična istraga (30 minuta)
- Aktivnost 4.2: Prikupljanje dokaza: krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama – pristup usmjeren na žrtvu (30 minuta)
- Aktivnost 4.3: Prikupljanje dokaza: krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama – aspekti specifični za transrodne osobe (60 minuta)
- Aktivnost 4.4: Prikupljanje dokaza: indikatori predrasude – dokazivanje izbora/motiva zasnovanog na predrasudi (30 minuta)
- Aktivnost 4.5: Prikupljanje dokaza: indikatori predrasude – prepoznavanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama (30 minuta)
- Aktivnost 4.6a: Važnost povjerenja: reakcije policije i LGBTI zajednica (30 minuta)

AKTIVNOST 4.1: PRIKUPLJANJE DOKAZA: KRIVIČNA DJELA POČINJENA IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA – RADNJE NA MJESTU POČINJENJA KRIVIČNOG DJELA I NAKNADNA KRIVIČNA ISTRAGA (30 MINUTA)

Ova aktivnost uključuje čitanje, razgovor u malim grupama i usmjerenu plenarnu diskusiju.

Potrebni materijali:

Flipchart, flomasteri

Posebne prostorije za grupni rad ili prostor u sklopu sobe za obuku

Materijali za učesnike 4.1a i 4.1b

1. Pripremite tri flipchart lista.

- Prvi list naslovite:
"Uzimanje usmenih izjava: dokazi od žrtve i svjedoka"
- Drugi list naslovite:
"Šta prikupljati: forenzički i tehnički dokazi"
- Treći list naslovite:
"U stanici: sačinjavanje inicijalnog službenog zapisnika"
- Četvrti list naslovite:
"Dalja istraga: razmatranje svih pristupa."

2. Podijelite učesnike u četiri grupe. Pokušajte razdvojiti osobe koje inače rade zajedno i, ukoliko je moguće, nastojte imati ravnopravnu rodnu zastupljenost.

3. Podijelite učesnicima materijal za učesnike 4.1a i zatražite da slijede instrukcije. Dajte grupama 10-15 minuta da pročitaju scenarij i, koristeći gore utvrđene teme, da razgovaraju od svim pitanjima koja policijski službenici trebaju uzeti u obzir u istrazi krivičnog djela. Jedna osoba u grupi treba zapisivati.

4. Spojite manje grupe ponovo u jednu veliku. Od predstavnika svake grupe zatražite da predstavite ključne tačke koje je grupa utvrdila. Nakon toga pitajte ostale učesnike da smatraju da je potrebno nešto dodati.

5. Dok budete prolazili kroz tačke, provjerite vodič dobre prakse u 4.1b, navodeći i te ključne tačke i one koje su eventualno propuštene.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.1A

Prikupljanje dokaza: krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama – radnje na mjestu počinjenja krivičnog djela i naknadna krivična istraga

Ova aktivnost uključuje čitanje, razgovor u malim grupama i usmjerenu plenarnu diskusiju.

- Zadužite jednog učesnika da pročita grupi sljedeći scenarij.
- Zadužite jednog učesnika da vodi bilješke.

Scenarij:

Napad u centru grada:

Dvije lezbejke odlaze iz mjesta u centru grada u kojem se okuplja LGBTI zajednica. 100 metara od tog mjesta napada ih grupa muškaraca, nekoliko njih je bilo naoružano palicom. Žene su ozbiljno pretučene palicom, a udarane su i šakama i nogama. Prije i tokom napada, napadači su uzvikivali homofobične uvrede. Prolaznik je pozvao policiju i vi stizete na lice mjesta.

Kada pročitate scenarij, pređite na opis zadatka koji je dodijeljen vašoj grupi. Razgovarajte o idejama nekih 10-15 minuta, praveći bilješke zaključaka koje će vam pomoći prilikom njihovog prezentiranja velikoj grupi.

Grupa 1 – zadatak:

Uzimanje usmenih izjava: usmeni dokazi od žrtava i svjedoka

Koje su ključne tačke koje je potrebno uzeti u obzir pri uzimanju izjave od žrtava i svjedoka na mjestu počinjenja djela?

Grupa 2 – zadatak:

Šta prikupljati: forenzički i tehnički dokazi

Koje su vaše ključne odgovornosti u procesu prikupljanja forenzičkih i tehničkih dokaza?

Grupa 3 – zadatak:

U stanici: sačinjavanje inicijalnog službenog zapisnika

Koje ključne aspekte policija treba uzeti u obzir pri povratku u stanicu i podnošenju službenog izvještaja? Šta policijska služba očekuje da policijski službenik uradi i zašto?

Grupa 4 – zadatak:

Dalja istraga: razmatranje svih pristupa

Predstavite glavne crte procesa istrage koji će uslijediti nakon inicijalne istrage na licu mjesta i sačinjavanja službenog izvještaja u stanici. Kako ne postoji inicijalno imenovan osumnjičeni, koje biste dobre istražne prakse mogli primijeniti?

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.1B: ISTRAGA KRIVIČNOG DJELA POČINJENOG IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA – OD DOLASKA NA MJESTO POČINJENJA KRIVIČNOG DJELA, PRIKUPLJANJA TEHNIČKIH DOKAZA I DOKAZA OD SVJEDOKA DO NAKNADNIH ISTRAŽNIH SMJEROVA

Prvobitne radnje na mjestu počinjenja krivičnog djela mogu imati ogromne implikacije po uspješnost krivične istrage. Propuštanje da se uzme pismena izjava, evidentiraju radnje koje ste poduzeli kao policijski službenik i prikupe fizički dokazi može dovesti do neuspješnog krivičnog predmeta.

Posebno je relevantno za slučajeve krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama to što inicijalna policijska interakcija sa žrtvom i/ili svjedocima može rezultirati davanjem ili uskraćivanjem ključnih informacija, što s druge strane može omogućiti odnosno onemogućiti krivično gonjenje za ozbiljno djelo.

U ovom materijalu date su određene smjernice policijskim službenicima u smislu radnji koje trebaju poduzeti na licu mjesta, a koje se odnose na prikupljanje forenzičkih i dokaza od svjedoka. Nakon toga je napravljen osvrt na izvještavanje o krivičnom djelu putem zvaničnih policijskih kanala i date su određene ideje za naknadnu istragu.

Savjet za edukatora: sljedeće smjernice nisu konačne i potrebno je uzeti u obzir i lokalne smjernice najbolje prakse i propise prije detaljnije razrade ovog dijela.

A) Uzimanje usmenih izjava: dokazi od žrtve, svjedoka i osumnjičene osobe

Koje su ključne tačke koje je potrebno uzeti u obzir pri uzimanju izjave od žrtava i svjedoka na mjestu počinjenja djela?

B) Šta prikupljati: forenzički i tehnički dokazi

Koji su vaši ključni zadaci u procesu prikupljanja forenzičkih i tehničkih dokaza?

C) U stanici: sačinjavanje inicijalnog službenog zapisnika
Koje ključne aspekte policija treba uzeti u obzir pri povratku u stanicu i podnošenju službenog izvještaja? Šta policijska služba očekuje da policijski službenik uradi i zašto?

D) Dalja istraga: razmatranje svih pristupa
Predstavite glavne crte procesa istrage koji će uslijediti nakon inicijalne istrage na licu mjesta i sačinjavanja službenog izvještaja u stanici. Koje biste dobre istražne prakse mogli primijeniti?

- **Prikupljanje usmenih dokaza od svjedoka na mjestu počinjenja djela**

Ključne tačke koje treba razmotriti pri uzimanju izjava na licu mjesta od žrtava i svjedoka.

Iako zabilješke sa lica mjesta mogu biti samo preliminarne, vrlo je vjerovatno da će se koristiti tokom cijele istrage i da će se razmatrati u fazi gonjenja. Stoga je izuzetno značajno da budu što detaljnije.

Zabilješke trebaju biti dovoljno detaljne da bi drugi istražitelj mogao nastaviti dalje istragu ukoliko bi se predmet predao detektivu/istražitelju za predmete krivičnih djela počinjenih iz mržnje/drugoj osobi.

- Utvrditi da li je svjedocima potreban prevod ili druga vrsta pomoći da daju dokaze. U prvi mah se mogu zamoliti srodnici/prijatelji da pomognu ukoliko nije dostupan prevodilac na licu mjesta. Djecu nikada ne treba uključivati osim ako se radi o hitnom slučaju.
- Policijski službenici trebaju koristiti otvoren i inkluzivan jezik, na primjer:
 - "Imate li partnera/partnericu?" umjesto "Jeste li udati/oženjeni?"
 - "Jeste li u vezi?" umjesto "Imate li momka/djevojku?"
- Žrtvama treba dati priliku da objasne šta se desilo svojim riječima i kada njima to odgovara. Strpljiv pristup može dovesti do ključnih dokaza, koji bi inače bili propušteni.
- Ako su žrtve previše uznemirene ili ozbiljno povrijeđene, odgodite detaljno ispitivanje do trenutka kada budu u boljoj poziciji da razgovaraju (i, kada je to odgovarajuće, organizirajte medicinsku pomoć).
- Žrtvama treba dozvoliti da koriste vlastiti vokabular, ne policijski. Ako je nešto nejasno, može se zatražiti pojašnjenje.
- Doslovno evidentirajte sve što su osumnjičene osobe rekly žrtavama.
- Ako se osumnjičena osoba nalazi na mjestu počinjenja djela, evi-

dentirajte svako priznanje u skladu sa lokalnim zakonodavstvom/policijskim propisima, uz adekvatne upute. Doslovno prenesite njihove riječi.

- **Prikupljanje forenzičkih i tehničkih dokaza na mjestu počinjenja djela**

Ključni zadaci koji se odnose na prikupljanje forenzičkih i tehničkih dokaza na mjestu počinjenja krivičnog djela počinjenog iz mržnje nad LGBTI osobama.

Savjet za edukatora: lista u nastavku nije konačna i potrebno je uzeti u obzir i lokalne smjernice tehničkih eksperata i vodiče.

- Osigurajte mjesto događaja po dolasku, ogradite lokaciju incidenta i sva područja na kojima su napadači bili ili kuda su pobjegli.
- Sačuvajte sve vidljive dokaze i fotografije svih relevantnih područja i predmeta. Razmotrite da napravite video snimak mjesta događaja ukoliko imate dostupne resurse i ako je to odgovarajuće. Osigurajte prikupljanje fizičkih dokaza predrasude (npr. fotografija homofobičnog grafitu).
- Sačuvajte dokaze u vidu tragova na žrtvi. Imajte na umu da svaki kontakt ostavlja trag te da se dokazi sa napadača mogu nalaziti na koži i odjeći žrtve (krv, pljuvačka, vlakna odjeće, vlasi kose, DNK, itd.).
- Razmotrite uzimanje briseva ukoliko je to odgovarajuće i zadržavanje odjeće nakon pribavljanja zamjenske.
- Fotografirajte povrede žrtve, uz njen pristanak kada je potreban. Možda ćete morati napraviti fotografije nakon nekog vremena kada modrice postanu vidljive.
- Pobrinite se da vještaci za mjesto počinjenja krivičnog djela ili forenzički stručnjaci budu prisutni, ukoliko je to potrebno.
- Prikupite i spakirajte sve fizičke dokaze u skladu sa lokalnim propisima i najboljom praksom.
- Utvrdite mogućnosti pronalaska DNK dokaza na mjestu djela. Moguća mjesta uključuju korišteno oružje/sredstvo, bilo šta što su mogli dotaći ili iz čega su mogli piti, krv, pljuvačku, vlasi kose, ili druge tjelesne izlučevine. Kako je već spomenuto, DNK osumnjičene osobe može se nalaziti i na žrtvi.
- Ako se incident prijavljuje telefonski, savjetujte žrtvu/svjedoka da sačuva sve dokaze.
- Zatražite pomoć obučanih istražitelja, ukoliko je dostupna.

- Prikupite CCTV snimke iz neposrednih i okolnih područja, obraćajući posebnu pažnju na ulazne i izlazne tačke mjesta događaja.
- Ako se osumnjičena osoba identificira i uhapsi, nastojte im uzeti odjeću i obuću jer mogu na sebi imati dokaze i uzmite uzorak DNK, kao i otiske prstiju i napravite fotografije. Potrebno je napraviti fotografije tetovaža koje ukazuju na članstvo u, na primjer, ultradesničarskim grupama.
- Organizirajte medicinski pregled i tražite pristanak za dobijanje medicinskog nalaza.
- Pretpostavite da će slučaj doći do suda te prikupljajte dokaze u skladu s tom pretpostavkom.

• U stanicima: sačinjavanje službenog zapisnika

Kada evidentirate i pripremate zapisnik u stanici neposredno nakon incidenta, imajte u vidu da je tačno bilježenje krivičnog djela počinjenog iz mržnje ključno da bi osiguralo prepoznavanje obrazaca prestupničkog ponašanja i donošenje preventivnih mjera. Ovaj dio treba dopuniti na način da se odraze lokalne prakse i procedure.

- Podnesite prijavu krivičnog djela u policijsku bazu podataka (papirnu ili kompjutersku, u zavisnosti od države).
- Evidentirajte sve inicijalne opservacije koje incident karakteriziraju kao moguće krivično djelo počinjeno iz mržnje.
- Provedite inicijalne istrage da utvrdite da li su slična djela ranije počinjena. Možda postoji obrazac prestupničkog ponašanja. Pregledajte evidencije krivičnih djela počinjenih iz mržnje da bi se utvrdili obrasci viktimizacije.
- Pregledajte evidencije da utvrdite da li je žrtva nekad ranije bila žrtva. Ovo je važno za utvrđivanje potencijalne ponovljene viktimizacije.
- Prijavite incident nadležnom rukovodiocu, u skladu sa lokalnom politikom/propisima.
- Prijavite incident lokalnoj/nacionalnoj jedinici za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje, u skladu sa politikom/propisima.
- Ako se istraga predaje drugom istražitelju/jedinici, pobrinite se da znaju da se možda radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje.
- Kada je to potrebno, pobrinite se da je nadležni rukovodilac/glasnogovornik policije informiran o incidentu.
- Ako se utvrdi obrazac krivičnog djela počinjenog iz mržnje, prijavite to da bi se mogla organizirati odgovarajuća reakcija/intervencija.
- Pobrinite se da prevodioci budu dostupni za buduće komuniciranje

sa žrtvom/svjedokom/osumnjičenom osobom, ukoliko su potrebni.

- Organizirajte predaju dokaza nadležnom istražitelju/istražnom timu.

• Dalja istraga: razmatranje svih pristupa

Nakon inicijalne istrage na licu mjesta i sačinjavanja službenog zapisnika u policijskoj stanici, često će se dešavati da će biti potrebna dodatna istraga, posebno ako nemate imenovane osumnjičene osobe. Dobre istražne prakse koje su navedene u nastavku nisu konačne i potrebno ih je proširiti u skladu sa lokalnim praksama/procedurama. Odlučnost policijskih službenika da pronađu prestupnike u krivičnim djelima počinjenim iz mržnje je ključna za izgradnju povjerenja među manjinskim zajednicama. Kada je stepen povjerenja u policiju nizak, LGBTI svjedocima može biti neugodno da razgovaraju sa policijom. U tim slučajevima, bit će potrebni dodatni napor da se svjedoci ohrabre da govore.

Policijski službenici trebaju:

- apelovati na svjedoke koristeći medije, društvene medije, itd.
- tražiti slične incidente na drugim mjestima/u drugim policijskim jurisdikcijama
- tražiti svjedoke koji često posjećuju tu oblast/mjesto (poštanske radnike, sakupljače otpada, ljude koji tu koriste autobuske linije). Lokalni policijski službenici u zajednici mogu biti od pomoći.
- osigurati da iskusan službenik pregleda sve do sada prikupljene dokaze da bi se utvrdili novi istražni smjerovi
- ispitati snimke centra za hitne pozive
- osigurati usluge forenzičkog medicinskog vještaka, ukoliko je to odgovarajuće.
- ići od vrata do vrata u datom području i postavljati pitanja.
- pregledati CCTV snimke
- ispitati sve dostupne krivične evidencije i kriminalističke obavještajne podatke da se utvrde veze
- izvršiti triangulaciju korištenja mobilnog telefona i ispitati telefonske listinge, ukoliko je to odgovarajuće
- koristiti specijalističke jedinice, kada je to odgovarajuće
- tražiti usluge jedinice za pregled krivičnih djela (ako postoji) da se pregledaju dokazi i istrage po isteku 28 dana od počinjenja djela u ozbiljnim slučajevima
- ispitati osobe koje rade na obezbjeđenju objekata gdje se okupljaju LGBTI osobe, kao i osobe koje rade u tim objektima, da bi se

saznalo da li imaju neke informacije koje bi mogle biti od koristi. Moguće je da ljudi u zajednicama pričaju o stvarima o kojima ne pričaju sa policijom. Čak i “meki” obavještajni podaci mogu biti od koristi.

- tražiti pomoć od LGBTI organizacija civilnog društva u apelima za informacije.
- koristiti informacije sa web stranica trećih strana, kada postoje.

AKTIVNOST 4.2: PRIKUPLJANJE DOKAZA: KRIVIČNA DJELA POČINJENA IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA – PRISTUP USMJEREN NA ŽRTVU (30 MINUTA)

Ova aktivnost uključuje čitanje, razgovor u malim grupama i usmjerenu plenarnu diskusiju.

Potrebni materijali:

Flipchart listovi, flomasteri

Posebne prostorije za grupni rad ili prostor u sklopu sobe za obuku

Materijali za učesnike 4.2a i 4.2b

1. Pripremite tri flipchart lista.

- Prvi list naslovite:
“Inicijalna reakcija: podrška za žrtvu na mjestu počinjenja krivičnog djela/po prijemu poziva/u stanici”
- Drugi list naslovite:
“Uzimanje detaljne izjave od žrtve”
- Treći list naslovite:
“Kontinuirana podrška i ublažavanje rizika”

2. Podijelite učesnike u tri grupe. Pokušajte razdvojiti osobe koje inače rade zajedno i, ukoliko je moguće, nastojte imati ravnopravnu rodnu zastupljenost.

3. Podijelite učesnicima materijal za učesnike 4.2a i zatražite da slijede instrukcije. Dajte grupama 10-15 minuta da zajedno razgovaraju o idejama. Jedna osoba u grupi treba zapisivati.

4. Spojite manje grupe ponovo u jednu veliku. Od predstavnika svake grupe zatražite da predstavite ključne tačke koje je grupa utvrdila. Nakon toga, pitajte ostale učesnike da smatraju da je potrebno nešto dodati.

5. Dok budete prolazili kroz tačke, provjerite vodič dobre prakse u 4.2b, navodeći i te ključne tačke i one koje su eventualno propuštene.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.2A: ISTRAGE KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA: PRISTUP USMJEREN NA ŽRTVU (30 MINUTA)

Zadužite jednog učesnika da vodi bilješke.
Za ovu vježbu se može koristiti isti scenarij kao u aktivnosti 4.1.

Scenarij:

Napad u centru grada:

Dvije lezbejke odlaze iz mjesta u centru grada u kojem se okuplja LGBTI zajednica. 100 metara od tog mjesta napada ih grupa muškaraca, nekoliko njih je bilo naoružano palicom. Žene su ozbiljno pretučene palicom, a udarane su i šakama i nogama. Prije i tokom napada, napadači su uzvikivali homofobične uvrede. Prolaznik je pozvao policiju i vi stizete na lice mjesta.

Kada pročitate scenarij, pređite na opis zadatka koji je dodijeljen vašoj grupi. Razgovarajte o idejama nekih 10-15 minuta, praveći bilješke.

Grupa 1 – zadatak:

Inicijalna reakcija: podrška za žrtvu na mjestu počinjenja krivičnog djela, pri prijavi krivičnog djela telefonskim pozivom ili po dolasku u policijsku stanicu da prijavi krivično djelo počinjeno iz mržnje nad LGBTI osobama. *Šta policija treba uzeti u obzir?*

Grupa 2 – zadatak:

Uzimanje zvanične izjave/prijave: prikupljanje najkorisnijih dokaza i pružanje podrške za žrtvu pri uzimanju detaljne izjave od žrtve. *Šta policija treba uzeti u obzir?*

Grupa 3 – zadatak:

Nakon što su inicijalni dokazi prikupljeni: pružanje kontinuirane podrške i informacija žrtvi. Smanjivanje rizika od reviktimizacije. *Šta policija treba uzeti u obzir?*

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.2B: ISTRAGE KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA: PRISTUP USMJEREN NA ŽRTVU

Koji su to ključni aspekti koje policija treba uzeti u obzir kada je u pitanju pružanje podrške žrtvama na mjestu događaja, pri uzimanju detaljne izjave svjedoka i u kontinuiranom smislu? Ovaj materijal za učesnike predstavlja smjernice za sljedeće tri oblasti:

A) pružanje podrške žrtvama u početnim fazama krivične istrage.

B) uzimanje detaljne izjave od žrtve/svjedoka i stvaranje okruženja pogodnog za prikupljanje najkorisnijih dokaza.

C) kontinuirana podrška žrtvama i ublažavanje rizika.

Važno je napomenuti da ove preporuke nisu konačne te da se trebaju prilagoditi tako da u obzir uzmu lokalno zakonodavstvo, politike i procedure.

• Pružanje podrške žrtvama u početnim fazama krivične istrage

Prvi kontakt sa žrtvom izazvat će trajni utisak o tome kako oni vide policiju i očekivanja koja će imati u smislu pružanja usluga. Loš početak može uništiti šanse za saradnju sa svjedocima.

Ključne tačke koje treba razmotriti u početnim fazama istrage nabrojane su u nastavku.

Na mjestu počinjenja krivičnog djela

- Prva stvar koju trebate učiniti je pozvati hitnu pomoć ako je potrebno.
- Pobrinite se da je žrtva sigurna na mjestu događaja; uklonite ih sa tog mjesta ako su u opasnosti.
- Sa žrtvom treba razgovarati samo jedan policijski službenik kako bi se smanjila trauma; drugi službenik može biti prisutan ako je potrebno, ali po mogućnosti ne treba postavljati pitanja.
- Uvjerite žrtvu da nije kriva za ono što se dogodilo.
- Policijski službenici trebaju koristiti otvoren i inkluzivan jezik, na primjer:
 - “Imate li partnera/partnericu?” umjesto “Jeste li udati/oženjeni?”

- "Jeste li u vezi?" umjesto "Imate li momka/djevojku?"
- Budite strpljivi i dajte žrtvi prostora da kaže kako se osjeća.
- Zaštitite identitet žrtve od nepotrebnog izlaganja. Obavijestite žrtvu da će policija štititi njihovu privatnost onoliko koliko je to zakonski moguće.
- Obavijestite žrtvu o realnim mogućnostima da događaj izađe u javnost i/ili bude praćen kroz medije. Pobrinite se da žrtvi ne prenesete tu informaciju na način koji će ih navesti da pomisle kako policija ne želi nastaviti istragu.
- Uputite žrtvu u lokalnu službu za podršku žrtvama (uz njihov pristanak). Pojednosto o službama za podršku treba pružiti usmeno i pismeno.
- Žrtvi treba dati podatke o istražnom službeniku ili kontakt osobi na slučaju ukoliko žele nastaviti komunikaciju. Treba obezbijediti zamjensku kontakt osobu u slučaju kada je glavna kontakt osoba odsutna tokom dužeg vremenskog perioda.
- Pitajte žrtvu da li ima prijatelja/partnera kojeg želi da kontaktira radi podrške.
- Evidentirajte emocionalno stanje žrtve (npr. Je li u šoku?)
- Na osnovu gore prikupljenih informacija, procijenite svaki neposredni rizik za žrtvu ili njenog partnera/partnericu/užu porodicu. Pored gore navedenih tačaka, utvrdite da li je žrtva primila ikakve prijetnje, da li je bilo oružja, da li je bilo prethodnih incidenata i da li je počinilac - ako je poznato - činio slične prestupe ranije. Na osnovu procjene, odmah uspostavite sve potrebne mjere zaštite. Za detaljnu procjenu rizika pogledajte model procjene krivičnih djela počinjenih iz mržnje koji je osmislila policija u Hampshireu.⁵⁵

Ako uzimate prvu izjavu preko telefona

- Utvrdite da li je potrebna medicinska pomoć i pozovite hitnu pomoć ako je potrebno.
- Postavite pitanja kako biste utvrdili da li je žrtva sigurna na mjestu događaja i savjetujte žrtvi da napusti mjesto događaja ako je u opasnosti i u mogućnosti da to učini. Uputiti službenike za hitne intervencije na mjesto događaja ako je žrtva u opasnosti i ne može otići.
- Budite strpljivi i dajte žrtvi prostora da objasni šta joj se dogodilo, prikupljajući što je moguće više detalja.

- Žrtvi treba pružiti informacije o tome kako najbolje podnijeti zvaničnu prijavu. Žrtvi treba dati detaljne informacije o tome koga da kontaktira, kada i gdje. Treba osigurati da istražni službenik kontaktira žrtvu, u skladu sa politikom lokalne policije.
- Uputite žrtvu u lokalnu službu za podršku žrtvama (uz pristanak). Pojednosto o službama za podršku treba pružiti usmeno i pismeno.
- Evidentirajte emocionalno stanje žrtve (npr. Je li u šoku?)
- Provedite procjenu rizika za žrtvu i odmah uspostavite sve mjere zaštite. Pogledajte prethodno poglavlje za više informacija o procjeni rizika.

Ako žrtva dođe u policijsku stanicu

- Pozovite medicinsku pomoć ako je potrebno.
- Sa žrtvom treba razgovarati samo jedan policijski službenik kako bi se smanjila trauma; drugi službenik može biti prisutan ako je potrebno
- Uvjerite žrtvu da nije kriva za ono što se dogodilo.
- Saznajte prvobitne detalje od žrtve u privatnoj prostoriji, a ne na šalteru.
- Policijski službenici trebaju koristiti otvoren i inkluzivan jezik, na primjer:
 - "Imate li partnera/partnericu?" umjesto "Jeste li udati/oženjeni?"
 - "Jeste li u vezi?" umjesto "Imate li momka/djevojku?"
- Zaštitite identitet žrtve od nepotrebnog izlaganja. Obavijestite žrtvu da će policija štititi njenu privatnost onoliko koliko je to zakonski moguće.
- Žrtvi treba dati podatke o istražnom službeniku ili kontakt osobi na slučaju ukoliko žele nastaviti komunikaciju. Treba obezbijediti zamjensku kontakt osobu u slučaju kada je glavna kontakt osoba odsutna tokom dužeg vremenskog perioda.
- Uputite žrtvu u lokalnu službu za podršku žrtvama (uz pristanak). Pojednosto o službama za podršku treba pružiti usmeno i pismeno.
- Obavijestite žrtvu o realnim mogućnostima da događaj izađe u javnost i/ili bude praćen kroz medije. Pobrinite se da žrtvi ne prenesete tu informaciju na način koji će ih navesti da pomisle kako policija ne želi nastaviti istragu.
- Budite strpljivi i dajte žrtvi prostora da kaže kako se osjeća.
- Pitajte žrtvu da li ima prijatelja/partnera kojeg želi da kontaktira radi podrške.
- Evidentirajte emocionalno stanje žrtve (npr. Je li u šoku?)
- Provedite procjenu rizika za žrtvu i odmah uspostavite sve mjere

⁵⁵ www.hampshire.police.uk/internet/asset/de7ad9c0-8783-4cae-9cb9-2bc004ab0eal/hc-002299-15.%20additional%20information.pdf

zaštite. Pogledajte prethodno poglavlje za više informacija o procjeni rizika.

- **Uzimanje detaljne izjave od žrtve/svjedoka. Stvaranje okruženja pogodnog za prikupljanje najkorisnijih dokaza**

Razgovor je često dio istrage iz kojeg se prikupljaju ključni dokazi. To može pokrenuti ili obustaviti krivični postupak. Policija mora izbalansirati potrebu za vršenjem pritiska u svrhu dobijanja detaljnih informacija sa potrebama žrtve, uključujući i potrebu za privatnošću.

- Osigurajte mirnu prostoriju za razgovor gdje vas niko neće uznemiravati dok uzimate izjavu.
- Okačite znak „ne uznemiravaj“ na vrata.
- Učinite atmosferu što ugodnijom.
- Isključite mobilne telefone i pokušajte se pobrinuti da vas ne ometaju tokom tog vremena.
- Pravite pauze kada je to potrebno.
- Nemojte osuđivati i ne iznosite svoje lično mišljenje o individualnim okolnostima žrtve.
- Dajte žrtvi do znanja da ste svjesni da je davanje izjave teško.
- Govorite umirujućim tonom.
- Budite oprezni sa govorom tijela i pokušajte se neutralno izražavati.
- Uvijek se odnosite prema žrtvi s poštovanjem i dajte joj do znanja da ste svjesni njenog bola/stresa.
- Nemojte vršiti pritisak na žrtvu ako je uznemirena. Možda će biti potrebno uzeti drugu izjavu nešto kasnije. Ukoliko to predstavlja pravne poteškoće, to treba objasniti žrtvi.
- Budite strpljivi sa žrtvom ako počne ulaziti u detalje o incidentu koji vam nisu potrebni za izjavu.
- Odvojite dovoljno vremena i nemojte žuriti s procesom.
- Nemojte kritizirati ponašanje žrtve.
- Nemojte iznositi pretpostavke o vjeri, načinu života ili seksualnoj orijentaciji žrtve.
- Nikada ne govorite diskriminatornim jezikom.
- Nikada ne umanjujte ozbiljnost krivičnog djela. Ovo je posebno važno u slučajevima kada su počinioci mlade osobe ili osobe pod dejstvom alkohola.
- Razmotrite uzimanje izjave na neutralnom mjestu ili u domu žrtve ukoliko je prikladno, s obzirom na pojedinosti slučaja.

- **Kontinuirana podrška žrtvama i ublažavanje rizika**

Nakon prvobitne interakcije i uzimanja izjave, slijedite upute navedene u nastavku.

- Žrtvu treba kontaktirati u roku od 24 sata od imenovanja istražnog člana kako bi se žrtva uvjerila da je ozbiljno shvaćena.
- Nakon provedbe početne procjene rizika, rizik koji prijete žrtvi treba periodično pratiti i poduzeti odgovarajuće mjere za ublažavanje utvrđenih rizika.
- Obavijestiti mjesnog policijskog službenika ili službenika na dužnosti da posjeti žrtvu i pruži zaštitu kada je to potrebno. O tome treba razgovarati sa žrtvom prije samog djelovanja.
- U ozbiljnim slučajevima, razmisliti o angažiranju porodičnog savjetnika (obučeno policijsko lice koje je u kontaktu sa žrtvom/porodicom u velikim istragama) ili obučenog službenika za pružanje podrške LGBTI osobama.
- Žrtva treba biti obaviještena ako je osumnjičeno lice uhapšeno, optuženo ili pušteno iz pritvora.
- Ako je osumnjičeno lice pušteno iz pritvora, žrtva treba biti obaviještena o razlozima puštanja.
- Žrtvi treba obezbijediti glavnu i zamjensku kontakt osobu u slučaju kada je glavna kontakt osoba odsutna tokom dužeg vremenskog perioda.
- Žrtve treba uputiti licima za pružanje podrške ukoliko im podrška već nije pružena.
- Žrtvama se trebaju pružiti savjeti o sprečavanju krivičnih djela, kao i kućnoj i ličnoj sigurnosti.
- Žrtva treba biti obaviještena o svim medijskim upitima za informacije.
- Da bi se ublažili rizici, žrtvi treba obezbijediti sigurnosnu opremu za kućnu i ličnu zaštitu (protuprovalni alarmi, zaštitari, itd.) gdje je to potrebno.
- Ako je potrebno, treba podržati promjenu prebivališta žrtve.
- Lične podatke žrtve treba čuvati na sigurnom mjestu u štampanoj i elektronskoj formi, prema potrebi.
- Žrtve mogu zahtijevati promjenu imena ili potpuno novi identitet u ozbiljnim slučajevima.
- U takvim okolnostima treba razmotriti programe za promjenu prebivališta žrtava.
- Pružiti odgovarajuću podršku žrtvama kada se od njih traži da pristupuju sudu, uključujući:

- osigurati pristup prostorijama za pružanje podrške žrtvama/čekaonicama za svjedoke;
- osigurati posjetu žrtve sudu prije suđenja (u sudskoj pratnji ako je dostupna);
- osigurati da se istražni ili imenovani službenik sastane i ostane sa žrtvom ako je to moguće. Ako nije moguće, „službenik za pružanje podrške svjedocima i žrtvama” treba da se sastane i ostane sa žrtvom.
- ako ništa od navedenog nije moguće, treba predložiti da žrtva bude u pratnji prijatelja ili člana porodice koji nije očigledno povezan sa slučajem.

AKTIVNOST 4.3: PRIKUPLJANJE DOKAZA: ŽRTVE KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA – ASPEKTI SPECIFIČNI ZA TRANSRODNE OSOBE (60 MINUTA)

Potrebni materijali:

Flipchart listovi, flomasteri

Materijali za učesnike 4.3a i 4.3b

Ova aktivnost uključuje prezentaciju edukatora (moguće zajedno sa prezentacijom OCD koja se bavi transrodnim pitanjima ili uz prikazivanje video-materijala o životu transrodnih osoba), na temu transfobičnih krivičnih djela počinjenih iz mržnje i dobrih praksi policijskog postupanja, razgovor u malim grupama i usmjerenu plenarnu diskusiju.

Na početku prezentacije treba zamoliti učesnike da vode bilješke koje se odnose na ključne tematske tačke kojima se odgovara na sljedeća pitanja:

1. Zbog čega su transrodne osobe posebno ranjive u smislu krivičnih djela?
2. Šta policija može uraditi da pruži podršku transrodnim žrtvama krivičnih djela?

Savjet za edukatora: Kada je to moguće, treba pozvati lokalnu OCD koja se bavi LGBTI pitanjima da predstavi sveobuhvatni kontekst iskustava transrodnih osoba, njihovih iskustava kao žrtava i da pruži savjete o najboljim načinima interakcije javnih službenika sa transrodnim osobama. Kada ovo nije moguće, treba razmotriti korištenje video materijala.

Postoji mnoštvo faktora koji su relevantni za podršku transrodnim žrtvama, a materijal za učesnike 4.3a sadrži detaljnu ali ne konačnu listu aspekata koje policijski službenici trebaju uzeti u obzir kada u službenom svojstvu stupaju u kontakt sa transrodnim osobama. Učesnicima se može podijeliti materijal 4.3b da im pomogne u fokusiranju na ključna pitanja u ovoj aktivnosti.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.3A: PRIKUPLJANJE DOKAZA: ŽRTVE KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA – ASPEKTI SPECIFIČNI ZA TRANSRODNE OSOBE

U daljem tekstu date su određene smjernice i primjeri dobrih praksi profesionalnog odnosa i razumijevanja policije prema transrodnim osobama koje su žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Većina ovoga može se primijeniti i na interspolne osobe.

1) Rodni identitet i organi za provođenje zakona

Kao što je već pomenuto, transrodne osobe su često žrtve niza različitih vidova krivičnih djela, uključujući seksualno nasilje i ubistva. Stopa viktimizacije je veća u određenim podgrupama, kao što su transrodne osobe koje su pripadnici nacionalnih manjina i mlade transrodne osobe. S obzirom na visok stepen društvene stigme i kriminalne viktimizacije, profesionalan odnos prema transrodnim osobama bi trebao biti prioritet u radu organa za provođenje zakona.

U velikom broju zemalja, transrodne osobe, naročito one koje se bave seksualnim radom, doživljavaju diskriminaciju od strane policijskih službenika, što može uticati na gubitak povjerenja i nespremnost žrtava da prijave krivična djela. Da bi pripadnicima ove ugrožene manjinske zajednice mogli pružiti djelotvornu podršku i pomoć, policijski službenici moraju pokazati **profesionalnost** i **poštovanje identiteta** transrodnih žrtava krivičnih djela.

2) Kontroliranje radoznalosti

Nekim policijskim službenicima susret sa transrodnim žrtvama krivičnih djela može biti prvi susret sa transrodnim osobama uopšte. S obzirom na to da su policijski službenici po prirodi radoznali moguće je da će ih zanimati način života, fiziologija i psihologija transrodnih osoba. Treba imati na umu da sve transrodne osobe nisu portparoli svoje zajednice. Život tih osoba se često preispituje i osuđuje i nije im potreban dodatni stres u vidu policijskih službenika koji postavljaju pitanja koja ne priliče profesionalnom odnosu prema žrtvi. **Za policijske službenike je ključno da se drže svoje profesionalne uloge i postavljaju samo ona pitanja koja su bitna za datu istragu.**

Policijski službenici bi pri provođenju istrage trebali biti usmjereni na kri-

vično djelo koje pokušavaju dokazati i one informacije koje mogu poslužiti za dokazivanje predrasuda kao motiva za počinjenje djela. Dok podatak o transrodnosti žrtve može biti bitan za dokazivanje slučaja transfobije, dokazi o intimnijim detaljima samog procesa tranzicije, uključujući podatke koji se tiču tjelesnih i anatomskih aspekata osobe, ne moraju biti nužno neophodni. **Ako određene informacije nisu direktno vezane za krivično djelo ili motiviranost predrasudama, nemojte ni postavljati pitanja vezana za njih.**

Transrodne osobe se često suočavaju sa osuđivanjem u krugu porodice, prijatelja i u široj zajednici zato je bitno da, kada dođu u policijsku stanicu kao žrtve krivičnog djela, i tu ne naiđu na osuđivanje. Treba voditi računa da izraz lica bude neutralan i ostati profesionalan. Izrazi koji se koriste u komunikaciji trebaju biti neutralni, tehnički i neosuđujući. Zadatak profesionalnog policijskog službenika je da pokaže razumijevanje i empatiju. **Sekundarna viktimizacija je moguća ukoliko žrtva u kontaktu sa sistemom krivičnog pravosuđa osjeti da se ponovo nalazi u situaciji u kojoj je predmet osuđivanja/diskriminacije.**

2a) Povjerljivost

Policijski službenici imaju profesionalnu obavezu čuvanja povjerljivosti u krivičnim istragama. Transrodne osobe često nerado govore o svojoj prošlosti ili, iz raznoraznih razloga, uopšte ne pominju svoju transrodnost (tj. žive kao da su oduvijek bili muškarci odnosno žene). Objelodanjanjem tih informacija trećim stranama može se ozbiljno ugroziti njihova sigurnost i mentalno zdravlje te dovesti u pitanje odnosi sa porodicom i prijateljima, kao i njihov radni odnos. Policijski službenici su dužni štititi povjerljivost ličnih podataka. Također treba voditi računa i o poštovanju zakona o zaštiti ličnih podataka ukoliko su takvi zakoni doneseni. Ovo je naročito bitno u manjim gradovima i sredinama gdje je anonimnost teže sačuvati.

O svemu ovome treba voditi računa i u slučaju postojanja opasnosti da neki od ovih podataka dospiju u medije tokom suđenja ili na drugi način. Žrtvu treba upoznati sa mogućim rizicima kako bi joj se omogućilo donošenje prave odluke o daljem postupanju. *Te informacije nipošto ne treba saopštavati tako da žrtva stekne utisak da je odvrćate od podnošenja tužbe.* **I na kraju, ne dajte obećanja u vezi sa zaštitom povjerljivosti koja ne možete ispuniti** samo da biste nekoga ubijedili da podnese tužbu.

2b) Vidovi podrške

Ako se radi o žrtvi koja je izrazito uznemirena, naročito u situacijama gdje su odnosi između transrodne zajednice i policije zategnuti, poželjno je **transrodnu osobu pitati da li želi da uz nju bude neko od prijatelja ili porodice**. Ta osoba ne bi trebala biti direktno povezana sa slučajem. Također je preporučljivo da se iskaz uzme na nekom neutralnom mjestu, na primjer u prostorijama mjesne zajednice ili u kući žrtve. Sve to može zavisiti od lokalne politike i zakonodavstva, pa pri donošenju takvih odluka treba voditi računa o važećim politikama i zakonima.

3) Korištenje zamjenica

Kao što je već pomenuto u Modulu 1, zamjenice su riječi koje se koriste kao zamjena za nečije ime. Zamjenice su uglavnom rodno određene, pa ih u komunikaciji sa transrodnim osobama treba koristiti pažljivo.

Ako se radi o kraćoj interakciji sa transrodnom osobom, korištenje zamjenica je najbolje izbjegavati. Kod duže interakcije najbolje je **osobu pitati koju zamjenicu želi da koristite/kako želi da joj se obraćate**.

Ako shvatite da ste upotrijebili pogrešnu zamjenicu, kratko se izvinite i nastavite razgovor. Duža diskusija o toj temi može biti neugodna svima, a kratko izvinjenje zbog greške je sasvim dovoljno.

Važno je napomenuti da se neke transrodne osobe ne identificiraju ni kao muškarci ni kao žene, već kao *nebinarne transrodne osobe*. Za nebinarne transrodne osobe najadekvatnije je korištenje zamjenica oni/njih/njihov (umjesto ona/nju/njen).

Namjerno korištenje pogrešnih ličnih zamjenica smatra se uvredljivim i može nanijeti dosta bola osobi. Pravilnim korištenjem ličnih zamjenica i obazrivim konsultiranjem osobe u vezi sa načinom obraćanja policijski službenici pokazuju da posjeduju kulturnu svijest i ulivaju povjerenje.

4) Zakonsko ime

U mnogim zemljama zakoni ne omogućavaju da se uz promjenu imena promijeni i oznaka spola. U nekim slučajevima transrodne osobe nisu uopšte u prilici da zakonski promijene ime, čak i kada je to dozvoljeno u državi. To može izazvati niz poteškoća, naročito u kontaktu sa policijskim službenicima koji su obučeni za provjeru ličnih dokumenata.

Policijski službenici se mogu naći u situaciji da moraju koristiti zakonsko ime/ime koje je osoba dobila po rođenju koje ne odgovara rodu koji osoba preferira. U slučaju postojanja zakonske obaveze korištenja zakonskog imena, **treba objasniti razloge te kada i gdje će se to ime koristiti** (obraci, izjave, sudski i zdravstveni dokumenti itd.). Pri tome, policijski službenik u interakciji i dalje treba koristiti ime i rod po izboru osobe kada god je to moguće.

Prilikom zaprimanja prijave treba potvrditi identitet svjedoka i ime i zamjenice koje osoba želi da se koriste. Kod uzimanja iskaza, na početku treba navesti zakonsko ime i rod svjedoka te njegovo *preferirano ime i rod*. Navedite da ćete nadalje svjedoka koji je zakonski poznat kao (zakonsko ime) oslovljavati sa (izabrano ime). Nakon što je to razjašnjeno, u daljem toku uzimanja iskaza nastavite sa korištenjem identiteta i zamjenika koje osoba preferira.

Na dokumentima kojima se dokazuje identitet/rod ne treba insistirati ukoliko to nije zakonski obavezno iz određenih razloga.

5) Osjetljivost fizičkih aspekata

Seksualni napad je osjetljivo krivično djelo sa poražavajućim ličnim posljedicama. To je naročito slučaj kada su žrtve osobe koje imaju probleme u odnosu prema vlastitom tijelu. Veliki broj transrodnih osoba osjeća nelagodu po pitanju nekih dijelova svog tijela te stoga nisu spremni da o tome razgovaraju.

U slučaju neophodnosti obavljanja tjelesnog pregleda, žrtvi unaprijed treba objasniti postupak kako bi mogla donijeti pravu odluku o daljem postupanju.

6) Nasilje u porodici

Internalizirana transfobija i stid ponekad dovode do niskog samopouzdanja. Neke transrodne osobe mogu smatrati da je bilo kakav odnos bolji nego nikakav. To stvara plodno tlo za nasilje u porodici.

Policijski službenici moraju imati u vidu da osoba koja je u pratnji žrtve nasilja u porodici može biti zlostavljač. U takvim okolnostima, poželjno je nakratko razdvojiti žrtvu i partnera i postaviti pitanja kao što su: Da li se osjećate sigurno kod kuće? Da li ste od ikoga ko vam je blizak doživljavali da vas udari, povrijedi ili da vam prijeti? Postoji li neki razlog zbog

kojeg bi vam bilo neugodno ili zbog kojeg ne biste bili u mogućnosti da iskreno odgovarate na pitanja u prisustvu vašeg pratioca?

7) Porodica

U nekim slučajevima policija će morati kontaktirati sa porodicom žrtve, naročito ukoliko je žrtva nestala, preminula ili nije dostupna. Pokušajte pažljivo procijeniti stepen prihvatanja u porodici i utvrditi stepen njihove spremnosti da učestvuju i pomognu u istrazi, uključujući spremnost da se obrate medijima.

Porodica možda ne prihvata novi rodni identitet člana porodice, pa ćete u komunikaciji s njima možda morati koristiti ranije podatke o žrtvi/lične zamjenice. U nekim slučajevima je potrebno obaviti dva posebna razgovora, jedan sa porodicom i jedan sa žrtvom.

Moguće je da porodica žrtve nije upoznata sa transrodnim pitanjima, pa u nekim slučajevima, nije loše organizirati usluge informiranja i pružanja podrške žrtvama.

8) Lišavanje slobode transrodnih osoba

Ukoliko je nužno da se transrodna osoba liši slobode, policija bi trebala pažljivo organizirati uslove pritvora. Većina policijskih organa nema politiku o postupanju sa transrodnim osobama u pritvoru. Smještanje transrodnih osoba u iste pritvorske prostorije sa pritvorenicima njihovog zakonskog roda/roda po rođenju može biti opasno. Transrodne osobe su izložene visokom stepenu rizika od maltretiranja, napada i seksualnog napada u pritvoru.

Po mogućnosti, transrodne osobe treba držati odvojeno od ostalih pritvorenika, ako se radi o kraćem periodu. U slučaju dugotrajnijeg pritvora, poželjno je da se razmotri mogućnost smještanja zatvorenika sa osobama njegovog preferiranog roda. Sigurnost zatvorenika mora biti prioritet.

U slučaju bilo kakvog vida dugoročnijeg lišavanja slobode, policijski organi bi se trebali raspitati da li osoba prolazi kroz medicinski proces tranzicije kako bi se tokom trajanja pritvora osigurala adekvatna zdravstvena zaštita zatvorenika.

9) Problematika specifična za interseksualnost

Interspolnim osobama može biti neophodna zdravstvena njega čak i u roku od samo 24 sata. Na primjer, potreba za kortizol steroidom radi sprečavanja gubitka soli ili adekvatna klimatizacija u cilju sprečavanja pregrijavanja.

Većina osoba koje su na hormonskoj zamjenskoj terapiji zbog gona-dektomije u djetinjstvu može izdržati maksimalno 24 sata bez terapije hormonima. Tu je potrebno hitno djelovati po isteku 24 sata i također voditi računa o tome koliko je vremena prošlo od uzimanja posljednje doze prije pritvaranja.

Interspolnim osobama koje imaju implante ili primaju injekcije uglavnom nije potrebna terapija hormonima u nekom kraćem vremenskom periodu. Međutim, može im biti potreban stručni medicinski tehničar za davanje injekcija ili ljekar za implante.

Kod određenih grupa u okviru kategorije „interspolnih osoba“ moguće je postojanje visokog rizika od osteoporoze ili osteopenije zbog ranijeg poremećaja u funkcioniranju hormona. Neki od njih su možda već imali višestruke prelome što znači da su im kosti izrazito lomljive. Ova pitanja moraju obavezno biti uzeta u obzir u jednoj sveobuhvatnoj procjeni potreba i pružanja podrške.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.3: PITANJA ZA RAZMATRANJE

1. Zbog čega su transrodne osobe često meta krivičnih djela?

2. Šta policija može učiniti u cilju pružanja podrške transrodnim žrtvama krivičnih djela?

AKTIVNOST 4.4: PRIKUPLJANJE DOKAZA: POKAZATELJI POSTOJANJA PREDRASUDA U ODABIRU/ MOTIVU (30 MINUTA)

Ova aktivnost obuhvata plenarnu prezentaciju, pojedinačni rad i grupnu diskusiju

Potrebni materijali:

Materijali za korisnike 4.4a i 4.4b.

- 1) Pitanju pokazatelja postojanja predrasuda treba pristupiti korištenjem informacija datih na početku materijala za učesnike 4.4a.
- 2) Svim članovima grupe treba podijeliti materijal za učesnike 4.4a i tražiti da daju što više primjera pokazatelja postojanja predrasuda kao motiva za svaku temu.
- 3) Rezultate potom treba uporediti kroz grupnu diskusiju koristeći primjere iz 4.4b radi identificiranja novih ideja ili pokazatelja koji možda nisu prethodno obuhvaćeni.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.4A: VJEŽBA VEZANA ZA POKAZATELJE PREDRASUDA

Pokazatelji postojanja predrasuda

Kako je navedeno u prethodnim modulima, krivična djela počinjena iz mržnje se definiraju kao **krivična djela motivirana predrasudama**.

Policijski službenici imaju iskustva u identificiranju i prikupljanju dokaza o počinjenju **krivičnih djela**. Radi lakšeg prikupljanja dokaza o krivičnim djelima, svako krivično djelo je definirano u krivičnom zakonu. U tim definicijama navedeni su „dokazi“ neophodni za hapšenje/podizanje tužbe/krivično procesuiranje djela.

U istragama krivičnih djela počinjenih iz mržnje neophodno je prikupiti dokaze o dodatnom elementu: postojanju predrasuda kao motiva za počinjenje djela. Motiv za počinjenje donekle je subjektivan i teško ga je dokazati. Postoji čitav niz faktora koji se mogu koristiti kao dokaz da je djelo motivirano predrasudama. Te faktore je korisno kategorizirati na sljedeći način:

1. Percepcija žrtve ili svjedoka,
2. Komentari, pismene izjave i gestikulacija,
3. Umiješanost organiziranih grupa koje zagovaraju mržnju ili njihovih članova
4. Mjesto i vrijeme
5. Obrasci ili učestalost ranijih krivičnih djela ili incidenata
6. Priroda nasilja
7. Nepostojanje drugih motiva

Imajući u vidu subjektivnu prirodu motivacije, kao i činjenicu da će neki pokazatelji biti jači od drugih, poželjno je predmet graditi tako da se u obzir uzme kombinacija pokazatelja postojanja predrasuda. U nekim slučajevima, i pored postojanja jednog pokazatelja, moguće je da on neće biti dovoljan za dokazivanje krivičnog djela počinjenog iz mržnje, pa će se djelo tretirati kao standardno krivično djelo. O tome da li se djelo može okvalificirati kao krivično djelo počinjeno iz mržnje odlučuje tužitelj na osnovu činjenica dobijenih od policije. Stoga je izuzetno bitno da policija prikupi i tužitelju dostavi sve postojeće dokaze, a ne da sama odlučuje o tome da se ne radi o djelu počinjenom iz mržnje, ukoliko dokazi ukazuju na postojanje takve mogućnosti.

Važno je napomenuti da, i u slučaju kada žrtva nije LGBTI osoba, činjenica da su napadači odabrali datu žrtvu *vjerujući* da ona to jeste dovoljna je da se djelo okvalificira kao krivično djelo počinjeno iz mržnje. Dakle, bitan je *motiv napadača*, a ne seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve.

Svaki slučaj treba preispitati na osnovu postojećih dokaza. Treba voditi računa o činjenicama koje mogu navoditi na pogrešne zaključke ili o slučajevima gdje se počinitelji mogu svjesno pretvarati da su motiv bile predrasude.

Za bolje razumijevanje pokazatelja predrasuda pročitajte sljedeći scenario i odgovorite na pitanja a-d.

Scenario:

Gej par izlazi iz gej kluba u centru grada u 2 sata ujutru. Iz kluba se izlazi u tamnu sporednu ulicu. Na kraju ulice stoji okupljena grupa mladih. Dok je par prolazio pored grupe, omladina ih je napala i pretukla, udarajući i šutajući ih dok su ležali na zemlji i nazivajući ih „pederima“ i „homićima“.

Grupa je nakon toga pobjegla, a jedan svjedok je pozvao policiju.

a) *Da li se radi o krivičnom djelu?*

Da, teški napad ili tuča (koristiti lokalne nazive krivičnih djela).

b) *Da li prethodni scenario ukazuje na motiviranost predrasudama?*

Da, motiviranost predrasudama prema LGBTI očigledna je na više načina:

Mjesto: Do incidenta je došlo kada su muškarci izlazili iz kluba LGBTI osoba (gej bar).

Vrijeme: Napad se dogodio u vrijeme kada LGBTI osobe obično izlaze iz tog kluba.

Komentari: Komentari homofobne prirode tokom napada („pederi“ i „homici“).

Percepcija žrtve/svjedoka: Dvije žrtve su gej muškarci.

c) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?

Ova procjena zasnovana je na ograničenim informacijama datim u primjeru. U daljem toku policijske istrage bi se mogle otkriti informacije kao što su:

Percepcija žrtve/svjedoka: Žrtve bi mogle smatrati da su napadnute zbog toga što su gej. Svjedok može imati utisak da je napad bio homofobne prirode.

Nepostojanje drugog motiva: Moguće je da nema drugih motiva (napad nije isprovociran, ništa nije ukradeno itd.).

Pripadnost grupama koje zagovaraju mržnju: Osumnjičeni, ako budu identificirani, možda mogu biti povezani sa grupama koje zagovaraju mržnju. Možda postoje objave na društvenim mrežama o napadu.

Obrasci/učestalost sličnih krivičnih djela: Da li je bilo sličnih napada u istom području ili u slično vrijeme sa sličnim modusom operandi?

d) Da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje?

Ovaj incident jeste krivično djelo počinjeno iz mržnje, s obzirom da se radi o krivičnom djelu motiviranom predrasudama.

Homofobni i transfobni pokazatelji krivičnog djela

Preostalo vrijeme iskoristite da učesnicima ukažete na neke pokazatelje predrasuda koji bi policijskim službenicima mogli poslužiti kao dokaz da se radi o krivičnom djelu motiviranom homofobijom ili transfobijom:

Percepcija žrtve ili svjedoka

Komentari, pismene izjave i gestikulacija

Umiješanost organiziranih grupa koje zagovaraju mržnju ili njihovih članova

Mjesto i vrijeme

Obrasci ili učestalost ranijih krivičnih djela ili incidenata

Priroda nasilja

Nepostojanje drugih motiva

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.4B: POKAZATELJI PREDRASUDA HOMOFBIJA I TRANSFOBIJA

Prema definiciji krivičnog djela počinjenog iz mržnje, krivična djela protiv LGBTI osoba su krivična djela koja su motivirana predrasudama prema lezbejkama, gej, biseksualnim, transrodnim i interspolnim osobama. „Motiviranost predrasudama prema LGBTI osobama“ podrazumijeva da je počinitelj odabrao metu krivičnog djela na osnovu njene stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Meta može biti jedna osoba, više osoba ili imovina za koju se tačno ili netačno pretpostavlja da je povezana sa LGBTI zajednicom.

Identificiranje pokazatelja koji ukazuju na postojanje predrasuda kao motiva za počinjenje krivičnih djela protiv LGBTI osoba izuzetno je važno, pošto će to nadležnim organima pomoći u utvrđivanju da li istragu treba usmjeriti u pravcu dokazivanja potencijalnog krivičnog djela počinjenog iz mržnje prema LGBTI osobama.

U nastavku je dat spisak nekih od pokazatelja postojanja predrasuda:

Percepcija žrtve ili svjedoka

- Da li žrtva ili svjedok doživljavaju krivično djelo kao motivirano predrasudama prema LGBTI osobama? (Vodite računa o tome da žrtva možda nije svjesna da je žrtva krivičnog djela motiviranog mržnjom. Žrtve će možda čak i poricati motiviranost mržnjom zato što ne žele da se izjasne kao LGBTI osobe).
- Većina pripadnika zajednice u kojoj je krivično djelo počinjeno smatra da je incident motiviran mržnjom.
- Da li je žrtva u vrijeme događaja bila sa partnerom istog spola? Da li su se držali za ruke ili ljubili? Da li su nosili „pride“ ili druge LGBTI bedževe/trake/odjeću (ružičasti/crni trouglovi ili trouglovi duginih boja)?
- Da li je žrtva u vrijeme incidenta učestvovala u aktivnostima usmjerenim na promociju LGBTI prava/usluga/pitanja?
- Da li je žrtva bila prepoznatljiva kao LGB ili T osoba na osnovu odjeće, ponašanja ili predstavljanja?
- Da li je žrtva javna ličnost za koju se zna da je LGBTI ili da zagovara prava LGBTI osoba (žrtva može biti osoba koja se izjašnjava kao heteroseksualac, ali podržava prava LGBTI osoba, pa je zato bila meta krivičnog djela motiviranog predrasudama prema LGBTI)?

Komentari, pismene izjave i gestikulacija

- Da li je počinitelj prilikom izvršenja krivičnog djela koristio izraze ili terminologiju koji ukazuju na homofobiju/transfobiju?
- Da li je počinitelj komentirao pretpostavljenu seksualnu orijentaciju, transrodni status ili rodni identitet žrtve?
- Da li je počinitelj u pismenoj formi izrazio homofobiju ili transfobiju ili pominjao pretpostavljenu seksualnu orijentaciju/rodni identitet (možda u e-mailu/pismu/na društvenim mrežama)?
- Da li je počinitelj koristio gestikulaciju rukama koja bi ukazivala na pretpostavljenu seksualnu orijentaciju?
- Da li su na mjestu događaja ostavljeni grafiti sa homofobnim/transfobnim porukama?

Umiješanost organiziranih grupa koje zagovaraju mržnju ili njihovih članova

- Da li se počinitelj predstavio kao pripadnik organizirane grupe koja zagovara mržnju?
- Da je počinitelj odjećom ili tetovažama ukazao da se radi o pripadniku organizirane grupe koja zagovara mržnju?
- Da li se počinitelj identificirao sa određenim grupama koje zagovaraju mržnju onlajn, na društvenim mrežama itd.?
- Da li je počinitelj poznat po govoru mržnje ili homofobnom/transfobnom govoru ili komentarima (pismenim ili usmenim)?
- Da li je neka grupa koja zagovara mržnju preuzela odgovornost za napad?

Mjesto i vrijeme

- Da li je do napada došlo tokom nekog većeg okupljanja LGBTI osoba (npr. Povorka ponosa)?
- Da li je do napada došlo u nekom politički osjetljivom trenutku za LGBTI osobe u datom području (donošenje zakona o pravu na brak, otvaranje prvog kluba LGBTI osoba u gradu ili prva povorka ponosa)?
- Da li je krivično djelo počinjeno u neposrednoj blizini kluba/centra LGBTI osoba?
- Da li je krivično djelo počinjeno u kraju koji je poznat kao sastajalište LGB ili T osoba?
- Da li je krivično djelo počinjeno na lokaciji koja je poznata po seksu na javnom mjestu ili kao područje za „cruising“?

- Da li je krivično djelo počinjeno u blizini lokacije koju koriste ekstremističke grupe/grupe koje zagovaraju mržnju?
- Da li je lokacija ranije bila okupljalište LGBTI osoba, čak i ako to sada nije slučaj?

Obрасci ili učestalost ranijih krivičnih djela ili incidenata

- Da li je krivično djelo počinjeno na mjestu ranijih incidenata ili u slično vrijeme?
- Da li postoji obrazac kada je u pitanju vrsta krivičnog djela/grafiti/nasilje prema pripadnicima manjinskih grupa?
- Da li je počinitelj ranije izvršavao ovakva krivična djela?

Priroda nasilja

- Da li je u napadu bilo elemenata koji ukazuju na neuobičajen stepen nasilja/okrutnosti ili seksualno nasilje koji odudaraju od onoga što bi se moglo zaključiti na osnovu činjeničnog stanja?
- Da li je nasilje bilo usmjereno na genitalije ili spolne organe?

Nepostojanje drugih motiva

- Da li kod napadača nije postojao finansijski ili neki drugi motiv prilikom izvršenja krivičnog djela (npr. krađa tokom napada ili provale)?

AKTIVNOST 4.5: PRIKUPLJANJE DOKAZA: POKAZATELJI KOJI UKAZUJU NA POSTOJANJE PREDRASUDA – IDENTIFICIRANJE KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA (30 MINUTA)

Ova aktivnost se sastoji od čitanja, diskusija u malim grupama i grupne diskusije.

Potrebni materijali:

Materijali za učesnike 4.5a i 4.5b

1. Podijelite učesnike u male grupe. Pokušajte da razdvojite ljude koji inače rade zajedno i da u grupama imate dobru rodnu zastupljenost.

2. Podijelite materijale 4.5a i recite grupama da slijede uputstva. Dajte grupama 10-15 minuta da pročitaju scenarije, a zatim im recite da se pozabave sljedećim pitanjima:

- a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu
- b) Identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama u pisanom scenariju
- c) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?
- d) Odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

3. Prodiskutirajte nalaze grupa za svaki scenario u vezi sa materijalima za učesnike 4.5b. Zabilježite nove pokazatelje koje su grupe identificirale, a kojih nema u radnim materijalima.

Savjet za predavače: Scenario 6 je naročito zahtjevan i učesnici će morati pažljivo analizirati definiciju krivičnih djela počinjenih iz mržnje i odgovarajuće zakonske propise. Poželjno bi bilo da scenario analizirate u kontekstu domaćih zakona i zakonskih pragova prije početka obuke.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.5A: IDENTIFICIRANJE POKAZATELJA PREDRASUDA (30 MINUTA)

Scenario 1:

Ujutru na dan prve parade ponosa koja će se održati u glavnom gradu grupa mladih gej muškaraca kreće se ulicama prema mjestu okupljanja. Jedan mladić nosi zastavu duginih boja oko ramena, a jedan par u grupi se drži za ruke. Napada ih grupa skinhedsa koja ih udara, šuta i pljuje na njih.

- Utvrđiti da li se radi o nezakonitom kažnjivom postupanju (prekršaj ili krivično djelo)
- U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama
- Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?
- Odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Scenario 2:

Provaljeno je u kancelariju lokalnog političara koji je u medijima poznat po podršci pravima LGBTI osoba. Unutrašnjost zgrade je oštećena, a na posterima za kampanju su sprejom ispisani homofobični slogani. Političar je heteroseksualac. Ništa nije ukradeno.

- Utvrđiti da li se radi o krivičnom djelu
- U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama
- Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?
- Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Scenario 3:

Transrodna žena hoda ulicom, prilazi joj muškarac, pljuje na nju i viče da je „j... izrod“ i da je treba uspavati. Žena ne poznaje tog muškarca i prvi put ga vidi.

- Utvrđiti da li se radi o krivičnom djelu
- U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama
- Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?
- Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Scenario 4:

Grupa mladih napada muškarca u glavnoj ulici i krade mu novčanik, telefon i torbu. Tokom pljačke, jedan od napadača ga naziva pederom i drugim pogrđnim imenima. Muškarac nije gej.

- Utvrđiti da li se radi o krivičnom djelu
- U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost
- Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?
- Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Scenario 5:

Transrodni muškarac je pronađen mrtav u svom stanu. Muškarac je pretučen i izboden na smrt. Tijelo je osakaćeno, a u anus je uguran predmet.

- Utvrđiti da li se radi o krivičnom djelu
- U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost
- Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?
- Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Scenario 6:

Dvadesetogodišnji mladić se udvara starijem gej muškarcu na web stranici za upoznavanje. Njih dvojica se sastaju u hotelu i provode noć zajedno. Mladić krišom telefonom snima seksualni čin između njih dvojice. Mladić počinje ucjenjivati starijeg muškarca prijeteci da će njegovoj porodici i kolegama reći da je gej ako mu ne da novac.

- Utvrđiti da li se radi o krivičnom djelu
- U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost
- Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?
- Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Scenario 7:

Sedamnaestogodišnja interspolna osoba koja se predstavlja i izjašnjava kao muškarac otkriva svoj status školskom drugu i moli ga da to ostane između njih. Sljedećeg dana, u svlačionici prije časa fizičkog vaspitanja, taj školski drug sa još 5 drugih učenika opkoljava žrtvu i traži od njega da skine hlače „da ga mogu dobro pogledati“. Kada on to odbije, grupa mu skida hlače i naziva ga „nakazom“ i „pederom“. Ostavljaju ga na

podu i odnose njegove hlače i donji veš. Žrtvi je slomljen nos i izuzetno je uznemirena zbog ono što se desilo, pa odbija da se vrati u školu.

- a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu
- b) U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost
- c) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?
- d) Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.5B: IDENIFICIRANJE POKAZATELJA PREDRASUDA (30 MINUTA)

Scenario 1:

Ujutru na dan prve parade ponosa koja će se održati u glavnom gradu grupa mladih gej muškaraca kreće se ulicama prema mjestu okupljanja. Jedan mladić nosi zastavu duginih boja oko ramena, a jedan par u grupi se drži za ruke. Napada ih grupa skinhedsa koja ih udara, štuta i pljuje na njih.

- a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu - Da - Napad
- b) U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama

Vrijeme: Dan održavanja prve gej parade u gradu.

Mjesto: Muškarci su na putu prema mjestu održavanja parade ponosa.

Percepcija žrtve/svjedoka: Sve žrtve su gej muškarci. Nosili su zastavu duginih boja na osnovu koje je bilo jasno da su gej. Dvojica su se držala za ruke.

- c) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?

Komentari: Da li su počinitelji tokom napada koristili homofobične izraze ili pominjali seksualnu orijentaciju žrtava?

Umiješanost grupa koje zagovaraju mržnju: Ako je identitet napadača poznat, da li se radi o članovima grupa koje zagovaraju mržnju? Da li su imali tetovaže ili nosili odjeću koja ukazuje na pripadnost takvim grupama?

Obrasci krivičnih djela: Provjeriti izvještaje policije - da li je tog dana bilo sličnih napada na LGBTI osobe?

Priroda nasilja: Primjena neuobičajene sile/oružja, itd.

Nepostojanje drugih motiva: Da li je grupa opljačkana tokom napada?

- d) Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje.

Ovaj incident predstavlja krivično djelo počinjeno iz mržnje s obzirom na to da se radi o kombinaciji krivičnog djela i predrasuda kao motiva.

Scenario 2:

Provaljeno je u kancelariju lokalnog političara koji je u medijima poznat po podršci pravima LGBTI osoba. Unutrašnjost zgrade je oštećena, a na posterima za kampanju su sprejom ispisani homofobični slogani. Političar je heteroseksualac. Ništa nije ukradeno.

a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu – Da – Provala i izazivanje štete

Percepcija žrtve/svjedoka: Žrtva je poznata kao neko ko zastupa prava *LGBTI osoba*. **Komentari, pismene izjave:** *Homofobni slogani na posterima.*

Nepostojanje drugog motiva: *Ništa nije ukradeno.*

b) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?

Umiješanost grupa koje zagovaraju mržnju: Onlajn objave/objave na društvenim mrežama u kojima se preuzima odgovornost za napade.

Vrijeme: Da li je u to vrijeme dati političar učestvovao u nekoj značajnoj *LGBTI* kampanji?

Obrasci: Da li se to dešavalo ranije, odnosno da li je bilo nekih prethodnih homofobičnih incidenata koji su se odnosili na tog političara, njegove postere ili neke druge političare koji podržavaju prava *LGBTI* osoba?

c) Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Ovaj incident predstavlja krivično djelo počinjeno iz mržnje s obzirom na to da se radi o kombinaciji krivičnog djela i predrasuda kao motiva.

Scenario 3:

Transrodna žena hoda ulicom, prilazi joj muškarac, pljuje na nju i više da je „j..... izrod“ i da je treba uspavati. Žena ne poznaje tog muškarca i prvi put ga vidi.

a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu – Da – Napad i moguće narušavanje javnog reda i mira

b) U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost

Percepcija žrtve/svjedoka: Žrtva je transrodna osoba – vidljivost tranzicije može biti bitna u smislu *uočljivosti činjenice da se radi o transrodnoj osobi.*

Komentari: *Počinitelj ju je nazvao izrodom, što može imati određene vjerske/biološke konotacije.*

Nepostojanje drugih motiva: *Počinitelj i žrtva se ne poznaju.*

Priroda nasilja: Čin pljuvanja ukazuje na jak osjećaj gađenja.

c) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?

Percepcija žrtve/svjedoka: Da li žrtva smatra da je napad motiviran transfobijom? Da li neko od prisutnih svjedoka smatra da je napad motiviran predrasudama prema *LGBTI*?

Mjesto: Da li u blizini ima nekih okupljališta *LGBTI* osoba odakle je osoba mogla dolaziti ili gdje je mogla ići? Da li se radi o kraju u koji

LGBTI osobe često dolaze?

Obrasci: Da li je policija zabilježila slične događaje u tom području ranije?

d) Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Ovaj incident predstavlja krivično djelo počinjeno iz mržnje s obzirom na to da se radi o kombinaciji krivičnog djela i predrasuda kao motiva.

Scenario 4:

Grupa mladih napada muškarca u glavnoj ulici i krade mu novčanik, telefon i torbu. Tokom pljačke, jedan od napadača ga naziva pederom i drugim pogrdnim imenima. Muškarac nije gej.

a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu – Da – Pljačka

b) U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama

Komentari: Tokom napada korišten je izraz „peder“.

c) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?

Percepcija žrtve: Da li žrtva smatra da se radi o djelu motiviranom homofobijom?

Umiješanost grupa koje zagovaraju mržnju: Ima li dokaza koji ukazuju na umiješanost grupa koje zagovaraju mržnju?

d) Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

*Nema jasnih dokaza, osim korištenja pogrdnih riječi, na osnovu kojih bi se moglo dokazati postojanje homofobije kao motiva. Homofobni izrazi se često koriste uopšteno kao pogrđni izrazi i ne moraju uvijek biti usmjereni protiv *LGBTI* osoba.*

Scenario 5:

Transrodni muškarac je pronađen mrtav u svom stanu. Muškarac je pretučen i izboden na smrt. Tijelo je osakaćeno, a u anus je uguran neki predmet.

a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu – Da – Ubistvo iz nehata/ubistvo s predumišljajem

b) U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama

Percepcija svjedoka/žrtve: Žrtva je transrodna osoba.

Priroda nasilja: Ekstremno nasilje, sakaćenje genitalija, žrtva izbo-

dena nožem.

a) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?

Komentari, pismene izjave: Ima li kakvih pismenih dokaza u stanu/komentara na društvenim mrežama.

Obrasci: Dokazi o sličnom načinu djelovanja u drugim ubistvima/teškim napadima.

Nepostojanje drugih motiva: Da li je žrtva opljačkana? Ima li iko od umiješanih osoba neki istorijat na osnovu kojeg bi se napad mogao objasniti?

b) Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Ovaj incident predstavlja krivično djelo počinjeno iz mržnje s obzirom na to da se radi o kombinaciji krivičnog djela i predrasuda kao motiva.

Scenario 6:

Dvadesetogodišnji mladić se udvara starijem gej muškarcu na web stranici za upoznavanje. Njih dvojica se sastaju u hotelu i provode noć zajedno. Mladić krišom telefonom snima seksualni čin između njih dvojice. Mladić počinje ucjenjivati starijeg muškarca prijeteći da će njegovoj porodici i kolegama reći da je gej ako mu ne da novac.

a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu – Da - Ucjena

b) U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama

Percepcija žrtve/svjedoka: Žrtva je gej. Napadač je vjerovatno također gej.

Komentari: Napadač prijeteći da će osobama koje bi na to negativno mogle reagirati saopštiti da je muškarac gej.

c) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?

Obrasci: Dokazi o sličnim prestupima mladića koji ucjenjuje.

d) Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Ovaj incident predstavlja krivično djelo počinjeno iz mržnje s obzirom na to da se radi o kombinaciji krivičnog djela i predrasuda kao motiva. Iako je i sam počinitelj možda gej, odabrao je žrtvu na osnovu njegove seksualne orijentacije, svjestan da to može iskoristiti zbog postojanja društvenog pritiska.

Scenario 7:

Sedamnaestogodišnja interspolna osoba koja se predstavlja i izjašnjava kao muškarac otkriva svoj status školskom drugu i moli ga da to ostane između njih. Sljedećeg dana, u svlačionici prije časa fizičkog vaspitanja, taj školski drug sa još 5 drugih učenika opkoljava žrtvu i traži od njega da skine hlače „da ga mogu dobro pogledati“. Kada on to odbije, grupa mu skida hlače i naziva ga „nakazom“ i „pederom“. Ostavljaju ga na podu i odnose njegove hlače i donji veš. Žrtvi je slomljen nos i izuzetno je uznemirena zbog ono što se desilo, pa odbija da se vrati u školu.

a) Utvrditi da li se radi o krivičnom djelu – Da – Fizički napad.

b) U scenariju identificirati dokaze koji ukazuju na motiviranost predrasudama:

Percepcija žrtve/svjedoka: Žrtva je interspolna osoba i duboko je uznemirena zbog incidenta koji predstavlja posebno narušavanje povjerenja.

Komentari: Počinitelji su se pogrdno izražavali o žrtvinom tijelu i genitalijama. Korišteni su i homofobični izrazi.

Priroda nasilja: Napad je bio naročito okrutan i usmjeren na genitalije žrtve uz cijepanje žrtvinih hlača i donjeg veša-

c) Za kojim drugim dokazima bi policija mogla tragati?

d) Na osnovu a i b odrediti da li se radi o krivičnom djelu počinjenom iz mržnje

Ovaj incident predstavlja krivično djelo počinjeno iz mržnje s obzirom na to da se radi o kombinaciji krivičnog djela i predrasuda kao motiva. Ovdje će se javiti pitanja vezana za starosnu granicu krivične odgovornosti u domaćem zakonodavstvu (počinitelji su tinejdžeri), kao i pitanje da li je krivično djelo počinjeno iz mržnje zbog spolnih karakteristika propisano postojećim zakonima.

AKTIVNOST 4.6: ZNAČAJ POVJERENJA: ODGOVOR POLICIJE I LGBTI ZAJEDNICA (30 MINUTA)

Ova aktivnost se sastoji od čitanja i plenarne diskusije.

Potrebni materijali:

Materijali za učesnike 4.6

Pročitajte dva primjera data u materijalima za učesnike 4.6.

1. Zamolite prisutne policijske službenike da analiziraju pitanja pokrenuta u materijalima za učesnike.
2. Zamolite prisutne policijske službenike da daju svoju procjenu postojećeg stepena povjerenja između LGBTI zajednice i policije.
3. Pitajte prisutne policijske službenike šta misle da bi se dogodilo u njihovom gradu ako bi do takvih incidenata došlo sljedeće sedmice.
4. Zamolite prisutne policijske službenike da kažu šta misle šta bi oni kao pojedinci i policijski službenici mogli učiniti na povećanju stepena povjerenja.

Savjet za predavače: Možda postoje relevantniji lokalni/skorašnji primjeri koje biste mogli koristiti umjesto onih datih u materijalima.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 4.6: ZNAČAJ POVJERENJA – ODGOVOR POLICIJE I LGBTI ZAJEDNICA

Primjeri dati u daljem tekstu zasnovani su na stvarnim događajima i ilustriraju dva potpuno različita odgovora policije na krivična djela počinjena protiv LGBTI osoba. Primjeri su prikazani ukratko uz naglasak na ključnim elementima učenja. Mada se radi o događajima koji su se desili u različitim zemljama u različitim vremenskim periodima, ono što je bitno su iskustva.

Glavna svrha jeste podizanje svijesti o tome da je mogućnost provođenja efikasnih istraga u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje znatno veća kada između LGBTI zajednice i policije postoji pozitivan odnos.

Aktivnosti policije na kontinuiranoj izgradnji povjerenja doprinose uspješnosti rada policijskih organa na dva osnovna načina.

- Prvo, stvaranje i održavanje protoka informacija i obavještajnih podataka koji policiji omogućavaju proaktivno djelovanje i sprečavanje izvršenja krivičnih djela.
- Drugo, kod ljudi se razvija osjećaj spremnosti da, nakon nekog krivičnog djela, dođu u policiju i događaj prijave u svojstvu žrtve ili daju iskaz u svojstvu svjedoka.

Analizirajte slučajeve u nastavku teksta, a potom prodiskutirajte o glavnim pitanjima.

Slučaj A) Ubistvo gej muškarca

Tokom večernjeg izlaska poznati gej muškarac posjetio je više barova u centru grada. Iz posljednjeg bara u kojem je bio odlazi kući sa muškarcem kojeg je upoznao te večeri. Sljedećeg dana pronađen je u svojoj dnevnoj sobi sa višestrukim ubodnim ranama na vratu i grudima.

Policija je istragu u ovom predmetu iskoristila da napravi bazu podataka o gej muškarcima u gradu. Svim gej muškarcima u gradu je rečeno da dođu u policijsku stanicu u centru grada radi fotografiranja i uzimanja otisaka prstiju. Zaprimito je dosta prijava da je policija maltretirala i zastrašivala gej muškarce kako bi ih natjerala da dođu u policijsku stanicu. U okviru istrage policija je ispitala, fotografisala i uzela otiske prstiju od skoro 1.500 gej muškaraca.

Prikupljanje informacija o gej muškarcima koji žive u gradu je obustavljeno nakon što su pripadnici gej zajednice tužili rukovodstvo policije.

Inspektori koji su radili na toj istrazi izjavili su da zajednica nije podržavala provođenje istrage. Slučaj nikada nije riješen.

Slučaj B) Postavljanje bombe na okupljalištu LGBT osoba

Desničarski ekstremista je postavio eksplozivnu napravu punjenu ekserima u prometnom LGBT baru. Od eksplozije je poginulo troje ljudi, a 70 je ranjeno.

Načelnik policije je prisustvovao mitingu koji su nekoliko dana kasnije LGBT grupe organizirale na trgu u blizini mjesta događaja gdje se obratio LGBT zajednici. Rekao je da će u ulici gdje je došlo do napada postaviti mobilnu jedinicu policije koja će tu biti do okončanja istrage.

U sastavu jedinice su bili policajci koji se otvoreno deklariraju kao LGBTI osobe. Veliki broj LGBTI osoba je došao u mobilnu jedinicu i dao iskaze policiji.

Grupna diskusija:

Slučaj A) Ubistvo gej muškarca

- Šta biste vi uradili da ste zaduženi za provođenje istrage u slučaju sličnom onom opisanom u primjeru?
- Šta je bila glavna funkcija policije u ovom slučaju?
- Kako je pristup policije uticao na LGBTI zajednicu i njene članove?
- Kako je pristup policije uticao na krivičnu istragu?
- Da se slično ubistvo dogodi u vašem gradu sljedeće sedmice, da li biste bili u mogućnosti da dođete do svjedoka koji su LGBTI?
Da li bi se oni odazvali javnom pozivu policije da dođu i daju informacije?

Slučaj B) Postavljanje bombe na okupljalištu LGBT osoba

- Šta biste vi uradili da ste zaduženi za provođenje istrage u slučaju sličnom onom opisanom u primjeru?
- Šta je bila glavna funkcija policije u ovom slučaju?
- Kako je pristup policije uticao na LGBTI zajednicu i njene članove?
- Kako je pristup policije uticao na krivičnu istragu?

- Da se nešto slično desi u vašem gradu sljedeće sedmice, da li biste bili u mogućnosti da dođete do svjedoka koji su LGBTI?
Da li bi se oni odazvali javnom pozivu policije da dođu i daju informacije?

Pitanje za diskusiju:

- U slučaju da svjedoci nisu voljni da daju iskaz policiji, šta policija može uraditi da izgradi povjerenje kod LGBTI zajednice?

AKTIVNOST 4.7: PODRŠKA LGBT ZAJEDNICAMA: EFIKASAN ODGOVOR POLICIJE (PO 15 MINUTA ZA SVAKI PRIMJER)

Ova aktivnost se sastoji od čitanja kratkog teksta i diskusije o konkretnim pitanjima u malim grupama, nakon čega slijedi prezentacija i plenarna diskusija. Svi scenariji opisuju stvarne događaje i situacije koje su značajne za rad policije i LGBTI zajednicu.

Savjet predavačima: Prije korištenja primjera datih u nastavku teksta, predavači bi trebali analizirati scenarije sa kojima se policija u datoj zemlji realno može susresti. Slučajeve i pitanja za diskusiju navedena u nastavku poželjno je koristiti kao smjernice, umjesto direktnog preslikavanja, osim ukoliko odgovaraju lokalnim potrebama. Korišteni slučajevi trebaju biti opisani tako da budu relevantni za policiju u zemlji, uz korištenje domaćih imena, mjesta itd. Na taj način će opisani slučajevi učesnicima djelovati realistično.

Potrebni materijali:

Materijali za učesnike 4.7 (ili slični slučajevi)

Papir, olovke

1. Podijelite učesnike u grupe.
2. Grupama recite da pročitaju kratak opis slučaja koji im je dat.
3. Grupi recite da prodiskutiraju i formuliraju odgovore na pitanja za diskusiju u okviru svakog scenarija.
4. Treba odabrati jednog člana grupe koji će zabilježiti odgovore.
5. U plenarnoj diskusiji sa svim učesnicima prodiskutirajte slučajeve i pitanja koja su pokrenuta uz naglasak na traženi profesionalni odgovor policije.

MATERIJALI ZA UČESNIKE 4.7: STUDIJE SLUČAJA

Slučaj 1 – Napad u gej klubu

Michael je advokat i radi u jednoj advokatskoj firmi u centru grada. Jedne večeri sa svojim partnerom Alexom odlazi u gej klub u centru grada. Njih dvojica odlaze iz kluba u 2 sata ujutru. Iz kluba se izlazi u mračnu ulicu. Na kraju ulice je grupa mladih ljudi. Dok Michael i Alex prolaze pored njih, mladići ih napadnu i pretuku nazivajući ih „pederima“. Nakon što je grupa završila sa premlaćivanjem, dvojica muškaraca odlaze do ulaza u klub gdje im jedan pripadnik obezbjeđenja pruža prvu pomoć.

Alex želi da pozove policiju, ali Michael to odbija pošto se boji da će detalji o slučaju izaći u javnost i da će morati svjedočiti na sudu, pa bi tako njegove kolege, potencijalni klijenti ili članovi porodice saznali da je gej. On govori Alexu: „To se jednostavno dešava kvirovima i moraš se pomiriti s tim“.

Slučaj 1 – Pitanja za diskusiju

- Da li bi Michael i Alex trebali napad prijaviti policiji?
- Koji je pozitivan ishod prijavljivanja za par?
- Koji je pozitivan ishod zaprimanja takve prijave za policiju?
- Ako par ne prijavi napad, kakav će to uticaj imati na a) par, b) lokalnu LGBT zajednicu i c) policiju?
- Na koji način bi policija mogla podstaći ljude da prijavljuju takve događaje?

Slučaj 2 (a) – Lokacije poznate po seksu na javnom mjestu

Patrolirate područjem uz obalu mora. Noć je, 23 sata. Nailazite na auto parkirano na plaži, na zadnjem sjedištu su mladić i djevojka. Oboje su goli od pasa naniže.

Djevojka oralno zadovoljava mladića.

Slučaj 2 (b) – Lokacije poznate po seksu na javnom mjestu

Patrolirate područjem uz obalu mora. Noć je, 23 sata. Nailazite na auto parkirano na plaži, na zadnjem sjedištu su dva mladića. Obojica su goli od pasa naniže.

Jedan mladić oralno zadovoljava drugog.

Slučaj 2 – Pitanja za diskusiju

- Da li ste ranije imali situacija sličnih scenariju B?
- Kako ste/bi ste postupili?
- Da li biste različito postupili kod scenarija A i B?
- Koje faktore biste uzeli u obzir pri odlučivanju o načinu postupanja u slučaju ovog scenarija?
- U slučaju da naiđete na situaciju sličnu onoj opisanoj u scenariju A ili B i ispostavi se da je jedna od osoba seksualni radnik kojem je plaćeno za seksualni odnos: a) šta bi trebalo preduzeti i b) šta propisuje zakon?

Slučaj 3 – Lokacije poznate po seksu na javnom mjestu – „Cruising“ i napad

Richard radi kao jedan od rukovodilaca u osiguravajućem društvu. Oženjen je, ima troje djece i živi u malom gradu. Richard saznaje za parking pored autoputa gdje dolaze muškarci na anonimne sastanke. Richard odlazi do parkinga i zadržava se u obližnjem šumarku. Tu upoznaje jednog muškarca s kojim odlazi u šumu da bi imali seksualni odnos. Pošto su zašli u šumu, muškarac pretuče Richarda i uzme mu novčanik i telefon. Ubrzo potom, Richarda pronalaze i hitna pomoć ga odvozi u lokalnu bolnicu gdje on dolazi svijesti. Iz bolnice su obavijestili policiju koja dolazi da uzme izjavu.

Slučaj 3 – Pitanja za diskusiju

- Kako policija postupa u cilju zaštite prava osoba na seks na javnom mjestu, čak i ako je to zabranjeno zakonom?
- Ako Richard ne prizna policiji šta mu se dogodilo, koji su rizici po njega i javnost? Postoji li mogućnost da će počinitelj ponovo učiniti nešto slično?
- Zato se počinitelji odlučuju da pljačkaju i napadaju ljude u takvim situacijama?
- Koja pitanja vezana za privatnost su prisutna u ovom slučaju?

Slučaj 4 – Škola – Maltretiranje i napad

Thomas ima 15 godina i učenik je srednje škole. Tih je i vrijedan i ne trenira „muške“ sportove u školi poput fudbala ili ragbija. Drugi dječaci ga često smatraju „mekušcem“ i nazivaju ga „homićem“, „pederom“ i dru-

gim pogrđnim imenima koja ukazuju na homoseksualnost te da ne ispunjava rodna očekivanja za „pravog muškarca“. Učenici u Thomasovoj školi saznaju da je on viđen na gej okupljalištu u centru grada. Narednog dana Thomasa teško pretuku u svlačionici. Dječaci ga nazivaju homofobnim imenima dok ga tuku i guraju mu glavu u WC školjku i povlače vodu. Thomas tog dana odlazi iz škole i više se ne vraća na nastavu.

Slučaj 4 – Pitanja za diskusiju

- Da li je ovo slučaj za policiju?
- Da li je rukovodstvo škole dužno da uređuje ponašanje u školi ili treba uključiti policiju?
- Kakav uticaj ima korištenje homofobnih riječi kao pogrđnih izraza u školi i uopšte u društvu?
- Kako se ovakvi događaji mogu spriječiti?

Slučaj 5 – Online sastanak i krađa

John je nastavnik u jednoj osnovnoj školi u malom gradu. Porodica i kolege ne znaju da je on gej, a uz to radi u školi koju vodi vjerska ustanova. Roditelji su mu u poznim godinama i on je odlučio da neće javno otkriti da je gej dok su oni živi, pošto smatra da oni to ne bi razumjeli. Misli da bi mogao ostati i bez posla u školi, ako poslodavci otkriju da je gej. John koristi društvene mreže za upoznavanje sa drugim gej muškarcima. Jedne večeri poziva Alfreda, jednog od muškaraca kojeg je upoznao online, da dođe kod njega. Alfred provodi noć s njim i odlazi rano sljedećeg jutra. Pri odlasku odnosi Johnov školski laptop i novčanik. John mora prijaviti nestanak školskog laptopa policiji.

Slučaj 5 – Pitanja za diskusiju

- Da li je vjerovatno da će oštećena strana reći istinu policiji?
- Šta policija treba znati da bi efikasno rješavala slučaj?
- Koji je željeni ishod za oštećenu stranu?
- Koji je željeni ishod za policiju?
- Šta se može uraditi kako bi oštećena strana imala povjerenja u policiju?
- Može li policija riješiti slučaj, a da drugima ne otkrije da je oštećena strana gej?
- Da li je uspješno krivično gonjenje željeni ishod u svakom slučaju koji policija istražuje?

- Šta bi policija trebala uraditi kako bi spriječila da oštećena strana prikrije i pogrešno predstavi činjenice kako se ne bi saznalo da je gej ili lezbejka?

Slučaj 6 – Ucjena

Susan je lezbejka, ali to nikada nije javno otkrila. Ona i Peter su se vjenčali prije 16 godina i imaju 14-godišnje dijete. Njen odnos s mužem nije blizak, ali ona želi da ostane u braku zbog sina. Susan radi kao viši državni službenik u jednom državnom organu.

Jedna koleginica je saznala da je Susan lezbejka i prijeti da će njenu seksualnu orijentaciju otkriti suprugu ako joj Susan ne plati poveću sumu novca. Susan želi da prijavi ucjenu policiji, ali se plaši da oni neće imati razumijevanja za njenu situaciju. Također se plaši da će policija upoznati supruga sa njenom situacijom.

Slučaj 6 – Pitanja za diskusiju

- Da li su LGBT osobe koje to kriju češće žrtve ucjene?
- Zbog čega?
- Koje posljedice će Susan imati ako se sazna da je lezbejka?
- Koja je vjerovatnoća da će žrtve ucjene prijaviti to policiji?
- Šta bi policija trebala uraditi kako bi ohrabrila ljude koji su žrtve ucjene da to prijave?
- Da li policija ima obavezu da zaštiti Susaninu privatnost?

LITERATURA ZA MODUL ČETIRI

Danish Institute for Human Rights. (2011) Hate Crime Tool Kit: A guide for Police ILGA, Draft report on incidents of homophobic and transphobic hate crime.

Federal Bureau of Investigation. (2015) Hate Crime Data Collection Guidelines and Training Manual.

Franey, P and Del Aguila E. (2012) Supporting LGBT Communities: Police Toolkit, UCD School of Social Justice, G-Force and the European Gay Police Association.

Logar, R. and Marvanove Vargova B. (2015) Effective Multi-Agency Cooperation for Preventing and Combating Domestic Violence (Council of Europe)

National Coalition of Anti-Violence Programmes and The National Centre for Victims of Crime. (2010) Why it matters: Rethinking Victim Assistance for Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer Victims of Hate Violence and Intimate Partner Violence.

National Centre for Transgender Equality. (2009) Responding to hate crime: A community resource manual Office for Victims of Crime. (2014) Responding to Transgender Victims of Sexual Assault

Polack, R. and LeDeroff, J. (2010) ILGO Europe Toolkit for training police officers on tackling homophobic crime, ILGA Europe.

Polack, R. and LeDeroff, J. (2010) Joining Forces to Combat Homophobic and Transphobic Hate Crime: Cooperation between Police Forces and LGBT Organisations in Europe, ILGA Europe.

Scottish Transgender Alliance. (2013) Gender Identity, Introductory Guide for Supporting Transgender Persons www.scottishtrans.org/resources/

Stout, B. (2010) Equality and Diversity in Policing, Learning Matters Limited, Exeter.

Modul 5: Saradnja sa organizacijama civilnog društva (OCD)

HISTORIJAT I OBRAZLOŽENJE

Vijeće Evrope već duže vrijeme gleda na civilno društvo kao na „ključni element evropskog društva i značajan i nužan element demokratije.“⁵⁶ Pored ocjene mjera za borbu protiv rasizma i ksenofobije, Vijeće i njegove institucije, uključujući Evropsku komisiju za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI) i Komesara za ljudska prava, naročito prate napredak država u borbi protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. U postupku pripreme izvještaja i posjeta državama u cilju procjene stanja u vezi sa diskriminacijom i ljudskim pravima, ove institucije se oslanjaju na podatke dobijene od OCD. Podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje koje prikupe organizacije civilnog društva pažljivo se analiziraju, kao i procjena OCD u vezi sa efikasnošću odgovora policije i drugih agencija na ovaj vid nasilja.

Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje se obično prvo obraćaju organizacijama civilnog društva (OCD). Veliki broj ovih organizacija pruža osnovnu emocionalnu, praktičnu, pravnu, a u nekim slučajevima i zdravstvenu podršku. Kao takve, one za policiju predstavljaju glavni resurs i mogu doprinijeti sagledavanju stvarnog uticaja krivičnih djela počinjenih iz mržnje na žrtve i zajednicu. Vrlo često, žrtve su zahvaljujući podršci

koju pružaju OCD spremnije da sarađuju tokom istrage i dalje tokom krivičnog postupka.

Ova partnerska saradnja nije uvijek jednostavna. U nekim slučajevima između organizacija civilnog društva i policije postoji međusobno nepovjerenje. Kroz ovaj modul učesnici će se upoznati sa radom OCD i najboljim načinom saradnje između policije i ovih organizacija u cilju unapređenja odgovora za žrtve. To podrazumijeva direktno učešće predstavnika organizacija civilnog društva koji će govoriti o uslugama koje ove organizacije pružaju, prikupljenim podacima i onome što su naučili o potrebama žrtava koje pripadaju LGBTI zajednici.

Vrlo je poželjno da ovaj modul bude uključen u obuke ako se civilno društvo tek treba angažirati. Modul se također može organizirati u prostorijama neke organizacije civilnog društva. Učesnici će se na taj način iz prve ruke upoznati sa organizacijom, čime će se dodatno naglasiti poruka da su OCD ključni partner u razumijevanju i postupanju u vezi sa krivičnim djelima protiv LGBTI osoba te stvoriti prilika za dodatno angažiranje.

ISHODI UČENJA

Učesnici će:

- saznati kako civilno društvo može doprinijeti unapređenju istraga i prijavljivanja krivičnih djela počinjenih iz mržnje;
- biti u prilici da se upoznaju sa lokalnim organizacijama civilnog društva sa kojima mogu sarađivati u rješavanju slučajeva krivičnih djela počinjenih iz mržnje prema LGBTI osobama;
- biti u mogućnosti da osmisle aktivnosti saradnje sa civilnim društvom.

PREGLED AKTIVNOSTI

- 5.1 Šta su organizacije civilnog društva i kako mogu pomoći, kako možemo sarađivati? (40-45 minuta)
- 5.2 „U njihovoj koži: šta mi je potrebno i šta mogu učiniti?“ (45 minuta)
- 5.3 Razvijanje efikasnih odnosa sa zajednicama (40 minuta)

⁵⁶ Odluka CM/Res(2016)3 "Participatorni status međunarodnih nevladinih organizacija u Vijeću Evrope"

AKTIVNOST 5.1: ŠTA SU ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA I KAKO MOGU POMOĆI

1. Prije početka aktivnosti:

- a. Analizirajte podatke o odgovarajućim OCD na državnom i lokalnom nivou koje rade na pitanjima krivičnih djela počinjenih iz mržnje prema LGBTI osobama. Prikupite nazive, kontakt informacije i kratak opis njihovog rada i usluga koje pružaju. Ove informacije uključite u Materijal za korisnike 5.1 zajedno sa informacijama o ILGA i TGEU.
- b. Identificirajte odgovarajuću OCD koja bi održala prezentaciju u okviru ove aktivnosti. Poželjno je da to bude OCD koja je poznata po uspješnom radu u području praćenja krivičnih djela počinjenih iz mržnje i/ili pružanja podrške žrtvama. U cilju pronalaženja odgovarajuće organizacije možete kontaktirati domaće stručnjake u području krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Izdvojite dovoljno vremena za planiranje aktivnosti zajedno sa OCD. Pregledajte plan, usaglasite ključne poruke i identificirajte osjetljiva pitanja koja se mogu javiti tokom obuke. Na primjer, eventualni posebno osjetljiv slučaj u kojem je policija navodno maltretirala žrtve i/ili osobe koje ih podržavaju. Unaprijed se dogovorite o najboljem načinu vođenja diskusija o takvim slučajevima i pitanjima. Imajte na umu da je glavni cilj ove obuke direktno i iskreno identificiranje eventualnih problema i tenzija između OCD i policije uz naglasak na pronalaženju rješenja i načina produktivne buduće saradnje između policije i OCD.

Prezentacija bi trebala obuhvatiti sljedeća ključna pitanja:

- rad OCD;
- uticaj krivičnih djela počinjenih iz mržnje na žrtve, eventualno uz studiju slučaja ili ličnu priču;
- mišljenja o nedostacima u zakonima ili njihovoj primjeni;
- podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama koje je prikupila OCD koja je gost na obuci ili neka druga partnerska organizacija; poređenje sa brojkama kojima raspolaže policija i analiza razloga za nepodudarnosti (npr. žrtve možda ne prijavljuju policiji, OCD i policija možda koriste različite kriterije itd);
- pregled njihovog načina vođenja evidencije i procjena robusnosti njihovih podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje;
- razlozi zbog kojih žrtve ne prijavljuju krivična djela policiji;

- preporuke policiji o najboljim načinima saradnje i pružanja podrške žrtvama iz LGBTI zajednice;
- prijedlozi načina unapređenja saradnje između OCD i policije.

3. Na početku aktivnosti izdvojite vrijeme za kraću razmjenu ideja i razmišljanja, pitajte učesnike šta znaju o radu OCD na međunarodnom, državnom i lokalnom planu.

Tokom diskusije možete ponuditi sljedeće ideje: OCD mogu:

- biti velike međunarodne organizacije koje se bave čitavim nizom pitanja, uključujući krivična djela počinjena iz mržnje i opštu problematiku vezanu za ljudska prava, na primjer Amnesty International ili Human Rights Watch
- baviti se konkretno LGBTI pitanjima i pravima, kao što su ILGA i TGEU
- učestvovati u nizu aktivnosti, uključujući: praćenje, izvještavanje i podizanje svijesti o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje
- dostavljati podatke i informacije međunarodnim organizacijama, uključujući Vijeće Evrope, o situaciju u zemlji po pitanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje
- pružati direktnu podršku žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje i ta djela prijaviti policiji u pristanak žrtava.

4. Recite učesnicima da su u materijalima za učesnike 5.1 navedene međunarodne i domaće OCD koje se bave pitanjima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama.

5. Pozovite predstavnike OCD da održe prezentaciju.

6. Nakon prezentacije odvojite vrijeme za postavljanje pitanja.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 5.1: MEĐUNARODNE, REGIONALNE I DOMAĆE ORGANIZACIJE KOJE SE BAVE PITANJIMA KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA

U nastavku su navedene neke od organizacija koje se bave problematikom krivičnih djela počinjenih iz mržnje na međunarodnom i domaćem planu. Izdvojite vrijeme da posjetite njihove web stranice. Tu ćete naći informacije o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama u drugim zemljama, načinima rješavanja tih problema i pružanja podrške žrtvama.

Međunarodne nevladine organizacije koje se bave pitanjima krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Evropska regija Međunarodne lezbejske, gej, biseksualne, trans i inter-spolne asocijacije (ILGA-Europe)

www.ilga-europe.org/

ILGA-Europe ima za cilj da osigura dosljednost djelovanja u području krivičnih djela počinjenih iz mržnje i govora mržnje na međunarodnom i evropskom nivou. Organizacija prati način na koji države članice Vijeća Evrope ispunjavaju svoje različite obaveze te u saradnji sa svojim članovima na državnom nivou promovira zagovaranje zasnovano na dokazima kod zakonodavaca i državnih organa u cilju usvajanja određenih zakona i politika.

ILGA-Europe saraduje sa stručnim organizacijama u cilju podsticanja edukacije policijskih službenika, tužitelja, sudija i advokata. Organizacija promovira prikupljanje dokaza o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i incidentima te vrste od strane njenih organizacija članica te članicama pomaže u razvijanju kapaciteta za izvršavanje tih poslova. Konačno, organizacija pruža podršku i pomoć u podizanju tužbi pred evropskim sudovima.

OII Europe (Organisation Intersex International Europe)

<https://oiieurope.org/about/>

OII Europe je krovna organizacija evropskih organizacija koje se bore za ljudska prava inter-spolnih osoba. Iako se ova organizacija ne bavi direktno krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, njihova web stranica je odličan resurs iz kojeg se može više saznati o inter-spolnim osobama i

njihovim iskustvima. OII Europe možete kontaktirati ukoliko su vam potrebne dodatne informacije ili ako želite stupiti u kontakt sa domaćim organizacijama koje su njihove članice.

Transgender EU (TGEU)

www.tgeu.org

Transgender Europe u saradnji sa svojim organizacijama članicama i partnerima radi na praćenju i podizanju svijesti o velikoj rasprostranjenosti kršenja ljudskih prava i nasilja nad trans osobama na svjetskom i evropskom nivou. Od 2009. godine, u okviru projekta Trans Murder Monitoring (TMM) ozbiljno rade na sistematskom prikupljanju podataka, praćenju i analiziranju prijavljenih ubistava rodno varijantnih/trans osoba u svijetu. U Evropi, u okviru projekta ProTrans, TGEU zajedno sa partnerima radi na evidentiranju diskriminacije, govora mržnje i krivičnih djela počinjenih iz mržnje te pruža podršku žrtvama/osobama koje su doživjele nasilje.

Amnesty International

www.amnesty.org

Amnesty International je proveo niz nacionalnih istraživanja o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, uključujući djela počinjena nad LGBTI osobama. Njihovi izvještaji sadrže studije slučaja, analizu nacionalnih zakonskih i političkih okvira, kao i preporuke za unapređenje.

Ukucajte "Hate Crime" u pretraživač na njihovoj stranici i naći ćete veliki broj izvještaja za različite zemlje.

Human Rights Watch

www.hrw.org

Kao Amnesty International, i Human Rights Watch provodi istraživanja o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, uključujući ona počinjena nad LGBTI osobama. U njihovim izvještajima mogu se naći studije slučaja, analize nacionalnih zakonskih i političkih okvira, kao i preporuke za unapređenje.

Ukucajte "Hate Crime" u pretraživač na njihovoj stranici i naći ćete veliki broj izvještaja za različite zemlje.

Domaće organizacije koje se bave pitanjima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama

Br.	Naziv	Web stranica
1	Sarajevski otvoreni centar	www.soc.ba
2	Tuzlanski otvoreni centar	www.toc.ba
3	Fondacija "Cure"	www.fondacijacure.org
4	Centar za mlade "KVART"	https://centarzamladekvartprijedor.blogspot.com/

AKTIVNOST 5.2 „U NJIHOVOJ KOŽI: ŠTA MI JE POTREBNO I ŠTA MOGU UČINITI?“

U ovoj sesiji učestvuje i OCD. Ona može slijediti odmah nakon prezentacije OCD.

1. Prije sesije uzmite pet listova papira sa flipcharta i napišite sljedeće:
 - Prvi list: „Šta je potrebno žrtvama?“
 - Drugi list: „Šta je potrebno policiji?“, „Šta policija može učiniti?“
 - Treći list: „Šta je potrebno organizacijama civilnog društva?“, „Šta organizacije civilnog društva mogu učiniti?“
 - Četvrti list: „Šta je potrebno tužiteljima?“, „Šta tužitelji mogu učiniti?“
 - Peti list: „Šta je potrebno ministarstvima?“, „Šta ministarstva mogu učiniti?“
2. Rasporedite listove papira i olovke po prostoriji.
3. Započnite sesiju. Objasnite svrhu sesije:
 - da se učesnici upoznaju sa viđenjima različitih pojedinaca i organizacija koje rade na pitanjima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, i
 - da se posebno analizira perspektiva žrtve.
4. Podijelite grupu u pet manjih grupa. Recite im da posvete 5-7 minuta popunjavanju listova u prvom licu. Na primjer, na listu papira koji se odnosi na žrtve mogu napisati: „Meni, kao žrtvi, potrebno je...“/ „Ja, kao policijski službenik, mogu...“. Naglasite da, bez obzira na to što žrtve mogu doprinijeti unapređenju odgovora na krivična djela počinjena iz mržnje nad LGBTI osobama (npr. prijavljivanje djela i angažiranost u krivičnom postupku), na njih nikada ne treba vršiti pritisak da poduzimaju aktivnosti koje za njih mogu biti neprijatne. Naglasite da je uloga LGBTI osoba u ovom smislu potpuno drugačija od uloge policije, OCD i ministarstava koji imaju dužnost da preduzmu određene mjere. Objasnite da je list papira koji se odnosi na žrtve iz tog razloga drugačiji od ostalih.
5. Recite učesnicima da po isteku 7 minuta jedan član grupe ostaje, a ostatak grupe prelazi na sljedeći list papira. Grupa radi na sljedećem listu papira 5-7 minuta, a osoba koja je ostala objašnjava šta je njegova/njena grupa napisala koristeći iste izraze. „Meni, kao

žrtvi, potrebno je..." / „Ja, kao policijski službenik mogu ...“. Grupa će potom provjeriti da li nešto nedostaje i dodati to na spisak.

- Po isteku 7 minuta, druga osoba ostaje, a ostatak grupe prelazi na sljedeći list papira. Grupa radi na sljedećem listu papira 5-7 minuta i sluša izlaganje osobe koja je ostala o tome šta je napisano na papiru. Grupa dodaje stavke na spisak i druga osoba ostaje da to objasni narednoj grupi. Nastavite sa ovim postupkom sve dok sve grupe ne obidu sve listove papira.
- Zamolite sve da se okupe radi razmjene mišljenja. Pitajte ih šta su naučili iz ove aktivnosti, šta ih je iznenadilo, šta će im ostati u pamćenju. Identificirajte i zabilježite mjere koje se mogu preduzeti na kratkoročnom i srednjoročnom planu u cilju ispunjavanja potreba koje su identificirane, u partnerstvu između policije, OCD i drugih agencija.

AKTIVNOST 5.3 RAZVIJANJE EFIKASNIH ODNOSA SA ZAJEDNICAMA (1 SAT)

Ova aktivnost se sastoji iz dva dijela. Prvi dio je posvećen analizi studije slučaja u cilju identificiranja naučenih lekcija i onog što je moglo biti urađeno drugačije. Drugi dio se sastoji od razmjene ideja i mišljenja pri čemu učesnici identificiraju konkretne mjere koje se mogu preduzeti na državnom nivou u cilju unapređenja odnosa između policije i LGBTI zajednica. Kao što je to slučaj i kod ostalih aktivnosti u ovom modulu, poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuju i OCD.

5.3a Policijsko obezbjeđenje Međunarodnog dana borbe protiv homofobije:

Rumunija: Evropski sud za ljudska prava, predmet M.C. i A.C. protiv Rumunije

- Prije početka sesije uzmite dva lista papira sa flipcharta. Na jednom napišite: „Šta je krenulo naopako?“. Na drugom listu napišite: „Šta je moglo biti urađeno drugačije?“.
- Podijelite učesnike u manje grupe. Ukoliko sesiji prisustvuju i predstavnici organizacija civilnog društva, vodite računa da oni budu izmiješani sa predstavnicima policije. Zamolite učesnike da pročitaju studiju slučaja imajući na umu postavljena pitanja. Objasnite da ova aktivnost

nema za cilj okrivljivanje bilo koga. Naglasite da se veliki broj zemalja članica Vijeća Evrope suočavao sa sličnim izazovima. Naglasite da ste ovaj slučaj izabrali zato što se radi o stvarnom događaju i što on ilustrira tipičnu situaciju sa kojom se policija i zajednice suočavaju.

3. Dajte učesnicima 5-7 minuta da pročitaju studiju slučaja. Zamolite učesnike da daju kratke odgovore na dva postavljena pitanja.

4. Neka se učesnici okupe u veću grupu i prodiskutuju svoje odgovore. Prilikom diskusije o tome šta je krenulo naopako treba naglasiti sljedeće:

- Učesnici su povrijeđeni nakon marša bez obzira na to što su se pridržavali uputstava o načinu oblačenja i trasi kretanja.
- Odgovor policije prema žrtvama je bio neprimjeren (npr. izražavanje iznenađenosti činjenicom da su žrtve „imućne“ i odgovaranje žrtava od prijavljivanja događaja).
- Loša komunikacija sa žrtvama u vezi sa slučajem koja može narušiti povjerenje kod šire LGBTI zajednice (npr. ACCEPT se morao obraćati policiji u tri navrata da bi saznali šta se dešava sa slučajem).
- Postoje dokazi koji ukazuju na nedovoljno planiranje uoči skupa u vezi sa zaštitom učesnika prije, tokom i nakon skupa.
- Prilikom diskusije o tome šta je moglo biti urađeno drugačije treba naglasiti sljedeće:
- Analiza sigurnosnih procedura prije skupa kako bi se osigurala sigurnost učesnika prije, tokom i nakon skupa.
- Edukacija policije o načinima senzitivnog i efikasnog obavljanja razgovora i komunikacije sa žrtvama homofobnih napada.
- Bolje prikupljanje dokaza za potencijalno krivično gonjenje napadača (napomena predavaču: prilikom ove diskusije ne treba ići previše u detalje o samoj istrazi pošto će ta tema biti obrađena u Modulu četiri).
- Bolja komunikacija sa žrtvama i zajednicama nakon incidenata.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 5.3: PREGLED PREDMETA M.C. I A.C. PROTIV RUMUNIJE PRED ESLJP

U ovom materijalu dat je prikaz predmeta M.C. i A.C. protiv Rumunije za potrebe obuke. Detaljnije informacije o ovom predmetu dostupne su na web stranici Suda: <https://goo.gl/sHMXb4>.

Šta se desilo?

Podnositelji predstavke su dana 3. 6. 2006. godine učestvovali na godišnjem gej maršu u Bukureštu. Marš je organizirao ACCEPT, nevladina organizacija čiji je cilj pružanje informacija i pomoći LGBTI zajednici. Marš je obezbjeđivala policija. Policija je zaustavila nekoliko osoba koje su aktivno izražavale svoje neodobravanje u vezi sa gej maršom, fotografisala ih i uzela njihove lične podatke na osnovu ličnih dokumenata.

Oko 19 sati, po završetku marša, podnositelji predstavke i još četiri učesnika marša napustili su mjesto održavanja krećući se rutama i koristeći sredstva prevoza koja su preporučena od strane organa u smjernicama koje su organizatori pripremili za učesnike marša. U skladu sa preporukama iz smjernica, nisu nosili odjevne predmete ili bedževe na osnovu kojih bi bilo očigledno da su učestvovali u maršu.

Po ulasku u voz podzemne željeznice napala ih je grupa od šest mladića i djevojaka obučeni u dukserice sa kapuljačama. Napadači su direktno prišli žrtvama i počeli ih gurati i udarati po glavi i licu. Također su se vješali o metalne šipke iznad glava žrtava odakle su ih šutali. Sve vrijeme tokom napada su vikali: „Pederi, idite u Holandiju!“ (*Poponarilor, duceți-vă în Olanda!*)

Žrtve su satjerane na kraj vagona. Jedan od njih je pokušao tijelom da zakloni ostale, ali je drugi podnositelj predstavke ostao nezaštićen i zadobio ozbiljne udarce.

Napad je trajao oko dvije minute. Na izlasku iz vagona napadači su ponovo udarili prvog podnositelja predstavke u lice.

Ostali putnici su se povukli na drugi kraj vagona tokom napada. Među njima je bio i jedan fotograf koji je također bio na maršu. Žrtve su ga zamolile da fotografiše incident, što je on i uradio, pa je zbog toga također zadobio udarce od napadača.

Policijska istraga

Kasnije, u noći sa 3. na 4. juni 2006, žrtve su zajedno sa predstavnicima organizacije ACCEPT otišle u policiju. Podnijeli su krivičnu prijavu protiv napadača navodeći da je napad bio motiviran njihovom seksualnom orijentacijom. Ponovili su da nisu nosili nikakve vidljive oznake na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da se vraćaju sa marša. Tvrdili su da su ih napadači vidjeli na maršu (pošto nisu nosili maske) i da su ih potom pratili sa namjerom da ih napadnu. Policiju su obavijestili i o uvredljivim izjavama kojim je napad bio praćen.

Prema riječima podnositelja prijave, policijski službenici su se iznenadili kada su shvatili da su podnositelji prijave i druge žrtve, iako su gej, imućne osobe sa stalnim zaposlenjem na odgovornim funkcijama. Pokušali su da ih odgovore od podnošenja prijave upozoravajući ih da će se morati suočiti sa napadačima na sudu.

Zbog reorganizacije u okviru policijskih snaga, slučaj je prebacivan iz jedne policijske stanice u drugu da bi 4. aprila 2007. godine bio zaprimljen u stanici Metropolitanske policije.

Pošto je izgledalo da se na slučaju uopšte ne radi, podnositelji predstavke su zatražili informacije o toku istrage putem dopisa koje je organizacija ACCEPT uputila 25.9.2006, 28.3.2007. i 20.7.2011. godine. Dana 19.3.2007. godine podnijeli su prigovor Ministarstvu unutrašnjih poslova zbog neefikasnosti u provođenju istrage, ali to nije imalo rezultata.

Dana 9.8.2011. godine, u odgovoru na zahtjev podnositelja predstavke za informacijama, Metropolitanska policija ih je obavijestila da ne namjeravaju podnijeti krivičnu tužbu (*neînceperea urmăririi penale*) zbog nastupanja zastare (*s-a împlinit prescripția specială*). Policija je objasnila da je istraga dodatno otežana usljed činjenice da je spis zaprimljen u Metropolitanskoj policiji godinu dana nakon događaja. Pored toga, svi pokušaji policije da identificira navodne počinitelje bili su bezuspješni. Dana 4.10.2011. godine, tužiteljstvo u okviru Okružnog suda Četvrtog okruga u Bukureštu, usvojilo je prijedlog policije i donijelo odluku da se istraga obustavi. Odluka je dostavljena prvom podnositelju predstavke na kućnu adresu dana 27.2.2012.

Pitanja:

Šta je krenulo naopako?

Šta je moglo biti urađeno drugačije u ovoj situaciji?

5.3b: Razvijanje pozitivnih odnosa između policije i LGBTI zajednica

Važna napomena: Sve ideje nisu adekvatne za svaki kontekst, pa je bitno da one budu adekvatno prilagođene datoj situaciji. Na primjer, možda u policiji ne postoji udruženje LGBTI osoba i možda nema policijskih službenika koji se javno deklariraju kao gej. Možda je u datoj fazi realno očekivati samo mali pomak u unapređenju odnosa između policije i civilnog društva. To nije problem. Identificiranje i realizacija čak i jednog malog koraka može predstavljati značajan uspjeh i postaviti temelje za veća buduća unapređenja.

Prvi korak: Procjena

1. U okviru ovog koraka, učesnici procjenjuju postojeće odnose između policije i LGBTI zajednica. Ovo je jedan od težih koraka i zahtijeva otvorenost i iskrenost. Ako su prethodne dvije sesije bile uspješnije, postoji veća mogućnost za tačnu i konstruktivnu procjenu stanja u odnosima između policije i LGBTI zajednice.

Drugi korak: Planiranje

2. Zamolite učesnike da analiziraju materijal za učesnike 5.3b i usaglasite najmanje dva koraka koji se mogu preduzeti u skorije vrijeme.

Treći korak: Realizacija

3. Zamolite učesnike da definiraju kako bi se ti koraci mogli realizirati i ko bi to mogao uraditi. Ako su učesnici identificirali prepreke koje nisu u domenu njihovih nadležnosti (npr. nepostojanje zakonskog okvira, nedovoljna politička podrška), podstaknite ih da identificiraju moguće načine njihovog prevazilaženja i podsjetite ih da ćete se ovim pitanjem pozabaviti i u narednom modulu.

MATERIJAL ZA UČESNIKE 5.3B: RAZVIJANJE ODNOSA IZMEĐU POLICIJE I LGBTI ZAJEDNICA: PRIMJERI PRAKTIČNIH KORAKA

Počnite od malih stvari

Ako se radi o prvom kontaktu između policije i OCD, počnite od malih stvari. Na primjer, organizirajte neformalni sastanak u cilju međusobnog upoznavanja sa radom i identificiranja mogućih načina saradnje.

Budite praktični i usmjereni na obostrano korisne aktivnosti

Odredite kontakt osobe na obje strane uz kratak opis njihovih zadataka. Dogovorite se o doprinosu OCD u policijskim obukama uz naglasak na stručna područja, uključujući podršku žrtvama i razumijevanje uticaja krivičnih djela počinjenih iz mržnje na žrtve i potreba žrtava. OCD često imaju jedinstveni uvid u pokazatelje predrasuda prema LGBTI osobama koji su ključni za provođenje istrage i prikupljanje dokaza.

Posjetite prostorije domaće ili lokalne OCD koja radi sa LGBTI zajednicama

Posjetite lokalna mjesta koja posjećuju gejevi, na primjer barove i druga društvena okupljališta. Posjetu dogovorite unaprijed i naglasite da vas zanima da saznate kakva je situacija i da li je bilo nekih problema koji zabrinjavaju zajednicu.

Zakažite sastanak na kojem biste razgovarali o konkretnim incidentima i utvrdili da li je došlo do povećanja ili promjene učestalosti incidenata. Zamolite OCD da vam pomognu u izradi policijskih smjernica i protokola. To je odličan način za unapređenje relevantnosti i kvaliteta tih dokumenata u smislu potreba žrtava, razumijevanja uticaja krivičnih djela počinjenih iz mržnje i dobijanja novog uvida u pokazatelje postojanja predrasuda.

Vodite računa o redovnosti

Redovna saradnja je bitna i njome se osnažuje odnos na koji se možete osloniti u teškim vremenima (vidi dole).

Organizirajte sastanke poslije konkretnih, osjetljivih ili velikih incidenata

Greške se dešavaju i lekcije se moraju naučiti. Izbjegavajte prekid saradnje nakon ozbiljnih incidenata kao što je nasilje na skupovima ponosa, slučaj lošeg postupanja policije ili nasilja od strane policije. Održavajte komunikaciju čak i kada postoje tenzije u odnosima zbog nekog

incidenta. Razmislite o održavanju neformalnih sastanaka na kojima bi se u povjerenju moglo razgovarati o incidentima uz dogovor da mediji ne budu odmah uključeni. Saradujte sa OCD u pružanju podrške žrtvi, porodici ili zajednici nakon određenog incidenta.

Koristite uspjeh za dalje unapređenje

Mada ste možda počeli od malih stvari, uvijek pokušavajte iskoristiti prilike za saradnju. Ako sistem kontakt osoba dobro funkcionira možda je vrijeme da se razmisli o bližoj saradnji u okviru koje bi se diskutovalo o incidentima i odgovorima na njih. Možda ste spremni za razmatranje anonimne razmjene podataka i informacija. Možda se možete dogovoriti o sistemu pružanja podrške žrtvama.

Vodite računa o dodjeli odgovarajućih resursa za ove poslove

Na primjer, OCD često smatraju da, iako je njihov rad na praćenju i pružanju podrške žrtvama neprocjenjiv, oni često nemaju dovoljno resursa. Ako je to moguće, bitno je da policija izdvoji određena sredstva za rad na koji se oslanjaju.

Jasno utvrdite šta je moguće, a šta nemoguće ostvariti na obje strane

Na primjer, organizacija civilnog društva ne može garantirati da će žrtva prijaviti krivično djelo ili učestvovati u krivičnom postupku. Isto tako, policija ne može garantirati da će krivični postupak biti pokrenut.

Buduće aktivnosti: Mapiranje istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje u vašem kontekstu: okvir politika

HISTORIJAT I OBRAZLOŽENJE

Mada efikasna obuka može značajno doprinijeti unapređenju sposobnosti policije za efikasno provođenje istraga u predmetima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, ona je samo jedan dio slagalice u sveobuhvatnom pristupu rješavanja problema krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Na primjer, zakoni kojima se reguliraju krivična djela počinjena iz mržnje u nekim slučajevima obuhvataju samo seksualnu orijentaciju, a ne i rodni identitet što otežava provođenje istrage i pokretanje krivičnog postupka u predmetima djela počinjenih iz mržnje prema trans osobama. U nekim slučajevima, policija koristi obrasce koji ne ostavljaju mogućnost evidentiranja svih aspekata krivičnih djela počinjenih iz mržnje prema LGBTI osobama, pa informacije, za čije prikupljanje je policija obučena, bivaju izgubljene i ne pojavljuju se u službenim statističkim podacima. Istražne procedure predstavljene u okviru ove buke možda neće biti uključene u zvanične protokole i smjernice. Tužiteljstvo možda nije organiziralo sličnu obuku o krivičnim djelima počinjenim nad LGBTI osobama iz mržnje, pa su možda nedovoljno upoznati sa dokazima koji se mogu koristiti za dokazivanje postojanja motiva predrasuda u ovim predmetima.

Tokom ove buke, učesnici će možda i sami identificirati ove i druge prepreke koje otežavaju unapređenje njihove prakse u provođenju istra-

ga i pružanju podrške LGBTI osobama i žrtvama. Svrha ove aktivnosti jeste da se učesnicima pomogne da sumiraju ova pitanja i pokušaju pronaći rješenja. Poželjno je da ovim sesijama prisustvuje predstavnik rukovodstva policije i po mogućnosti, predstavnik nadležnog ministarstva. Također je vrlo poželjno i prisustvo OCD. Time će se povećati šanse za razumijevanje bitnih problema i donošenje odluka o realizaciji mjera za unapređenje.

U okviru ovog modula od učesnika će se tražiti da mapiraju vlastiti nacionalni kontekst u odnosu na ključne elemente jednog sveobuhvatnog pristupa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, a to su:

- Pravni okvir: da li zakoni koji reguliraju krivična djela počinjena iz mržnje propisuju i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zaštićene kategorije?
- Okvir i sistem evidentiranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje: da li policijski obrasci sadrže neophodna polja za označavanje pokazatelja predrasuda prema LGBTI, dokaza postojanja predrasuda kao motiva i percepciju žrtve?
- Uputstva i smjernice: da li policija ima jasna uputstva o načinu provođenja istraga u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, načinu osiguravanja podrške za žrtve, načinu saradnje sa tužiteljstvom u cilju prikupljanja dokaza neophodnih za uspješno krivično gonjenje?
- Obuka: da li se održavaju redovne obuke za policijske službenike na temu krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama? Da li su te obuke dostupne svih policijskim službenicima?
- Službe podrške: Postoje li službe koje pružaju podršku žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje? Da li te službe pružaju podršku i LGBTI osobama?

Treba napomenuti da nijedna zemlja nije u potpunosti osigurala sve gorenavedene elemente neophodne za sveobuhvatan pristup rješavaju problema krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Prema tome, ova aktivnost će vjerovatno otkriti značajne nedostatke u realizaciji. To ne bi trebao biti razlog za neprovođenje ove aktivnosti. Svrha aktivnosti je da učesnici preuzmu ulogu u mapiranju nedostataka i identificiranju praktičnih koraka za njihovo rješavanje u jednom ili više područja. Ova aktivnost predstavlja priliku da se napravi konstruktivan pomak na nivou države.

ISHODI UČENJA

Učesnici će:

- stvoriti sliku o nacionalnom kontekstu krivičnih djela počinjenih iz mržnje (zakoni, podaci, politike, obuka itd.) i identificirati postojeće nedostatke;
- identificirati i upoznati se sa preprekama koje stoje na putu primjene onoga što je naučeno tokom ove obuke, kao i koracima za uklanjanje tih prepreka.

PREGLED AKTIVNOSTI

- 6.1 Mapiranje nedostataka
- 6.2 Djelovanje

6.1: MAPIRANJE NEDOSTATAKA

1. Prije početka sesije, odšampajte list sa pojmovima dat u nastavku. Napravite više kopija. Isijecite pojmove i pripremite ih za sesiju.

Zakonski okvir
Uputstva i smjernice
Okvir evidentiranja krivičnih djela počinjenih iz mržnje
Obuke
Usluge podrške
Ostalo

2. Na jednom listu flipcharta prepisite tabelu iz materijala za učesnike 6.1. Također, napravite po jednu kopiju za svakog učesnika na kojoj će moći hvatati bilješke u toku aktivnosti.

3. Pozdravite učesnike i objasnite im da je cilj ove sesije mapiranje nacionalnog konteksta uz korištenje znanja stečenog tokom obuke, kao i njihovog postojećeg znanja.

4. Objasnite im da će se od svih učesnika očekivati da pročitaju šta su zapisali na papiru i da daju svoju ocjenu konteksta u odnosu na određeni pojam. To ilustrirajte tako što ćete izabrati jedan pojam, na primjer „zakonski okvir“, i dati svoju procjenu nedostataka u zakonskom okviru koji regulira krivična djela počinjena iz mržnje. Objasnite da će više učesnika imati isti pojam. To znači da druga osoba koja dobije isti pojam treba dati dodatne detalje ili informacije u vezi sa tim pojmom.

5. Podijelite grupu u manje grupe (ovu aktivnost možete provoditi bez dijeljenja učesnika u manje grupe, ako vam to više odgovara). Podijelite papiriće (tabela gore) vodeći računa da svaki učesnik dobije po jedan. Ako učesnike dijelite u manje grupe, vodite računa da svaka grupa dobije sve pojmove.

6. Pokažite učesnicima veliku tabelu (ako imate više od jedne grupe, recite im da će morati napraviti tabelu na početku aktivnosti). Prođite kroz pojmove kako biste bili sigurni da ih svi razumiju. Pitajte učesnike da li žele da dodaju neki pojam. Prodiskutujte o eventualnim prijedlozima i zajednički odlučite da li ih treba dodati na spisak.

7. Recite učesnicima da je ovo njihova prilika da identificiraju mjere koje treba preduzeti da bi im se omogućilo da primijene sve što su naučili tokom ove obuke. Recite im da nema tačnih i netačnih odgovora; ovo je njihova prilika da mapiraju ono što znaju i ono što treba uraditi.

8. Recite im da posljednju kolonu ostave praznu i da će ona biti popunjena na narednoj sesiji.

9. Dajte učesnicima 20-25 minuta za diskusiju i popunjavanje tabele.

10. Ako su učesnici bili podijeljeni u manje grupe, okupite ih ponovo.

11. Zamolite svaku grupu da izvijesti o onome što su napisali u tabeli.

Omogućite grupi kratku diskusiju da bi usaglasili procjenu i eventualno još nešto dodali. Pokušajte postići dogovor o svakoj kategoriji u hodu.

12. Podstaknite učesnike da pribilježe tabelu bilo tako što će je fotografisati ili tako što će ručno popuniti svoju kopiju.

6.2: DJELOVANJE

1. Ovo je posljednja sesija u okviru Modula šest. Na samom početku objasnite da je svrha ove sesije da se identificiraju konkretne i konstruktivne mjere za unapređenje elemenata sveobuhvatnog pristupa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Potvrdite da neke mjere nisu u nadležnosti učesnika, ali da će ova aktivnost poslužiti kao dobar materijal njihovom rukovodstvu, ministarstvima itd. Također naglasite da činjenica da neki element sveobuhvatnog pristupa nedostaje (npr. zakoni kojima se reguliraju krivična djela počinjena iz mržnje) ne znači da se ništa ne može preduzeti.

2. Započnite diskusiju sa grupom prolazeći kroz svaki element. U zavisnosti od broja učesnika, možete ih podijeliti u manje grupe. Cilj je da se što brže prođe kroz mjere i da se učesnici podstaknu da identificiraju mjere koje lično mogu preduzeti. Ako su predstavnici rukovodstva ili ministarstava prisutni, podstaknite ih da učestvuju i da se obavežu na poduzimanje mjera, bez obzira na to koliko su one sitne.

3. Na kraju aktivnosti objasnite da se ova tabela može poslužiti kao osnova za izradu akcionog plana na državnom nivou. Podstaknite učesnike da s vremena na vrijeme konsultiraju tabelu kako bi pratili napredak ili unijeli neke izmjene kako bi se osigurala relevantnost. Potvrdite da ovo može biti izazov za policiju u mnogim državama, ali da je to osnovni korak u ostvarivanju napretka.

MATERIJALI ZA UČESNIKE

Materijal za učesnike 6.1: Mapiranje nedostataka

Područje	Procjena	Pitanja Koje prepreke stoje na putu realizacije?	Mjere Šta se može uraditi odmah? Ko to može uraditi?
Zakonski okvir	Da li zakoni koji reguliraju krivična djela počinjena iz mržnje propisuju i seksualnu orijentaciju i rodni identitet kao zaštićene kategorije?		
Uputstva i smjernice	Da li policija ima jasna uputstva o načinu provođenja istraga u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama, načinu osiguravanja podrške za žrtve, načinu saradnje sa tužiteljstvom u cilju prikupljanja dokaza neophodnih za uspješno krivično gonjenje?		
Okvir za evidentiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje	Da li policijski obrasci sadrže neophodna polja za označavanje pokazatelja predrasuda prema LGBTI i percepcije žrtve?		

Obuka	Da li se održavaju redovne obuke za policijske službenike na temu provođenja istraga u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama? Da li su te obuke dostupne svim policijskim službenicima?		
Službe koje pružaju podršku žrtvama	Postoje li službe koje pružaju podršku žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje? Da li te službe pružaju podršku i LGBTI osobama?		
Ostalo			

OCJENA

Ocjena prije i nakon obuke zajedno sa učesnicima.

Prilog 1.: Primjeri programa jednodnevnih i dvodnevnih obuka

U ovom prilogu dati su primjeri programa jednodnevnih i dvodnevnih obuka. Da bi se osiguralo dovoljno vremena za postizanje ključnih ishoda učenja preporučuje se održavanje dvodnevnih obuka. Također je poželjno da predavači pročitaju priručnik prije izrade konačne verzije programa kako bi mogli odabrati one module i aktivnosti koje su najprikladnije njihovom kontekstu.

Pročitajte sve napomene i smjernice date u priručniku za svaki dio obuke. U njima su date korisne informacije o pripremama koje treba izvršiti prije održavanja obuke, kao i detaljan opis aktivnosti.

POLICIJSKO POSTUPANJE U SLUČAJEVIMA KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA:

Program dvodnevne obuke

9.15-9.30 Uvod i kratko predstavljanje obuke

Učesnici se predstavljaju i govore o svojim očekivanjima od obuke. Predavač ukratko predstavlja ciljeve i sadržaj obuke.

9.30-11.15 Zbog čega smo ovdje?

Ove aktivnosti predstavljaju uvod u obuku. Prva aktivnost je prezentacija policijskog rukovodioca koji će izraziti očekivanja u vezi sa učešćem i budućim održavanjem obuke. Druga aktivnost je prezentacija predstavnika organizacije civilnog društva koja radi sa žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i koja će govoriti o prirodi i uticaju krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 1.1: Izlaganje više pozicioniranog rukovodioca da bi se definisao kontekst obuke
- Aktivnost 1.2: Izlaganje predstavnika organizacije civilnog društva koja djeluje na državnom/lokalnom nivou o uticaju i kontekstu krivičnih djela počinjenih iz mržnje.
- Aktivnost 1.3: Kontekst krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama

11.15-11.30 Pauza za kafu

11.30-13.00 Glavni pojmovi: Šta su lezbejske, gej, transrodne i inter-spolne zajednice i šta su krivična djela počinjena iz mržnje?

Ove aktivnosti služe za predstavljanje grupa pogođenih krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama te za analizu pojma krivičnih djela počinjenih iz mržnje u međunarodnom i domaćem kontekstu.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 2.1: Usvajanje glavne terminologije vezane za LGBTI zajednicu. Prezentacija facilitatora za cijelu grupu (30 minuta)

- Aktivnost 2.5: Šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje? Prezentacija i grupna diskusija
- Aktivnost 2.7: Mapiranje nacionalnog konteksta krivičnih djela počinjenih iz mržnje (također pogledati dio „Korak dalje“ u kojem je dato više primjera načina mapiranja nacionalnog konteksta).

13.00-13.45 Ručak

13.45-14.45 Razumijevanje i prijavljivanje

Ova aktivnosti učesnicima pomaže da shvate i analiziraju razloge zbog kojih LGBTI osobe ne prijavljuju krivična djela počinjena iz mržnje.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 3.2: Identificiranje konkretnih prepreka sa kojima se LGBTI zajednice suočavaju u prijavljivanju krivičnih djela počinjenih iz mržnje. Izvještaj FRA.

14.45-15.45 Ljudska prava i uloga policijskih službenika

Ova aktivnost je posvećena pregledu ključnih presuda Evropskog suda za ljudska prava u kontekstu uloge policijskih službenika u istrazi krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnosti 3.3: Upoznavanje sa glavnim standardima Vijeća Evrope, ostalim standardima ljudskih prava i nacionalnim standardima u vezi sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama.

15.45-16.00 Pauza za kafu

16.00-17.30 Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Ove aktivnosti podstiču učesnike da analiziraju načine efikasnog provođenja istraga u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i značaj pristupa usmjerenog na žrtve.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 4.2a: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad

LGBTI osobama: Pristup usmjeren na žrtve (30 minuta)

- Aktivnost 4.2b: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama: Pristup usmjeren na žrtve

Drugi dan

9.00–9.15 Pozdravljanje učesnika, analiza prethodnog dana i pregled drugog dana

9.15–11.30 (uključujući pauzu za kafu) Prikupljanje dokaza

Ove aktivnosti pomažu učesnicima da identificiraju osnovne pokazatelje postojanja predrasuda kao motiva krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama te načine korištenja tih dokaza za uspješno provođenje istraga.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 4.4: Prikupljanje dokaza: Pokazatelji postojanja predrasuda – Dokazivanje odabira žrtve/motiva predrasuda
- Aktivnost 4.5: Prikupljanje dokaza: Pokazatelji postojanja predrasuda: Identificiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama (preporučljivo je da se učesnicima podijeli i materijal za učesnike 5.1)

11.30–12.30 Podrška LGBTI zajednicama: efikasan odgovor policije

U okviru ove aktivnosti koriste se studije slučaja za analizu načina odgovora na određene incidente uz pokazivanje razumijevanja za zajednicu. Aktivnost je interaktivna i predstavlja priliku za uvidavnu i praktičnu analizu stereotipa.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 4.7: Podrška LGBTI zajednicama: Efikasan odgovor policije

12.30–13.30 Ručak

13.30–14.45 Saradnja sa organizacijama civilnog društva

U okviru ove aktivnosti koristi se jedna od značajnijih presuda Evropskog suda za ljudska prava kao osnova za analizu načina saradnje iz-

među policije i OCD u cilju unapređenja mjera koje policija poduzima u kontekstu gej parade ponosa kako bi se zaštitilo pravo na okupljanje bez diskriminacije.

- Aktivnost 5.1: Šta su organizacije civilnog društva (OCD) i kako mogu pomoći?
- Aktivnost 5.2: „U njihovoj koži: šta mi je potrebno i šta mogu učiniti?“

14.45–15.00 Pauza za kafu

15.00–16.30 Saradnja sa organizacijama civilnog društva (nastavak)

Kroz ove aktivnosti učesnici, po mogućnosti u partnerstvu sa organizacijama civilnog društva, identificiraju konkretne korake koji mogu biti preduzeti radi ostvarivanja međusobne saradnje u cilju podrške žrtvama i unapređenja praćenja krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 5.3: Razvijanje efikasnih odnosa sa zajednicama

16.30–17.00 Zaključci i ocjena

U toku ove sesije predavač zaključuje obuku i poziva učesnike da popune obrazac za ocjenu.

POLICIJSKO POSTUPANJE U SLUČAJEVIMA KRIVIČNIH DJELA POČINJENIH IZ MRŽNJE NAD LGBTI OSOBAMA:

Program jednodnevne obuke

Napomena za predavača: U okviru jednodnevne obuke moguće je obraditi samo ključna pitanja vezana za policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama. Zbog vremenskih ograničenja većina informacija će morati biti predstavljena kroz izlaganja, a ne kroz grupni rad, pa će tako primjena jedne od najuspješnijih tehnika učenja biti ograničena. Kada je to izvodljivo, ova obuka bi trebala trajati najmanje dva dana.

9.15–9.30 Uvod i kratko predstavljanje obuke

Učesnici se predstavljaju i govore o svojim očekivanjima od obuke. Predavač ukratko predstavlja ciljeve i sadržaj obuke.

9.30-11.00 Zbog čega smo ovdje?

Ove aktivnosti predstavljaju uvod u obuku. Prva aktivnost je prezentacija policijskog rukovodioca koji će izraziti očekivanja u vezi sa učešćem i budućim održavanjem obuke. Druga aktivnost je prezentacija predstavnika organizacije civilnog društva koja radi sa žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i koja će govoriti o prirodi i uticaju krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 1.1: Izlaganje više pozicioniranog rukovodioca da bi se definisao kontekst obuke
- Aktivnost 1.2: Izlaganje predstavnika organizacije civilnog društva koja djeluje na državnom/lokalnom nivou o uticaju i kontekstu krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

11.00-11.30 Pauza za kafu

11.30-13.00 Glavni pojmovi: Šta su lezbejske, gej, transrodne i inter-spolne zajednice i šta su krivična djela počinjena iz mržnje?

Ove aktivnosti služe za predstavljanje grupa pogođenih krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama te za analizu pojma krivičnih djela počinjenih iz mržnje u međunarodnom i domaćem kontekstu.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 2.1: Usvajanje glavne terminologije vezane za LGBTI zajednicu
- Aktivnost 2.5: Šta je krivično djelo počinjeno iz mržnje?
- Aktivnost 2.7: Mapiranje nacionalnog konteksta krivičnih djela počinjenih iz mržnje (također pogledati dio „Korak dalje“ u kojem je dato više primjera načina mapiranja nacionalnog konteksta).

13.00-13.45 Ručak

13.45-14.45 Ljudska prava i uloga policijskih službenika

Ova aktivnost je posvećena pregledu ključnih presuda Evropskog suda za ljudska prava u kontekstu uloge policijskih službenika u istrazi krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnosti 3.3: Upoznavanje sa glavnim standardima Vijeća Evrope, ostalim standardima ljudskih prava i nacionalnim standardima u vezi sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje nad LGBTI osobama.

14.45-15.45 Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Ove aktivnosti podstiču učesnike da analiziraju načine efikasnog provođenja istraga u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama i značaj pristupa usmjerenog na žrtve.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 4.2a: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama: Pristup usmjeren na žrtve
- Aktivnost 4.2b: Istraga krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama: Pristup usmjeren na žrtve

15.45-16.00 Pauza za kafu

16.00-17.00 Prikupljanje dokaza

Ove aktivnosti pomažu učesnicima da identificiraju osnovne pokazatelje postojanja predrasuda kao motiva krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama te načine korištenja tih dokaza za uspješno provođenje istraga.

Pregled aktivnosti:

- Aktivnost 4.4: Prikupljanje dokaza: Pokazatelji postojanja predrasuda – Dokazivanje odabira žrtve/motiva predrasuda
- Aktivnost 4.5: Prikupljanje dokaza: Pokazatelji postojanja predrasuda – Identificiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama (preporučljivo je da se učesnicima podijeli i materijal za učesnike 5.1)

17.00-17.15 Zaključci i ocjena

U toku ove sesije predavač zaključuje obuku i poziva učesnike da popune obrazac za ocjenu.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

342.726-055.3:351.74(035)

PERRY, Joanna

Policijsko postupanje u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama : obuka za profesionalni policijski odgovor / Joanna Perry, Paul Franey ; [prevod Bojana Imamović]. - Sarajevo : Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, 2019. - 177 str. : graf. prikazi ; 21 cm

Prijevod djela: Policing hate crime against LGBTI persons.

ISBN 978-9958-522-31-4

1. Franey, Paul

COBISS.BH-ID 27898118
